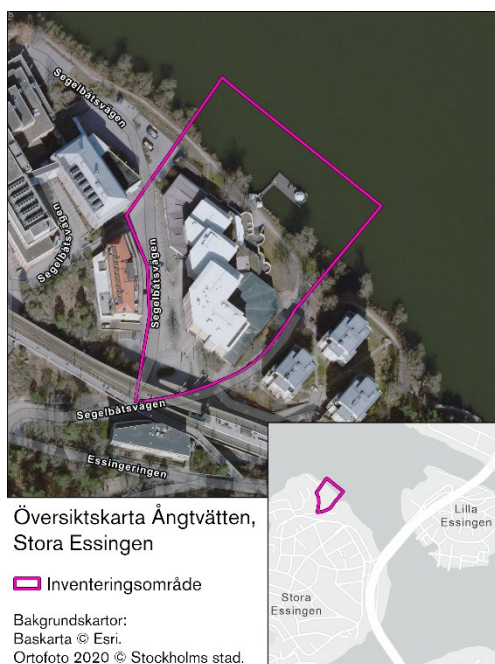

UPPDATERING AV NATURVÄRDESMONITORERING (NVI) INOM ÅNGTVÄTTEN 16, STORA ESSINGEN

Bakgrund och syfte

Ekologigruppen har på uppdrag av JM AB genomfört en uppdatering av identifierade naturvärden, samt kompletterat utredningen med nya inventeringar. Målet med utredningen har varit att sammanställa kunskap om områdets naturvärden. Syftet har varit att skapa ett kunskapsunderlag om för att kunna beakta ekologiska aspekter i arbetet med en pågående detaljplan.

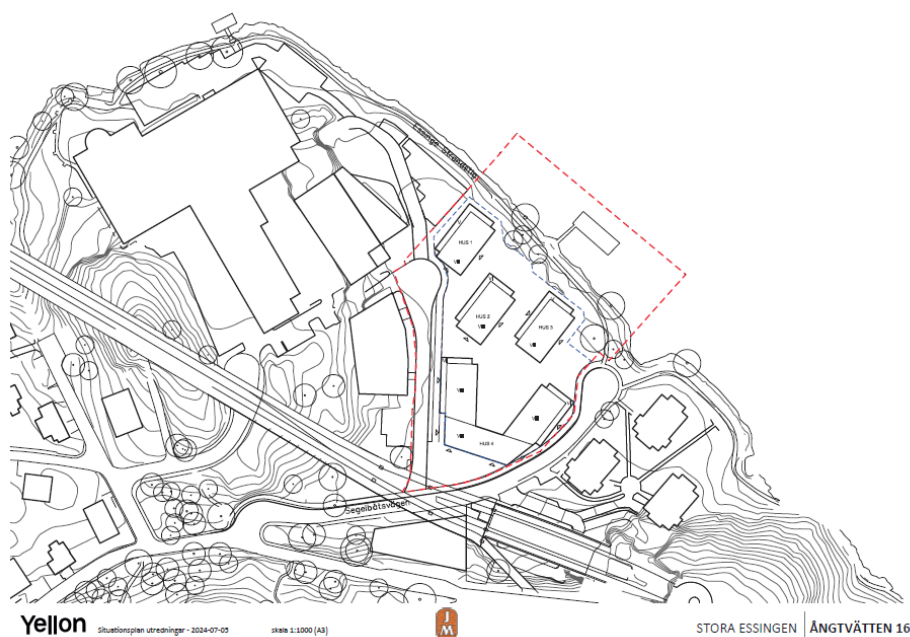
Ekologigruppen genomförde 2018 en naturvärdesinventering med tillägg inventering av skyddsvärda träd, en naturvärdesinventering i limniska miljöer, samt en fladdermusinventering på sju fastigheter på norra delen av ön Stora Essingen, Stockholms stad (Figur 1). Inventeringarna genomfördes på uppdrag av AMF fastigheter AB, Savills förvaltning AB och LE Hellstedt AB och omfattade följande fastigheter: Ångtvätten 12, 16, 22, samt Tvålen 4 och 7. 16.

Figur 1. Kartan visar inventeringsområdets/detaljplaneområdets läge.

Eftersom inventeringarna utfördes 2018 finns det ett behov av att ta fram ett sammanfattande PM där de förändringar som skett, till exempel bedömning av rödlistade arter, redovisas. Under våren 2024 genomfördes en fågelinventering i detaljplaneområdet för Ångtvätten 16. Vidare har en artskyddsutredning för fågel tagits fram i syfte att bedöma detaljplanens påverkan på förekommande fågelarter, samt ge förslag på skyddsåtgärder så att planen ej strider mot artskyddsförordningens bestämmelser. Dessa nya utredningar har bidragit till att öka kunskapen om naturvärden i och i nära anslutning till detaljplaneområdet. Denna utredning behandlar endast naturvärden identifierade inom och i anslutning till fastighet Ångtvätten 16.

Planerad bebyggelse

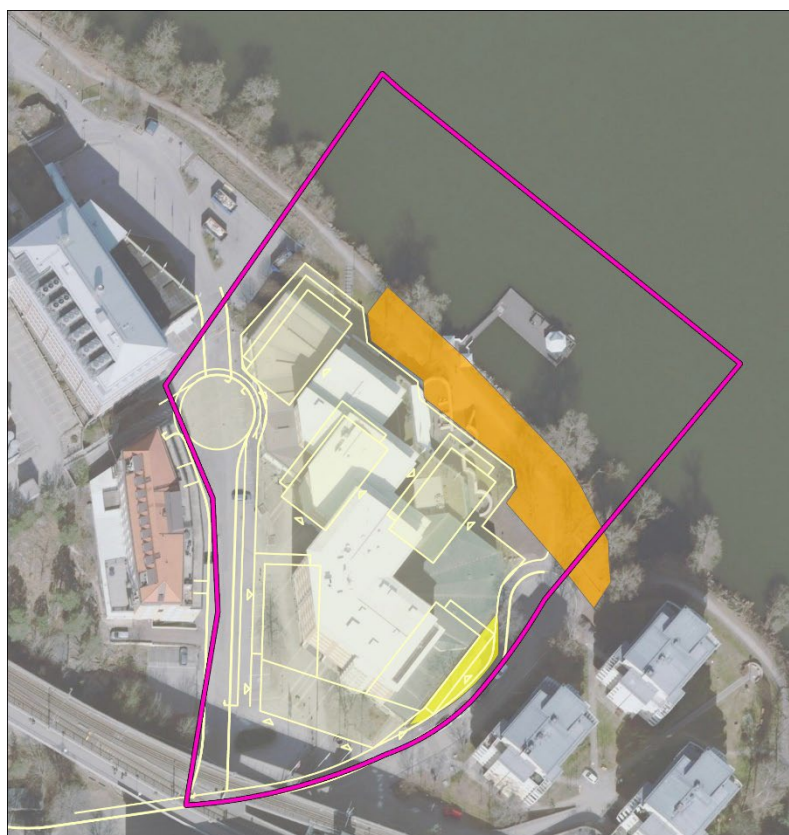

Figur 2. Den planerade bebyggelsen. Den befintliga fastigheten rivs och ersätts med fyra huskroppar. Situationsplanen tillhandahållen från JM AB 2024-08-20.

Naturvärden 2018

Landmiljöer

Områdets naturvärden i landmiljöer redovisas i kartan nedan (Figur 3). Av de identifierade naturvärdesobjekten har ett påtagligt naturvärde (klass 3) och ett har visst naturvärde (klass 4). För mer information om områdets naturvärden hänvisas till Bilaga 1.

Naturvärdesinventering 2018, Stora Essingen

Figur 3. Karta över identifierade naturvärdesobjekt, samt planerad bebyggelse. Ett objekt med påtagligt naturvärde (klass 3) samt ett objekt med visst naturvärde (klass 4).

Naturvärdesklasser

Följande naturvärdesklasser finns (SIS standard SS 199000:2014):

Högsta naturvärde, naturvärdesklass 1. Störst positiv betydelse för biologisk mångfald

Högt naturvärde, naturvärdesklass 2. Stor positiv betydelse för biologisk mångfald.

Påtagligt naturvärde, naturvärdesklass 3. Påtaglig positiv betydelse för biologisk mångfald.

Visst naturvärde, naturvärdesklass 4. Viss positiv betydelse för biologisk mångfald

Vattenmiljöer

I vattenmiljöerna bedömdes naturvärdet vara visst-naturvärdesklass 4 (Figur 4). För mer information om områdets naturvärden i vatten hänvisas till Bilaga 3.

Figur 4. Områdets naturvärden i vattenmiljöer.

Ny SIS-standard

Under sommaren 2023 lanserades en ny SIS-standard, SS 199000:2023. Naturvärdesinventering (NVI)-Kartläggning och värdering av biologisk mångfald. Det innebär att den tidigare standarden (SS 199000:2014) ej längre är aktuell. Inventeringen vid Ångtvätten 16 utfördes enligt den gamla standarden SS 199000:2014. Ekologigruppens bedömning är att den nya SIS standarden, 2023, inte kommer att förändra resultatet av naturvärdesinventeringen, och det föreligger därför ingen nödvändighet att genomföra en ny inventering i detta fall.

Rödlistan

Rödlistan revideras med femårsintervall, och den senaste revideringen ägde rum år 2020 (ArtDatabanken 2024).

Inga rödlistade arter eller skyddade naturvårdsarter noterades i samband med naturvärdesinventeringen 2018 inom planområdet (Ångtvätten 16). De arter som påträffades då är inte upptagna på rödlistan som kom ut 2020.

Inmätning av skyddsvärda träd 2018

Totalt växte tre skyddsvärda träd inom fastigheten Ångtvätten 16. Två särskilt skyddsvärda träd (klass 1), och ett värdefullt träd (klass 3), (Bilaga 1). Bedömningen är att dessa träd inte kommer att påverkas av detaljplanen.

Fladdermusinventering 2018

Vid fladdermusinventeringen som genomfördes år 2018 (Bilaga 2) bedömdes området som mindre artrikt. Inventeringen visade inte på någon högre aktivitet och sannolikt finns det inga fladdermuskolonier inom området. Enbart två fladdermusarter registrerades, nordfladdermus och vattenfladdermus. Dessa arter är vanliga i regionen och har breda livsmiljöer. Fladdermössen noterades framför allt i de strandnära miljöerna. I området förekommer flera pilar med håligheter, dessa bedöms kunna vara viktiga för områdets fladdermöss, hålträd utgör viktiga viloplatser för fladdermössen där de söker skydd under dygnets ljusa timmar.

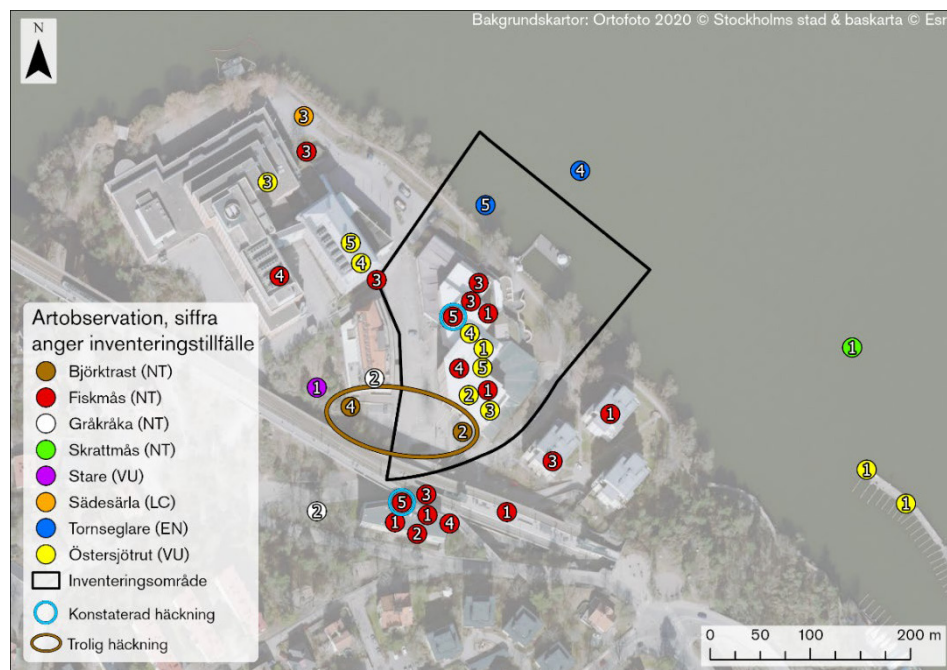
Eftersom det inte finns exploateringsplaner utmed strandmiljöerna bedöms detaljplanen inte medföra någon negativ inverkan på fladdermössen. Däremot bör gatu- och GC-belysning utmed stranden anpassas eftersom framför allt insekter och många fladdermöss inklusive vattenfladdermus missgynnas av upplysta ytor. Gatubelysningen inom planområdet bör vara anpassad för dessa ändamål. Led-lampor utan kvicksilverkomponent, med färger inom det orange-röda spektrat är att föredra.

Fågelinventering 2024

En fågelinventering som omfattande fem besök genomfördes i detaljplaneområdet och i dess närområde under våren 2024 (Ekologigruppen 2024a, Bilaga 4). Alla fågelarter har omfattats av inventeringen men fokus har legat på arter vars nationella, regionala eller lokala bevarandestatus är sådan att särskilda åtgärder kan vara aktuella i samband med en exploatering. Detta omfattar arter som är rödlistade, arter listade i artskyddsförordningens bilaga 1, arter som uppvisar en negativ trend, samt arter med lokalt liten population. Dessa arter benämns som naturvårdsrelevanta arter.

I samband med inventeringen påträffades 27 fågelarter (Figur 5). Av dessa arter är åtta naturvårdsrelevanta och 19 är vanligt förekommande arter. Inga naturvårdsrelevanta fågelarter finns noterade från det inventerade området enligt databasen Artportalen (sökning mellan 2004–2024), men observationer av närboende har tagits i beaktande. Sju av de naturvårdsrelevanta arterna är rödlistade och en av arterna har en negativ trend. För tre av de naturvårdsrelevanta arterna fiskmås (NT), tornseglare (EN) och östersjötrut

(VU) är bedömningen att de har fortplantningsområde/revir inom detaljplaneområdet/inventeringsområdet. En observation av björktrast (NT) gjordes i detaljplaneområdet men bedömningen är att arten inte har sin boplatz inom detaljplaneområdet.

Figur 5. Observationer av påträffade fågelarter i samband med fågelinventeringen som genomfördes under våren 2024. Fiskmås, tornseglare och östersjötrut bedömdes häcka på taket på till fastigheten Ångtvätten 16. En observation av björktrast gjordes i detaljplaneområdet men bedömningen är att arten inte häckar inom området.

Artskyddsutredning fågel 2024

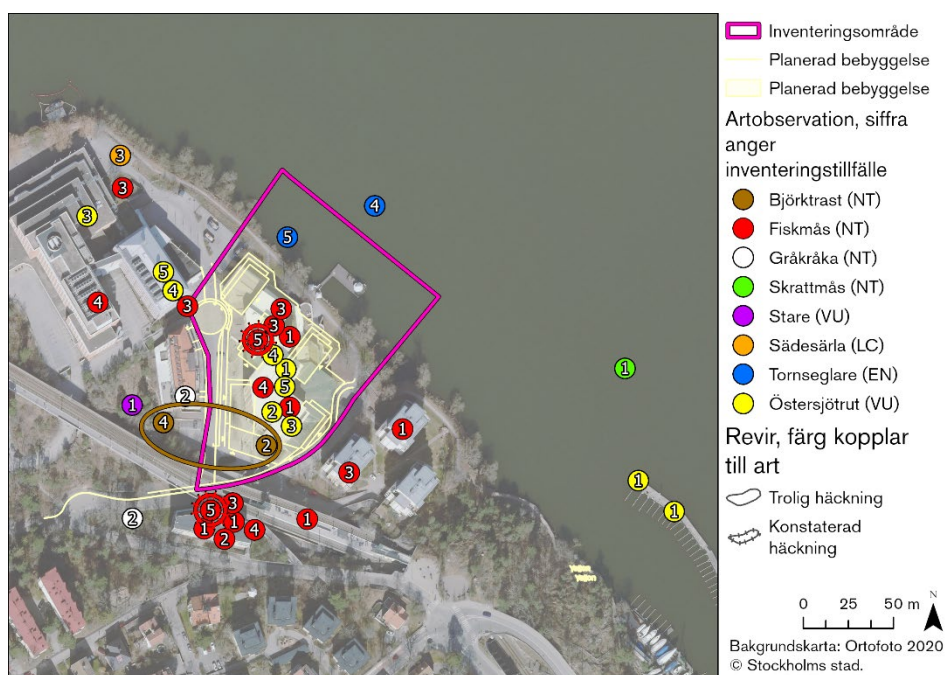
Eftersom flera naturvårdsrelevanta fågelarter noterades har en artskyddsutredning tagits fram (Ekologigruppen 2024b, Bilaga 5). Målet med utredningen är att beskriva och bedöma detaljplanens påverkan på fåglar och i förekommande fall ge generella förslag på skyddsåtgärder för att förhindra negativ påverkan på arternas population.

Enligt Artskyddsförordningen är det förbjudet att:

- avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar,
- avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon
- avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningssperiod, om inte störningen saknar betydelse för att bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå.

Av de förekommande arterna bedöms de rödlistade arterna fiskmås (NT), tornseglare (EN) och östersjötrut (VU) kunna komma att påverkas av detaljplanen eftersom häckningsmiljöerna, hustaket, försvinner. För dessa arter rekommenderas att skyddsåtgärder genomförs. Föreslagna skyddsåtgärder listas nedan i punktform.

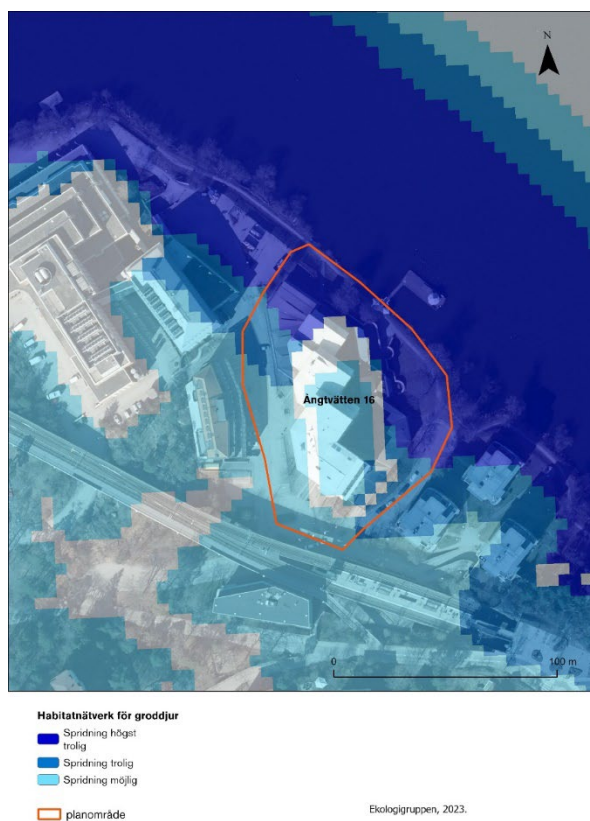
- Rivning av huskroppar, markarbeten och schaktning, samt avverkning av träd bör genomföras utanför häckningssäsong i syfte att undvika förbudet mot att döda och skada fåglar. Häckningssäsongen infaller i denna del av landet generellt den 15 mars–15 augusti. Obs att åtgärden gäller för alla i området förekommande fågelarter
- Skapa boplattformar/plana ytor på taken till de nya huskropparna som kan tjäna som häckningsplatser för fiskmåsar och östersjötrutar.
- Sätt upp holkar anpassade för tornseglare.

Figur 6. Planerad bebyggelse i förhållande till identifierade revir och fågelobservationer.

ESBO-områden/Habitatnätverk

De strandnära trädmiljöerna ligger inom områden klassade som livsmiljöer för skyddsvärda arter, i Stockholms stads databas för ekologist särskilt betydelsefulla områden (ESBO). De är också klassade som högst troliga spridningsvägar för groddjur inom kommunens habitatnätverk för groddjur (Figur 7). Detaljplaneområdet ligger inte inom habitatnätverken för barrskogsmesar, eklevande insekter eller skogslevande fladdermöss (Stockholms stad 2024). Stora delar av inventeringsområdet ligger inom den generella strandskyddszonen. Eftersom strandlinjen med dess träd kommer att bevaras, bedömer Ekologigruppen att detaljplanen inte har någon negativ inverkan på dessa habitatnätverk.

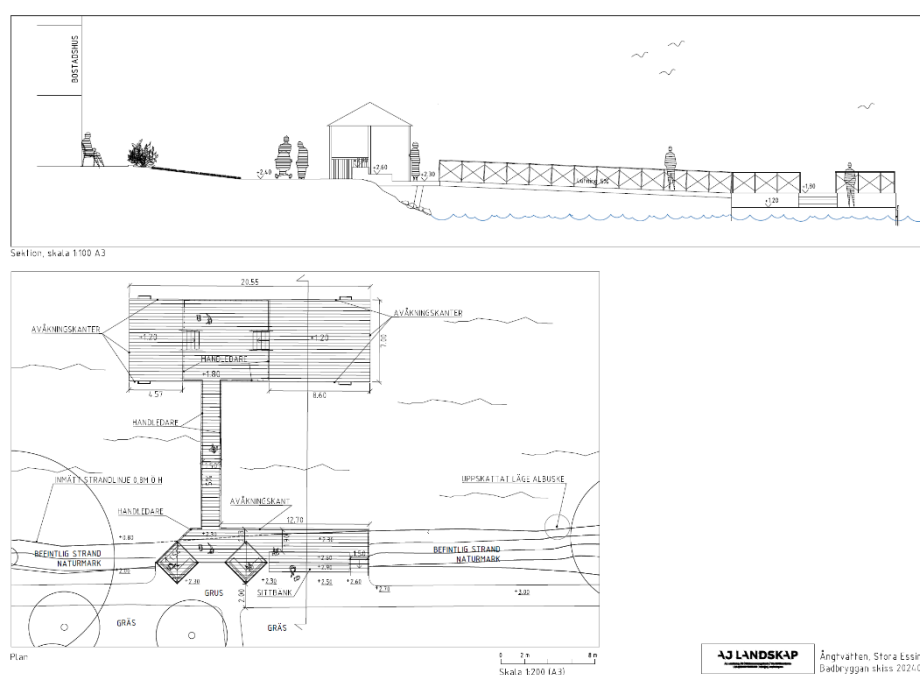
Figur 7. Kartan visar habitat nätverk för groddjur där Ångtvätten 16 ingår i spridningsnätverket för groddjur.

Påverkan på möjlighet att uppnå miljökvalitetsnormer för vatten

Området vid Stora Essingens norra strand ingår i vattenförekomsten Riddarfjärden (VISS EU_CD: SE658020-162623) som bedöms ha otillfredsställande ekologisk status (en negativ utveckling sedan inventeringen genomfördes då status var måttlig). Klassningen baseras på miljökonsekvenstypen morfologiska förändringar och kontinuitet och parametern bottenfauna är utslagsgivande för status. Bedömningen av påverkan från projektet har baserats på möjliga effekter för de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna som används inom statusklassning av vatten.

Planen för strand- och vattenmiljön är att bibehålla nuvarande strandlinje, men att byta ut en befintlig flytbrygga mot en ny i samma storlek och dimension (se nuvarande utformningsförslag i Figur 8). Den nya bryggan är utformad enligt Stockholms stads riktlinjer för tillgänglighet och placeras några meter västerut jämfört med befintlig. Befintliga träd vid stranden behålls och kompletteras om möjligt med nya. Utöver detta finns inga planer på förändringar i vattnet eller vid strandlinjen.

Eftersom inga förändringar planeras i eller vid vattnet bedöms påverkan på möjligheterna att uppnå miljökvalitetsnormerna utebli.

Figur 8. Utformningsförslag för brygga

SLUTSATS

- Ekologigruppens bedömning är att den uppdaterade SIS-standard (199000:2023) inte förändrar resultatet av den tidigare genomförda naturvärdesinventeringen (Ekologigruppen 2018). Inga signalarter som hittades inom planområdet 2018 är idag rödlistade. De naturvärden som identifierades vid fastigheten bedömdes i landmiljöerna hysa naturvärdesklass 3 och 4 (Figur 3) och i vattenmiljöerna naturvärdesklass 4 (Figur 4). Påverkan på objektet med påtagligt naturvärde bedöms bli försumbar. En viss påverkan kan dock ske i objektet med visst naturvärde (Figur 3).
- Hänsyn bör tas till de två särskilt skyddsvärda träd (klass 1) som växer längs strandkanten vid fastigheten. Under rivnings- och byggnadsskedet rekommenderas att träden skyddas så att skada ej uppstår på rötter och krona. Försiktighet och hänsyn rekommenderas till alla träd i området eftersom de utgör en del av naturvärdet.
- I samband med fladdermusinventeringen noterades två arter fladdermöss. Aktiviteten var som störst i de strandnära miljöerna. I strandområdet förekommer flera pilar med håligheter, dessa bedöms kunna vara viktiga för områdets fladdermöss. Hålträd utgör viktiga viloplatser för fladdermössen där de söker skydd under dygnets ljusa timmar. Eftersom det inte finns exploateringsplaner utmed strandmiljöerna bedöms detaljplanen inte medföra någon negativ inverkan på fladdermössen. Om hålträd ska tas ned bör det ske utanför fladdermössens aktiva period som vanligen är mellan mars och oktober, samt föregås av en visuell inventering i syfte att säkerställa att hålträdet inte hyser fladdermöss. Gatu- och GC-belysning utmed stranden bör anpassas eftersom framför allt insekter och många fladdermöss inklusive vattenfladdermus missgynnas av upplysta ytor.
- Den genomförda fågelinventeringen (Ekologigruppen 2024) samt information från närboende resulterade i troliga häckningar av de rödlistade arterna fiskmås (NT), tornseglare (EN) och östersjötrut (VU). Dessa arter bedömdes ha boplatser på taket till fastigheten Ängtvätten 16. Arterna har häckat regelbundet sedan 2015 enligt boende i närheten. Då dessa arter är rödlistade rekommenderas att genomföra skyddsåtgärder för att undvika att strida mot artskyddsförordningen bestämmelser. I syfte att undvika att avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar, eller förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon rekommenderas att rivning av fastigheten, schaktning, sprängning eller eventuellt nedtagande av träd utförs utanför fåglarnas häckningssäsong. Häckningsperioden infaller ungefär mellan 15 mars och 15 augusti. I syfte att undvika att avsiktligt störa fiskmås och östersjötrut som kan påverka att arterna inte kan bibehålla populationen på en tillfredsställande nivå rekommenderas att den nya byggnaden förses med mindre plattformar, plana ytor som fortsättningsvis kan tjäna som

boplatser/bohyllor, samt att holkar för tornseglare sätts upp, alternativt att lämpliga takpannor används under vilka arten kan bygga bon.

- Det aktuella området ligger i ett utpekat ESBO-nätverk för viktiga livsmiljöer för skyddsvärda arter. De är också klassade som högst troliga spridningsvägar för groddjur inom kommunens habitatnätverk för groddjur (Figur 7). Stora delar av inventeringsområdet ligger inom den generella strandskyddszonen. Detaljplaneområdet ligger inte inom habitatnätverken för barrskogsmesar, eklevande insekter eller skogslevande fladdermöss (Stockholms stad 2024). Eftersom strandlinjen med dess träd kommer att bevaras, bedömer Ekologigruppen att detaljplanen inte har någon negativ inverkan på dessa habitatnätverk.
- Inga förändringar planeras i utformningen av strand- eller vattenmiljöer i det aktuella området. Det innebär att påverkan på hydromorfologiska kvalitetsfaktorer och möjligheterna att uppnå miljökvalitetsnormerna bedöms utebli.

BILAGA 1. INVENTERING AV NATURVÄRDEN OCH SKYDDSVÄRDA TRÄD, STORA ESSINGEN, 2018.

Inventering av naturvärden och skyddsvärda träd, Stora Essingen

**Inventering av tre fastigheter; Ångtvätten 16, Tvålen 4, samt Tvålen 7, inför
detaljplanearbete, Stora Essingen**

**: EKOLOGI
GRUPPEN**

Inventering av naturvärden
och skyddsvärda träd,
Stora Essingen
Granskningsversion
Savills förvaltning AB
2018-06-14

Beställare: Lärarförbundet, Savills förvaltning AB
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-525 201 00
Version: 2018-06-14
Uppdragsansvarig: Fingal Gyllang
Kvalitetskontroll av rapport: Anders Haglund 2018-02-13
Medverkande: Rikard Anderberg, Fingal Gyllang, Raul Vicente
Foton: Om inget annat anges: Ekologigruppen AB
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB
Internt projektnummer: 7601
Bild på framsidan från objekt 2.

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Bakgrund och syfte	5
Avgränsningar	5
Metodik	6
Allmän beskrivning av området	7
Naturvårdsstatus och kommunala planer	7
Naturvärden	9
Områden med naturvärden	9
Naturvårdsarter	10
Skyddsvärda träd	12
Ekologisk känslighet	14
Förslag till anpassningar och åtgärder	15
Referenser	17
Bilaga 1. Objektskatalog	
Bilaga 2. Metodbeskrivning för naturvärdesbedömning enligt SIS	
Bilaga 3. Metodik för klassificering av skyddsvärda träd	

Sammanfattning

Ekologigruppen har genomfört en naturvärdesinventering, samt en inventering av skyddsvärda träd på tre fastigheter på norra delen av ön Stora Essingen, Stockholms stad. Inventeringen har genomförts på uppdrag av Savills förvaltning AB.

Längs stränderna i inventeringsområdets östra del förekommer parkmiljöer med inslag av triviallövtäd, främst ett stort inslag av knäkepil (*Salix fragilis*) längs strandkanten. Strandkanterna i området förefaller vara anlagda i samband med anläggandet av parken, men visar i vissa delar spår av erosion från trädrötter och vågor, vilket ger den en mer naturlig karaktär. I övrigt förekommer mindre områden med enstaka värdefulla träd. Mellan dessa naturområden finns främst exploaterad mark, främst av hårdgjorda öppna ytor, samt områden med bebyggelse.

Av totalt fyra identifierade naturvärdesobjekt har två bedömts hysa påtagliga naturvärden, och två har bedömts ha vissa naturvärden. Tre av objekten utgörs av naturtypen park och trädgård och ett objekt av bebyggd mark. I objekt med påtagliga naturvärden bestod värdet främst i förekomst av skyddsvärda träd. I området har 11 naturvårdsarter påträffats i samband med naturvärdesinventeringen. Bland andra arter kan nämnas den rödlistade vedsvampen ekticka som påträffades på en skyddsvärd ek i objekt 5.

Inom inventeringsområdet påträffades totalt sju naturvårdsintressanta träd. Av dessa klassades två som särskilt skyddsvärda träd, tre som skyddsvärda och två som värdefulla.

Inom inventeringsområdet är de identifierade naturvärdena främst kopplade till förekomsten av gamla träd. Särskild hänsyn bör tas till de skyddsvärda träden inom området vid detaljplanearbete. Dessa representerar naturvärden som inte går att ersätta på kort sikt eftersom det för att upprätthålla biologisk mångfald på lokal nivå är viktigt att ha en kontinuitet av gamla träd. Av denna anledning är det också viktigt att det finns efterträdare till de äldsta träden i området, så att arter knutna till dessa har fortsatt tillgång till lämpliga livsmiljöer även på lång sikt. Områden med påtagligt värde, klass 3, bör sparas i så stor utsträckning som möjligt. Eventuell exploatering inom dessa områden bör göras med stor försiktighet. Värdefulla träd och strukturer bör pekats ut och sparas och det krävs att det säkerställs att finns en blandning av gamla och unga träd inom området om områdets värden inte ska gå förlorade.

Inledning

Bakgrund och syfte

Ekologigruppen har på uppdrag av Savills förvaltning AB genomfört en naturvärdesinventering (NVI) och kartering av skyddsvärda träd kring fastigheterna Ångtvätten 16, samt Tvålen 4 och 7, på Stora Essingen, Stockholms stad (figur 1). Som tillägg till naturvärdesinventeringen har även naturvärden av klassen ”visst naturvärde – klass 4” inventerats. Inventeringsområdets läge och avgränsning framgår av figur 1.

Målet med utredningen har varit att sammanställa kunskap om områdets naturvärden. Syftet har varit att skapa ett kunskapsunderlag för beaktande av ekologiska aspekter i samband med pågående detaljplanarbete.

Ansvariga för denna rapport har varit Fingal Gyllang och Rikard Anderberg och kvalitetsgranskare var Anders Haglund. I arbetet har också Raul Vicente medverkat. Uppdraget har genomförts under januari och februari 2018, med ett kompletterande fältbesök 4 juni 2018 för att eftersöka naturvårdsarter av kärlväxter, fåglar och insekter.

Inventering av naturvärden
och skyddsvärda träd,
Stora Essingen
Granskningsversion
Savills förvaltning AB
2018-06-14

Figur 1. I den infällda bilden visas en detaljerad kartbild över inventeringsområdet (Ljusblå linje) samt gränserna för de berörda fastigheterna (röd linje). Den infällda kartans utsträckning är markerad med en mörkblå rektangel i den större kartan.

Avgränsningar

- Det ingår inte i detta uppdrag att utreda geologiska värden.
- Kartläggning av värden för friluftsliv, rekreation samt ekologiska spridnings-samband ingår inte i detta uppdrag.
- Att utreda effekter av habitatfragmentering har inte ingått i detta uppdrag.

- Naturvärden i vattenmiljöer har inte undersökts inom ramarna för detta uppdrag.
- Riktade inventeringar av skyddade arter, exempelvis fladdermöss och groddjur, har inte ingått i detta uppdrag.
- Det ingår heller inte i detta uppdrag att utreda konsekvenser av eventuell exploatering eller ge förslag till kompensationsåtgärder.

Metodik

Förstudie

Inför fältarbetet gjordes en flygbildstolkning från ortofoto med flygbildsfotodatum 6 juli 2017. Vid tolkningen avgränsades delområden utifrån strukturer i naturmiljön som bedömts vara viktiga för biologisk mångfald.

Befintlig kunskap om området biologiska värden har eftersökts i följande databaser:

- Artportalen (2018-01-20, 2018-02-02, 2018-06-13)
- Stockholms stads Dataportal (2018-01-30). (GIS-underlag för stadens habitatnätverk)

Fullständiga webbadresser eller litteraturhänvisning finns i rapportens källförteckning.

Naturvärdesinventering SIS

Centralt i metodiken enligt SIS är bedömning av biotop- och artvärde (se faktaruta) som tillsammans ger naturvärdet på naturvärdesobjektet. Vid inventeringen av biotopvärden kartades förekomst av ekologiskt värdefulla biotoper och strukturer, som till exempel förekomst av gamla träd, död ved och hålträd. För att kartlägga artvärdet inventerades förekomst av rödlistade arter och andra naturvårdsarter (se faktaruta). Under denna inventering lades särskild fokus på artgrupperna lavar, mossor och vedsvampar, samt kläckhål efter vedlevande skalbaggar, eftersom dessa artgrupper är möjliga att inventera även tidigt på året. Utifrån inventeringsresultatet avgränsades ett antal områden med naturvärden. En mer detaljerad beskrivning av metod framgår av bilaga 2.

Fältbesök i området genomfördes 26 januari 2018. Vid tillfället för inventeringen var det snöfritt. En kompletterande artinventering genomfördes den 4 juni 2018 då skyddsvärda arter av fåglar, insekter och kärlväxter eftersöktes.

Bedömning av art- och biotopvärde

Biotop- och artvärde bedöms var för sig på en fyrgradig skala (obetydligt, visst, påtagligt och högt), och sammanvägs till ett helhetsvärde, det vill säga objektets naturvärdesklass.

Bedömningsgrunden för biotopvärde omfattar två underliggande aspekter; biotopkvalitet samt sällsynthet. I aspekten sällsynthet vägs även eventuella hot mot biotopen in.

I bedömningsgrunden för artvärde ingår fyra aspekter; förekomst av naturvårdsarter (se faktaruta nedan), rödlistade arter, hotade arter och artrikedom.

Inventering av skyddsvärda träd

Träden har tilldelats en skyddsvärdesklass enligt en tregradig skala (klass 1–3). Klassning av träd har baserats på Naturvårdsverkets metodik för särskilt skyddsvärda träd (Naturvårdsverket, 2004). Metodiken har vidare kompletterats av Ekologigruppen för att omfatta träd som också är av värde för bland annat den biologiska mångfalden i form av skyddsvärda träd och nästan skyddsvärda träd (bilaga 3, Ekologigruppen, 2017).

Allmän beskrivning av området

Inventeringsområdet är cirka 15 hektar stort och utgörs av parkmiljöer med gångvägar som löper utmed Mälaren. Vidare förekommer mindre grönytor med inslag av gamla träd. Stora delar av marken inom inventeringsområdet är täckt av bebyggelse och asfalterade ytor. De delar av utredningsområdet som ligger i nära anslutning till Mälaren omfattas av strandskydd.

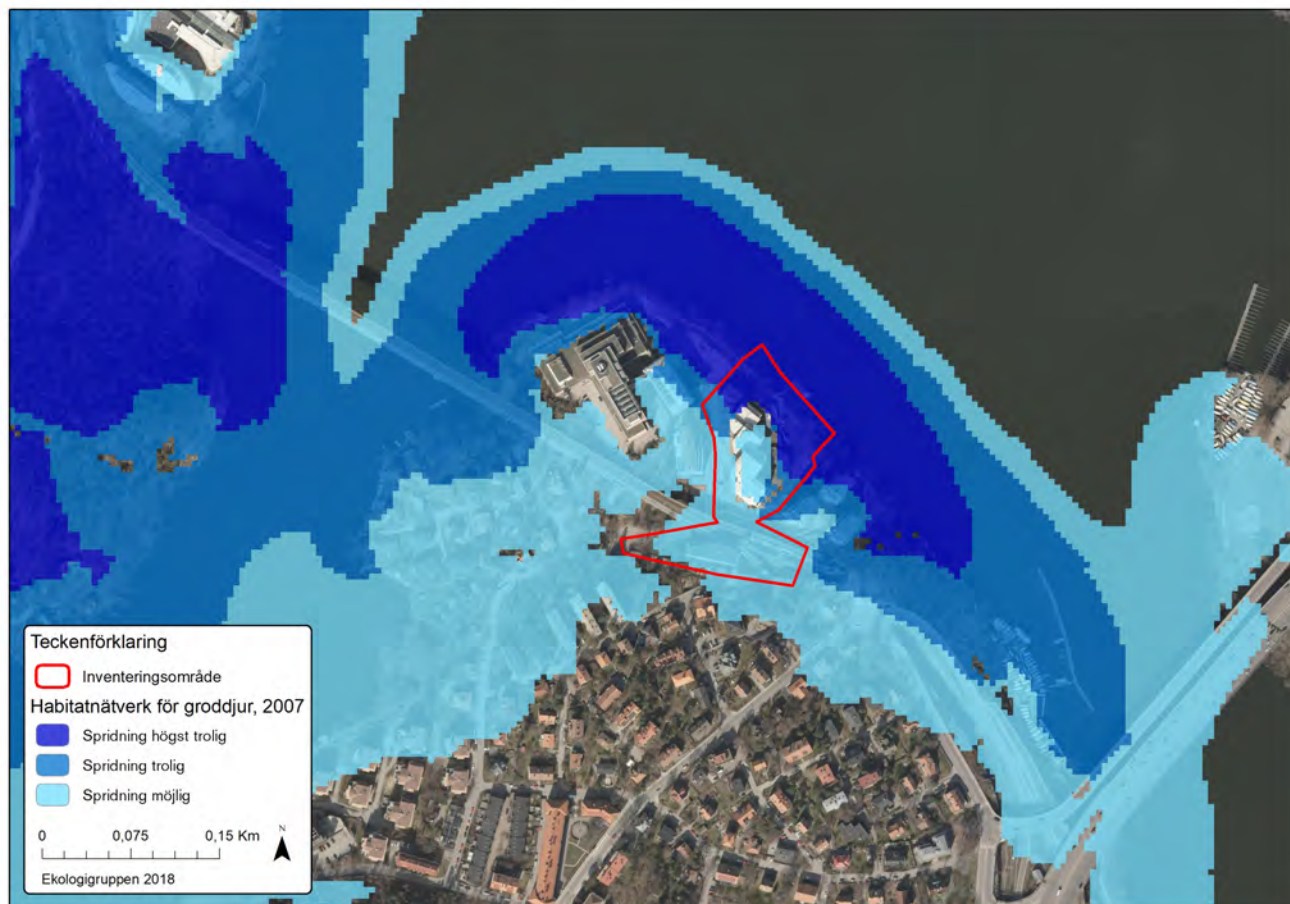
Inventering av naturvärden
och skyddsvärda träd,
Stora Essingen
Granskningsversion
Savills förvaltning AB
2018-06-14

Naturvårdsstatus och kommunala planer

De strandnära trädmiljöerna ligger inom områden klassade som livsmiljöer för skyddsvärda arter. I Stockholms stads databas för ekologiskt särskilt betydelsefulla områden; ESBO (figur 2). De är också klassade som högst troliga spridningsvägar för groddjur inom kommunens habitatnätverk för groddjur (figur 3).

Figur 2. Kartan visar inventeringsområdets läge i förhållande till ytor utpekade som ekologiskt särskilt betydelsefulla områden (ESBO) av Stockholms stad. De strandnära områdena inom inventeringsområdet är klassade som livsmiljöer för skyddsvärda arter.

Figur 3. Kartan visar inventeringsområdets läge inom Stockholms stads habitatnätverk för groddjur. Stora delar av inventeringsområdet ligger inom habitatnätverket, och de mer strandnära områdena utgör de mest troliga spridningsvägarna.

Tidigare bedömningar/inventeringar

Ekologigruppen har tidigare (2014) genomfört en trädinmätning och naturvärdesinventering i området. Vissa delar av den inventeringen överlappar denna inventering (objekt 5).

Naturvärden

Inventering av naturvärden
och skyddsvärda träd,
Stora Essingen
Granskningsversion
Savills förvaltning AB
2018-06-14

Det huvudsakliga syftet med en NVI är att beskriva och värdera naturområden (objekt) av betydelse för biologisk mångfald. Naturvärdesinventeringen resulterar i avgränsning av områden och naturvärdesklassning, samt beskrivningar av avgränsade så kallade naturvärdesobjekt. I bilaga 1 redovisas respektive objekts naturvärde i detalj och här finns också bilder från varje objekt. Nedan presenteras resultatet av naturvärdesinventeringen.

Naturvärdesklasser

Följande naturvärdesklasser finns (SIS standard SS 199000:2014):

Högsta naturvärde, naturvärdesklass 1. Störst positiv betydelse för biologisk mångfald

Högt naturvärde, naturvärdesklass 2. Stor positiv betydelse för biologisk mångfald.

Påtagligt naturvärde, naturvärdesklass 3. Påtaglig positiv betydelse för biologisk mångfald.

Visst naturvärde, naturvärdesklass 4. Viss positiv betydelse för biologisk mångfald

Områden med naturvärden

Områdets naturvärden redovisas i karta, figur 4. Två objekt med påtagliga naturvärden och två objekt med visst naturvärde har urskilts. Objekt med högsta eller höga naturvärden har inte identifierats inom inventeringsområdet.

Figur 4. Karta över naturvärdesobjekt inom inventeringsområdet, siffrorna anger objektens nummer i objektskatalogen (bilaga 1). Två objekt hade påtagligt naturvärde (klass 3), och två visst naturvärde (klass 4).

Påtagligt naturvärde – naturvärdesklass 3

I inventeringsområdet har två objekt med påtagligt naturvärde (klass 3) påträffats; objekt 2 och 5 (figur 4). Objekt 2 utgörs av en parkartad miljö utmed Mälaren. Längs vattnet förekommer flera skyddsvärda knäkeplar varav ett fåtal växte ut över vattnet och kan tjäna som skydd för fisk och fågel. Under inventeringen påträffades flera naturvårdsarter med ringa indikatorvärde, samt skyddsvärda träd och död ved. Objektet bedöms ha ett visst artvärde och ett påtagligt biotopvärde. Objekt 5 utgörs av en mindre gräsyta mellan vägar och bostadshus med förekomst av två skyddsvärda ekar, samt en nästan 200-årig tall. På en av ekarna påträffades den rödlistade arten ekticka. Objektet bedöms ha visst biotopvärde och visst artvärde. Totalt täcker värdeklassen en yta av 1 750 kvadratmeter (figur 4).

I denna klass bedöms inte varje objekt behöva vara av betydelse för biologisk mångfald på varken regional, nationell, eller global nivå, men bedöms vara av särskild betydelse för att den totala arealen av dessa områden ska kunna bibehållas. Ekologigruppen tolkar det som att denna värdeklass är av betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på kommunal nivå.

Visst naturvärde – naturvärdesklass 4

Totalt förekommer två objekt, 3 och 4, i denna klass inom inventeringsområdet, och täcker en yta av totalt drygt 400 kvadratmeter (figur 4). Se vidare objektskatalogen för närmare beskrivning av dessa områden.

Varje enskilt område av en viss naturtyp med denna naturvärdesklass behöver inte vara av betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional, nationell eller global nivå, men det är av betydelse att den totala arealen av dessa områden bibehålls eller blir större samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras. Ekologigruppen tolkar det som att denna värdeklass är av betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på lokal nivå.

Naturvårdsarter

I området har 11 naturvårdsarter (se faktaruta, tabell 1) påträffats i samband med naturvärdesinventeringen, varav två rödlistade. Bland andra arter kan nämnas den rödlistade vedsvampen ekticka som påträffades på en skyddsvärd ek i objekt 5. Inga av de påträffade naturvårdsarterna är fridlysta.

Naturvårdsart

En naturvårdsart är en art med specifika krav på sin miljö, men som ändå är någorlunda allmänt förekommande. Genom sin förekomst signalerar arten att det finns särskilda naturvärden i ett område och att det finns möjligheter till förekomster av rödlistade arter.

Naturvårdsarter är utpekade i olika inventeringar och sammanhang. Bland dessa kan nämnas *rödlistade arter*, *typiska arter* (arter som indikerar gynnsam bevarandestatus i naturtyper listade i habitatdirektivet), *skogliga signalarter* (utpekade i Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventeringsmetodik), *Ängs- och betesmarksarter* (utpekade i Jordbruksverkets Ängs- och betesmarksmetodik), samt Ekologigruppens *egna indikatorarter*. Naturvårdsarter innefattar även enligt Artskyddsförordningen *skyddade arter*.

Naturvårdsarterna delas av Ekologigruppen in i olika indikatorartskategorier med klasserna mycket högt, högt, viss och ringa. Arter med mycket högt indikatorvärde är antingen ovanliga rödlistade eller hotade arter, eller arter som i sig gör området är skyddsvärdt. Ringa indikatorvärde används exempelvis för arter som är naturvårdsarter på grund av rödlistning men som är så vanliga att de inte indikerar särskilt artrika förhållanden.

Rödlistade arter

Ekticka (*Phellinus robustus*) är rödlistad i kategori NT-nära hotad (se faktarura). Arten förekommer främst på grova stammar och grenar av levande och döende gamla ekar (ArtDatabanken 2018). Ekticka är rödlistad på grund av brist på lämpliga träd.

Skogsalm (*Ulmus glabra*) (CR). Enstaka unga träd av skogsalm påträffades i objekt 5 nära strandkanten. Skogsalm är i Sverige akut hotad av almsjuka, som slagit ut en stor del av artens svenska population. Gamla träd av alm är särskilt värdefulla, då de ofta hyser förekomster av andra rödlistade arter. Unga träd och slyplantor är mindre intressanta som naturvårdsträd, men ändå viktiga för att bevara för att främja artens överlevnad i Sverige.

Svenska rödlistan - rödlistkategorier

Rödlistan för Sverige utarbetas av ArtDatabanken. Rödlistan anger olika arters risk att dö ut från Sverige. Arterna listas i olika rödlistkategorier beroende på artens status. Det finns sju kategorier:

(RE) försvunnen, (CR) akut hotad, (EN) starkt hotad, (VU) sårbar, (NT) nära hotad, (LC) livskraftig, (DD) kunskapsbrist.

Övriga intressanta naturvårdsarter

Förutom de två rödlistade arterna hittades ytterligare nio naturvårdsarter (tabell 1). Bland dem kan nämnas hårhättemossa (*Orthotrichum diaphanum*) som har en sydlig utbredning i Sverige och påträffas på lövträd, ofta i alléer och på andra solexponerade platser (ArtDatabanken 2018). Arten påträffades i objekt 3. I övrigt påträffades arter knutna till fuktigare miljöer, som vattenmåra, vattenskräppa och svärdslija nära vattnet i objekt 2. Samtliga förekomster av naturvårdsarter listas i tabell 1.

Tabell 1. Förteckning över naturvårdsarter som påträffats i utredningsområdet. Kolumnen R.K. anger artens rödlistningskategori där NT – nära hotad och CR – akut hotad. Signalvärde visas på en skala från 0 till 3 där 0 är ringa signalvärde och 3 är mycket högt, efterföljande bokstäver indikerar vilken källa som används för artens signalvärde, där S – skogsstyrelsens signalart, E – ekologigruppens naturvårdsarter, N – naturvärdesindikator, T – typisk art, Å – ängs och betesmarksindikator. Ingen av de påträffade naturvårdsarterna är fridlyst.

Arter	Latin	RK	Signalvärde	Delobjekt	Källa
Svampar					
Ekticka	<i>Phellinus robustus</i>	NT	3 S, N	5	Ekologigr.
Kärlväxter					
Smultron	<i>Fragaria vesca</i>	–	1 E	2, 5	Ekologigr.
Vattenmåra	<i>Galium palustre</i>	–	1 N	2	Ekologigr.
Gråfibbla	<i>Pilosella officinarum</i>	–	1 Å, N	2	Ekologigr.
Svärdslija	<i>Iris pseudacorus</i>	–	1 N	2	Ekologigr.
Vattenskräppa	<i>Rumex hydrolaphatum</i>	–	1 N	2	Ekologigr.
Hästskräppa	<i>Rumex aquatica</i>	–	1 N	2	Ekologigr.
Getrams	<i>Polygonatum odoratum</i>	–	1 N, T	5	Ekologigr.
Vitsippa	<i>Anemone nemorosa</i>	–	0 T	5	Ekologigr.
Skogsalm	<i>Ulmus glabra</i>	CR	2 N	4	Ekologigr.
Mossor					
Hårhättemossa	<i>Orthotrichum diaphanum</i>	–	3 N	3	Ekologigr.

Inventering av naturvärden
och skyddsvärda träd,
Stora Essingen
Granskningsversion
Savills förvaltning AB
2018-06-14

Skyddsvärda träd

Inom planområdet förekommer knäckepl, ek, tall och lönn som faller under definitionen för skyddsvärda träd (figur 5). Dessa påträffades framförallt inom delområde 2 och 5. Samtliga kartlagda träd visas i tabell 1, samt i karta (figur 5).

Naturvårdsintressanta träd

Generellt kan sägas att ju äldre träd tillåts bli, desto fler skrymslen och vrår finns på dem. Ett gammalt träd har ofta utvecklade strukturer som gynnar biologisk mångfald. Exempel på sådana strukturer är stamhåligheter, vedblottor och döda grenar som kan bli hemvist för många arter. Många organismer är helt beroende av dessa mikrohabitat för sin överlevnad. Eftersom gamla träd generellt sett är en bristvara i dagens skogar är många arter knutna till dessa strukturer hotade. Gamla träd är oftare vid sämre vitalitet än unga, och sjuka träd som börjat angripas av olika arter insekter och vedsvampar har generellt högre naturvärden än friska träd. Sammanfattat kan man säga att ju äldre ett träd tillåts bli desto högre naturvärden kommer det att få.

Naturvårdsverket (2004) definierar särskilt skyddsvärda träd som:

- Jätteträd; träd ≥ 1 meter i diameter.
- Mycket gamla träd; gran, tall, ek och bok äldre än 200 år. Övriga trädslag äldre än 140 år.
- Grova hålträd; träd $\geq 0,4$ meter på det smalaste stället upp till brösthöjd med utvecklad hålighet i stam (eller gren)

Ekologigruppen (2017) har kompletterat denna klass med två ytterligare klasser:

- Skyddsvärda träd; exempelvis gamla träd (för tall gäller över 150 år), träd med förekomster rödlistade arter, eller hålträd som inte är grova
- Värdefulla träd; utgörs främst av träd som kan utgöra ersättare till skyddsvärda och särskilt skyddsvärda träd. Exempel på värdefulla träd är nästan gamla träd (för tall gäller 100 år), grova träd samt träd med förekomster naturvårdsarter som inte är rödlistade.

Tabell 2. Förteckning över naturvårdsintressanta träd kartlagda i området.

ID	Trädart	Diameter	Ålder	Hål	Död ved	Värdeklass	Arttynd
2	Lönn	50-59 cm	40-79 år	Inga hål synliga	Nej	Klass 3 - Värdefullt träd	-
3	Triviallöv	80-89 cm	40-79 år	Ingångshål under 10 cm i diameter	Nej	Klass 1 - Särskilt skyddsvärda träd	-
4	Triviallöv	90-99 cm	80-119 år	Ingångshål under 10 cm i diameter	Ja	Klass 1 - Särskilt skyddsvärda träd	-
24	Tall	30-39 cm	150-199 år	Inga hål synliga	Nej	Klass 2 - Skyddsvärda träd	-
26	Ek	40-49 cm	80-119 år	Inga hål synliga	Nej	Klass 3 - Värdefullt träd	-
38	Tall	50-59 cm	150-199 år	Inga hål synliga	Nej	Klass 2 - Skyddsvärda träd	-
39	Ek	80-89 cm	120-149 år	Inga hål synliga	Nej	Klass 2 - Skyddsvärda träd	Ekticka

Särskilt skyddsvärda träd (klass 1)

Inom utredningsområdet bedömdes två knäckeplilar vara särskilt skyddsvärda (figur 5, tabell 2). Dessa träd är särskilt värdefulla för att bibehålla en biologisk mångfald i trädmiljöer och kan ofta hysa en värdefull fauna med rödlistade arter. Särskilt skyddsvärda träd är mycket viktiga för biologisk mångfald, och man bör ha samråd med länsstyrelsen om de ska avverkas eller deras livsmiljö påverkas negativt (Naturvårdsverket 2016).

Skyddsvärda och nästan skyddsvärda träd (klass 2 och 3)

Två tallar och en ek klassades som skyddsvärda (klass 2), (figur 5, tabell 2). Tallarna var mellan 150 och 200 år och eken hyste en rödlistad art, ekticka. Träd av klass 2 bedöms som skyddsvärda och är nära att bli särskilt skyddsvärda träd. Till denna kategori kan träden till exempel utgöras av sådana som är 150 – 199 år gamla. Dessa träd har redan

utvecklat höga naturvärden och bedöms också vara väldigt värdefulla för att bibehålla en hög biologisk mångfald i ett skogsbestånd.

De nästan skyddsvärda träden utgjordes av en lönn och en ek i (figur 5, tabell 2). Träd av klass 3 hör till kategorin nästan skyddsvärda. Dessa träd är så kallade efterföljare till träd av klass 1 och 2. Enkelt förklarar utgör de nästan skyddsvärda träden sådana som på relativt kort sikt kommer att få höga naturvärden. De utgör åldersglappet mellan gamla och unga träd, det vill säga generationen träd som ska ge/bibehålla ett naturområdes värden.

Inventering av naturvärden
och skyddsvärda träd,
Stora Essingen
Granskningsversion
Savills förvaltning AB
2018-06-14

Figur 5. Karta över skyddsvärda och värdefulla träd inom inventeringsområdet. Siffror vid objekt motsvarar trädets ID-nummer i tabell 1.

Ekologisk känslighet

När obebyggd mark tas i anspråk finns risk att värdefulla naturområden och biotoper för olika arter försvinner, vilket innebär en förlust av biologisk mångfald (Länsstyrelsen i Stockholms län, 2015). Därför är det nödvändigt att redan i ett tidigt skede i en exploateringsprocess ta hänsyn till naturvärden. Detta regleras bland annat enligt Miljöbalken 1.1, 2.3 och 3 samt Plan och bygglagen 1.1 och 2.2. Ny bebyggelse bör utformas på ett sätt så att biologisk mångfald har förutsättningar att finnas kvar och att spridning av arter fortsättningsvis är möjlig. I det inventerade området finns naturvärden i form av förekomst av skyddsvärda träd, vilka har utvecklats under lång tid och är svåra att återskapa.

Områdets naturvärden är främst knutna till skyddsvärda träd längs Mälarens strand. För samtliga naturtyper gäller att ju högre naturvärde desto känsligare är de. Ett av de största hoten för biologisk mångfald förutom exploatering av värdefulla miljöer, är fragmentering (d.v.s. uppsplittring) av naturmiljöer av en viss naturtyp, samt påverkan på spridningssamband genom anläggande av vägar eller bebyggelse. Denna aspekt har inte ingått i detta uppdrag och behandlas därför inte i detalj i förslag nedan.

Förslag till anpassningar och åtgärder

Inventering av naturvärden
och skyddsvärda träd,
Stora Essingen
Granskningsversion
Savills förvaltning AB
2018-06-14

Förenklat sett kan man säga att ett områdes naturvärden beror på hur länge en miljö har fått bestå (figur 8). Utifrån detta resonemang går det att översätta ungefär hur lång tid det tar för ett område att utveckla de olika naturvärdeklasserna i en naturvärdesbedömning.

Generellt kan sägas att områden med lägre naturvärden inom området kan återskapas inom andra delar av området. Värdefulla och grova träd som finns inom planområdet utgör en viktig bas för den nya/tillkommande grönstrukturen om delar av området i ett senare skede skulle bebyggas. Lägre naturvärden som går förlorade vid en eventuell bebyggelse kan kompenseras för genom att skapa nya, likartade naturmiljöer i den nya stadsstrukturen eller i intilliggande områden. Högre naturvärden, särskilt sådana värden som är knutna till exempelvis gamla träd går som regel inte att återskapa eller kompensera för och dessa träd bör därför skyddas från avverkning. Dessa miljöer är mycket känsliga för ingrepp och uppkommen skada på naturvärdena bedöms vara irreversibel.

Figur 6. Schematisk beskrivning av hur miljöns kontinuitet över tid och naturvärde kan hänga ihop.

Generellt gäller att områden med höge naturvärden har längre kontinuitet än området med lägre naturvärden, och att det tar längre tid för högre naturvärden att utvecklas.

- **Ta stor hänsyn till områden med påtagligt naturvärde, klass 3 i planeringen.** Områden med påtagligt värde, klass 3, bör sparas i så stor utsträckning som möjligt. Eventuell exploatering inom dessa områden bör göras med stor försiktighet. Värdefulla träd och strukturer bör pekas ut och sparas och det krävs att det säkerställs att finns en blandning av gamla och unga träd inom området om områdets värden inte ska gå förlorade.
- **Bevara alla skyddsvärda träd, klass 1–2.**
- **Lämna kvar ersättningsträd**, det vill säga träd som i framtiden kan ersätta de träd som är gamla idag.
- **Skydda rotsystemen på träd vid byggnation**, då skador på rotsystemen kan medföra att träden dör.
- **Beakta ekosystemtjänster i planering och gestaltning.**
- **Visa hänsyn i områden med rödlistade arter.** Förekomster av rödlistade arter bör i möjligaste mån skyddas från exploatering och hänsyn bör tas till förekomsterna vid skötsel av området.
- **Beakta ekosystemtjänster i planering och gestaltning.**
- **Ta fram en skötselplan för natur och parkmark med syfte att bevara och höja naturkvaliteten.** Gamla träd och så kallade ersättningsträd till dessa (något yngre träd som ska växa och blir gamla) behöver finnas kontinuerligt inom områdena för att naturvärde kopplade till träden ska kunna finnas kvar. En skötselplan kan skapa struktur och framförhållning för att kunna bevara mark som planläggs som natur och park.
- **Uppmuntra byggaktörer och arkitekter att bevara befintlig vegetation inom kvartersmark där det går.** Vid nyplantering bör växter användas som anknyter till platsens natur, dessutom bör vilda svenska arter användas i möjligaste mån för att minska risken att invasiva arter introduceras i området.

- **Samordna dagvattenhanteringen och landskapsarkitekternas gestaltning med områdets ekologiska förutsättningar.** På sådant sätt kan synergieffekter skapas, till exempel vid placering av dammar och andra öppna dagvattenlösningar som kan gynna vattenlevande organismer som trolsländor och groddjur.

Referenser

Tryckta källor

Ekologigruppen: Metodik för inventering av skyddsvärda träd

Gärdenfors. Ed. 2015. Rödlistade arter i Sverige.

Länsstyrelsen i Stockholms län 2015. Rapport 2015:19 – Strategi för miljömålet Ett rikt växt- och djurliv i Stockholms län.

Naturvårdsverket 2008. Inventering av skyddsvärda träd i kulturlandskapet.

Naturvårdsverket. 2016. [Samråd om åtgärder på särskilt skyddsvärda träd](#)

Skogsstyrelsen. 2000. Signalarter: indikatorer på skyddsvärd skog.

Digitala källor

ArtDatabanken, uttag av rödlistade arter. Sidan besökt 2018-02-05.

ArtDatabanken 2018. Artfakta för de påträffade arterna. <http://artfakta.artdatabanken.se>

Artportalen 2018. Sökning med polygon inom och strax utanför området, alla artgrupper. Sidan besökt 2018-02-05. <http://www.artportalen.se>

Inventering av naturvärden
och skyddsvärda träd,
Stora Essingen
Granskningsversion
Savills förvaltning AB
2018-06-14

Bilaga 1. Objektskatalog

I denna objektskatalog beskrivs de enskilda delobjekt (naturvärdesobjekt) som avgränsats vid naturvärdesinventeringen. Beskrivningen uppfyller de krav på dokumentation som ställs enligt SIS-standard SS 199000:2014 för naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI). Om bedömning av ekologiska spridningssamband ingått i uppdraget så redovisas detta också i objektskatalogen. Karta som visar respektive delobjektets läge och utbredning finns redovisad i huvudrapporten och i det GIS-underlag som vi levererar till beställaren. Utredningsområdet finns också redovisat i huvudrapporten. Objekten är sorterade i stigande nummerordning.

Läsinstruktion

Varje delobjekt beskrivs i ett objektsblad på 1-2 sidor. I beskrivningen ingår administrativa data, ett fotografi som ger en upplevelse av naturmiljön, en sammanfattande beskrivning, tabell över viktiga strukturer knutna till naturtypen, en motivering till vald naturvärdesklass, samt en tabell lista över påträffade och kända naturvårdsarter, skyddade arter och rödlistade arter.

Naturvärdesklass

En samlad bedömning av det inventerade objektets naturvärdesklass görs utifrån utfallet för bedömningsgrund art och biotop (se beskrivning i bilaga 3, Metodbeskrivning). Grund för både art- och biotopvärde redovisas i objektsbladet.

Följande naturvärdeklasser ingår i SIS standard:

- Högsta naturvärde naturvärdesklass 1. Störst positiv betydelse för biologisk mångfald
- Högt naturvärde naturvärdesklass 2. Stor positiv betydelse för biologisk mångfald
- Påtagligt naturvärde naturvärdesklass 3. Påtaglig positiv betydelse för biologisk mångfald

Som tillägg kan också följande klass ingå:

- Visst naturvärde – naturvärdesklass 4. Viss positiv betydelse för biologisk mångfald

Termer och begrepp följer SIS standard med två undantag. Naturtyp enligt STS kallas i objektskatalogen Naturtypsgrupp och biotop kallas här naturtyp. Namnsättningen av respektive naturtyp följer i första hand indelning i enlighet med vägledning för svenska naturtyper i habitatdirektivets bilaga 1 (Naturvårdsverket 2011). För naturtyper som inte ingår i habitatdirektivet, eller där behov finns för finare indelning (exempelvis taiga) används namn i enlighet en tolkningsnyckel som tagits fram av Ekologigruppen (se bilaga 2, Metodbeskrivning).

2. Gångväg vid vatten

Naturvärdesklass	Påtagligt naturvärde - naturvärdesklass 3
Naturtypsgrupp	Park och trädgård
Naturtyp	Park, Tomtmark
Skyddsstatus	Strandskyddsområde
Skvddade arter	Ingen känd förekomst
Inventerare	Fingal Gyllang

Områdesbeskrivning

Natura 2000 Naturtyp: Icke Naturanaturtyp

Objektet utgörs av en gångväg i parkartad miljö som löper utmed vattnet (Mälaren). Längs stranden utgörs av torr gräsmark med inslag av bland annat gråfibbla. Närmare vattnet är växtligheten mer frodig med ett visst inslag av björnloka. I objektet finns flera förekomster av skyddsvärda träd, bland annat lönn och knäckepil. Knäckepilarna förekommer utmed strandkanten och ett fåtal växer ut över vattnet och kan tjäna som skydd för fågel och fisk. Det förekommer även flera stubbar av knäckepil som har avverkats på grund av rötangrepp orsakad av eldticka och svavelicka. På de skyddsvärda knäckepilarna observerades rikligt med insektsnag. I vattenbrynet finns sparsamt med död ved. Det förekommer spår av bävergnag på flera trädstammar i objektet.

Kontinuitet: Begränsad trädkontinuitet (<100 år)

Beståndålder: 70-100

Markfuktighet: Frisk

Bedömningsgrunder SIS

Motiv för värdebedömning naturvärde

Området bedöms ha ett visst artvärde och påtagligt biotopvärde. Bedömning som klass 3 beror på förekomsten av gamla träd med förutsättningar för insekter. Förekomst av flera naturvårdsarter med lågt indikatorvärde. Strandmiljöerna har delvis förlorat sin naturlighet i och med förekomst av bryggor och gångvägar.

Bedömningsgrunder för artvärde:

Naturvårdsarter: Enstaka naturvårdsarter förekommer. Åtminstone en naturvårdsart är god indikator på naturvärde eller har en livskraftig förekomst.

Rödlistade arter: Inga eller obetydliga förekomster av rödlistade arter.

Hotade arter: Inga förekomster.

Artrikedom: Området är inte påtagligt artrikare än det omgivande landskapet eller andra områden av samma biotop i regionen eller i Sverige.

Bedömningsgrunder för biotopvärde:

Biotopkvalitet: Flera biotopkvaliteter med positiv betydelse för biologisk mångfald finns närvarande men enstaka biotopkvaliteter som kan förväntas i biotopen saknas eller hade kunnat förekomma i större omfattning eller vara av större betydelse för biologisk mångfald.

Sällsynthet och hot: Biotopen är allmänt förekommande.

Ekologiskt viktiga strukturer

Strukturtyp	Struktur	Nyckelelement	Frekvens	Diameter
Värdefulla träd	Gammalt lövträd	Djupa barksprickor, döende träd, grov, grövre torrgrenar, hackmärken efter	Enstaka till sparsam (1-10/ha)	

Naturvårdsarter

Skyddade arter

Art	Förekomst	Indikatorvärde	Skyddsstatus	Referens	Kommentar
Svärdslilja (Iris pseudacorus)	Enstaka		AFS: § 8	Fingal Gyllang	

Övriga naturvårdsarter

Art	Förekomst	Indikatorvärde	Naturvårdsartstyp	Referens	Kommentar
hästskräppa (Rumex aquaticus)	Enstaka	Visst	Ekologigruppens naturvårdsart	Fingal Gyllang	
Gråfibbla (Pilosella officinarum)	Flera	Visst	brynindikatorart	Fingal Gyllang	
Vattenskräppa (Rumex hydrolapathum)	Enstaka	Visst	Ekologigruppens naturvårdsart	Fingal Gyllang	
Vattenmåra (Galium palustre)	Flera	Visst	Ekologigruppens naturvårdsart	Fingal Gyllang	
Smultron (Fragaria vesca)	Flera	Visst	Ekologigruppens naturvårdsart	Fingal Gyllang	

3. Exploaterad mark

Naturvärdesklass	Visst naturvärde - naturvärdesklass 4
Naturtypsgrupp	Infrastruktur och bebyggd mark
Naturtyp	Exploaterad mark
Skyddsstatus	Strandskyddsområde
Skvddade arter	Ingen känd förekomst
Inventerare	Fingal Gyllang

Områdesbeskrivning

Natura 2000 Naturtyp: Icke Naturanaturtyp

Området utgörs av fastigheter med ett fåtal lönnar som står på odlade gräsytor med inslag av bukettspirea. På lönnarna, vilka är mellan 40-49 cm i diameter och således i närheten av att vara skyddsvärda, växer hårhättemossa.

Kontinuitet: Begränsad trädkontinuitet (<100 år)

Beståndålder: 20-40

Markfuktighet: Torr

Bedömningsgrunder SIS

Motiv för värdebedömning naturvärde

Området bedöms ha ett visst artvärde och obetydligt biotopvärde.

Bedömningsgrunder för artvärde:

Naturvårdsarter: Enstaka naturvårdsarter förekommer. Åtminstone en naturvårdsart är god indikator på naturvärde eller har en livskraftig förekomst.

Rödlistade arter: Inga eller obetydliga förekomster av rödlistade arter.

Hotade arter: Inga förekomster.

Artrikedom: Området är inte påtagligt artrikare än det omgivande landskapet eller andra områden av samma biotop i regionen eller i Sverige.

Bedömningsgrunder för biotopvärde:

Biotopkvalitet: Biotopkvaliteter saknas eller är av negativ betydelse för biologisk mångfald.

Sällsynthet och hot: Biotopen är allmänt förekommande.

Naturvårdsarter

Övriga naturvårdsarter

Art	Förekomst	Indikatorvärde	Naturvårdsartstyp	Referens	Kommentar
Hårhättemossa (Orthotrichum diaphanum)	Enstaka	Högt	Ekologigruppens naturvårdsart	Fingal Gyllang	

4. Igenväxande parkmiljö	
Naturvärdesklass	Visst naturvärde - naturvärdesklass 4
Naturtypsgrupp	Park och trädgård
Naturtyp	Park
Skyddsstatus	Ingen
Skvddade arter	Ingen känd förekomst
Inventerare	Fingal Gyllang

Områdesbeskrivning

Natura 2000 Naturtyp: Icke Naturanaturtyp

Ett mindre område mellan vägar och en gångbro. I objektet förekommer en gammal tall i vilken utgör objektets naturvärde.

Beståndålder: 100-120

Markfuktighet: Torr

Bedömningsgrunder SIS

Motiv för värdebedömning naturvärde

Området bedöms ha ett obetydligt artvärde och visst biotopvärde. I objektet förekommer en ung skogsalm, rödlistad i kategori CR, vilken inte påverkar artvärdet.

Bedömningsgrunder för artvärde:

Naturvårdsarter: Inga eller obetydliga förekomster av naturvårdsarter.

Rödlistade arter: Inga eller obetydliga förekomster av rödlistade arter.

Hotade arter: Inga förekomster.

Artrikedom: Området är inte påtagligt artrikare än det omgivande landskapet eller andra områden av samma biotop i regionen eller i Sverige.

Bedömningsgrunder för biotopvärde:

Biotopkvalitet: Enstaka biotopkvaliteter med positiv betydelse för biologisk mångfald finns närvarande men många av de biotopkvaliteter som kan förväntas i biotopen saknas eller förekommer inte i tillräcklig kvalitet eller mängd.

Sällsynthet och hot: Biotopen är allmänt förekommande.

Ekologiskt viktiga strukturer

Strukturtyp	Struktur	Nyckelelement	Frekvens	Diameter
Värdefulla träd	Gammal tall		Enstaka till sparsam (1-10/ha)	

Naturvårdsarter

Rödlistade arter

Art	Förekomst	Indikatorvärde	Rödlistekategori	Referens	Kommentar
Skogsalm (Ulmus glabra)	Enstaka	Högt	Akut hotad (CR)	Fingal Gyllang	Ungt exemplar av skogsalm.

5. Gräsyta med tre träd	
Naturvärdesklass	Påtagligt naturvärde - naturvärdesklass 3
Naturtypsgrupp	Park och trädgård
Naturtyp	Park
Skyddsstatus	Ingen
Skvddade arter	Ingen känd förekomst
Inventerare	Fingal Gyllang

Områdesbeskrivning

Natura 2000 Naturtyp: Icke Naturanaturtyp

Liten gräsyta mellan vägar med tre värdefulla träd. En tall med uppskattad ålder på knappt 200 år, samt en grov ek med förekomst av ekticka och en ek som bedöms vara möjlig efterträdare till den bevuxen med ekticka. Ekticka är rödlistad i kategori NT-nära hotad, på grund av bristen på lämpliga ekar.

Kontinuitet: Lång obruten trädkontinuitet (100-300 år)

Beståndålder: 120-150

Markfuktighet: Frisk

Bedömningsgrunder SIS

Motiv för värdebedömning naturvärde
Området bedöms ha ett visst artvärde och visst biotopvärde.

Bedömningsgrunder för artvärde:
Naturvårdsarter: Enstaka naturvårdsarter förekommer. Åtminstone en naturvårdsart är god indikator på naturvärde eller har en livskraftig förekomst.
Rödlistade arter: Enstaka rödlistade arter förekommer.
Hotade arter: Inga förekomster.
Artrikedom: Området är inte påtagligt artrikare än det omgivande landskapet eller andra områden av samma biotop i regionen eller i Sverige.

Bedömningsgrunder för biotopvärde:
Biotopkvalitet: Enstaka biotopkvaliteter med positiv betydelse för biologisk mångfald finns närvarande men många av de biotopkvaliteter som kan förväntas i biotopen saknas eller förekommer inte i tillräcklig kvalitet eller mängd.
Sällsynthet och hot: Biotopen är allmänt förekommande.

Ekologiskt viktiga strukturer

Strukturtyp	Struktur	Nyckelelement	Frekvens	Diameter
Värdefulla träd	Gammal ek		Enstaka till sparsam (1-10/ha)	
Värdefulla träd	Gammal tall		Enstaka till sparsam (1-10/ha)	

Naturvårdsarter

Rödlistade arter					
Art	Förekomst	Indikatorvärde	Rödlistekategori	Referens	Kommentar
Ekticka (Phellinus robustus)	Enstaka	Mycket högt	Nära hotad (NT)	Fingal Gyllang	

Övriga naturvårdsarter

Art	Förekomst	Indikatorvärde	Naturvårdsartstyp	Referens	Kommentar
Ekticka (Phellinus robustus)	Enstaka	Mycket högt	typisk art, rödlistad art	Fingal Gyllang	
Smultron (Fragaria vesca)	Flera	Visst	Ekologigruppens naturvårdsart	Fingal Gyllang	
Vitsippa (Anemone nemorosa)	Flera	Ringa	typisk art	Fingal Gyllang	
Getrams (Polygonatum odoratum)	Enstaka	Ringa	typisk art	Fingal Gyllang	

Bilaga 2. Metodesbeskrivning för naturvärdesbedömning enligt SIS

I arbetet med naturvärdesinventering (NVI) görs klassificering av all mark med avseende på naturvärde och naturtyp. Metoden följer SIS-standard SS 199000:2014 för naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning. Standarden har tagits fram av Trafikverket och ledande svenska naturmiljökonsulter där Ekologigruppen ingått som en av de medverkande. Med naturvärde menas här värde för biologisk mångfald. Geologiska värden och värde för friluftslivet beaktas inte.

Naturvärdesinventeringen redovisar och beskriver objekt som har naturvärdesklass 1–4. Områden med lägre naturvärde redovisas inte.

Naturvärdesklasserna är:

Högsta naturvärde – naturvärdesklass 1

Varje enskilt område med denna naturvärdesklass bedöms vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på nationell eller global nivå.

Högt naturvärde – naturvärdesklass 2

Varje enskilt område med denna naturvärdesklass bedöms vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional eller nationell nivå. I denna klass ingår bland annat skogliga nyckelbiotoper utpekade av Skogsstyrelsen och områden som är utpekade som värdefulla i ängs- och hagmarksinventeringen.

Påtagligt naturvärde – naturvärdesklass 3

Varje enskilt område av en viss naturtyp med denna naturvärdesklass behöver inte vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional, nationell eller global nivå, men det bedöms vara av särskild betydelse att den totala arealen av dessa områden bibehålls eller blir större samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras.

I klassen återfinns miljöer som hyser en rik biologisk mångfald eller är ovanliga ur ett kommunalt perspektiv. Miljöerna är viktiga att bevara för att behålla den biologiska mångfalden i den berörda kommunen. I denna klass ingår bland annat områden med naturvärden utpekade av skogsstyrelsen och ängs- och betesmarskinventeringens klass restaurerbar ängs- och betesmark.

Visst naturvärde – naturvärdesklass 4

Varje enskilt område av en viss naturtyp med denna naturvärdesklass behöver inte vara av betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional, nationell eller global nivå, men det är av betydelse att den totala arealen av dessa områden bibehålls eller blir större samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras.

Naturvärdesklass 4 är användbar för områden som tydligt påverkats av mänsklig aktivitet men där det trots allt finns biotopkvaliteter eller arter av viss positiv betydelse för biologisk mångfald, t.ex. äldre produktionskog med flerskiktat trädbestånd men där andra värdestrukturer och värdeelement saknas.

I klassen återfinns miljöer som hyser en biologisk mångfald som gör dem viktiga att bevara för att behålla den biologiska mångfalden på lokal nivå. Med lokal menas stadsdel, socken eller annan begränsad geografisk enhet som definieras i inventeringen.

Parametrar för naturvärdesbedömning

Naturvärdesinventeringen utgår i grunden från bedömning av art- respektive biotopvärde.

Biotopvärde

Biotopvärde inventeras genom klassificering av biotop, samt viktiga värdeelement och strukturer som finns i objekten. En viktig aspekt är om naturtypen utgörs av en så kallad Natura-naturtyp, det vill säga att den omfattas av den lista över skyddsvärda naturtyper som ingår i EU:s art- och habitatdirektiv. För att göra denna klassning görs först en tolkning från flygbilder med hjälp av en tolkningsnyckel för Natura- naturtyperna (Ekologigruppen 2015). Därefter kontrolleras biotoptillhörighet i fält.

Bedömningsgrunden för biotopvärde omfattar två underliggande aspekter;

- Naturtypens sällsynthet, inklusive hot mot naturtypen i fråga
- Biotopkvalitet vilket inkluderar bl.a., naturlighet, processer och störningsregimer, strukturer och element, kontinuitet, förekomst av nyckelarter läge storlek och form

För att nå högsta biotopvärde så skall de biotopkvaliteter med positiv betydelse för biologisk mångfald som kan förväntas förekomma i biotopen finns i stor omfattning och med uppenbart god kvalitet. Biotopkvaliteterna kan inte bli avsevärt bättre i den aktuella regionen, och/eller utgöras av förekomst av biotop eller Natura-naturtyp som är hotad i ett nationellt eller internationellt perspektiv. För vanligt förekommande hotade Natura-naturtyper som exempelvis taiga så har Ekologigruppen tillämpat att det krävs att kriterierna för biotopkvalitet också uppfylls för att klassning högt biotopvärde ska ske. Standarden anger att det räcker med att naturtypen utgörs av en hotad Natura 2000-naturtyp. För sällsynt förekommande Natura-naturtyper som exempelvis silikatgräsmarker räcker det med att kriterier för att biotopen ska klassas som Natura-naturtyper uppnås för att erhålla högt biotopvärde.

Artvärde

I bedömningsgrunden för artvärde ingår fyra aspekter, naturvårdsarter, rödlistade arter, hotade arter och artrikedom.

En naturvårdsart är en art med specifika krav på sin miljö, men som ändå är någorlunda allmänt förekommande. Genom sin förekomst indikerar arten att det finns särskilda naturvärden i ett område och att det finns möjligheter till förekomster av rödlistade arter. Naturvårdsarter är utpekade i olika inventeringar och sammanhang. Bland dessa kan nämnas *rödlistade arter* och *fridlysta arter* (se ovan) *typiska arter* (arter som indikerar gynnsam bevarandestatus i naturtyper listade i habitatdirektivet), *Fågeldirektivet*, *skogliga signalarter* (utpekade i Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventeringsmetodik), *Ängs- och betesmarksarter* (utpekade i Jordbruksverkets Ängs- och betesmarksmetodik), samt Ekologigruppens *egna indikatorarter*.

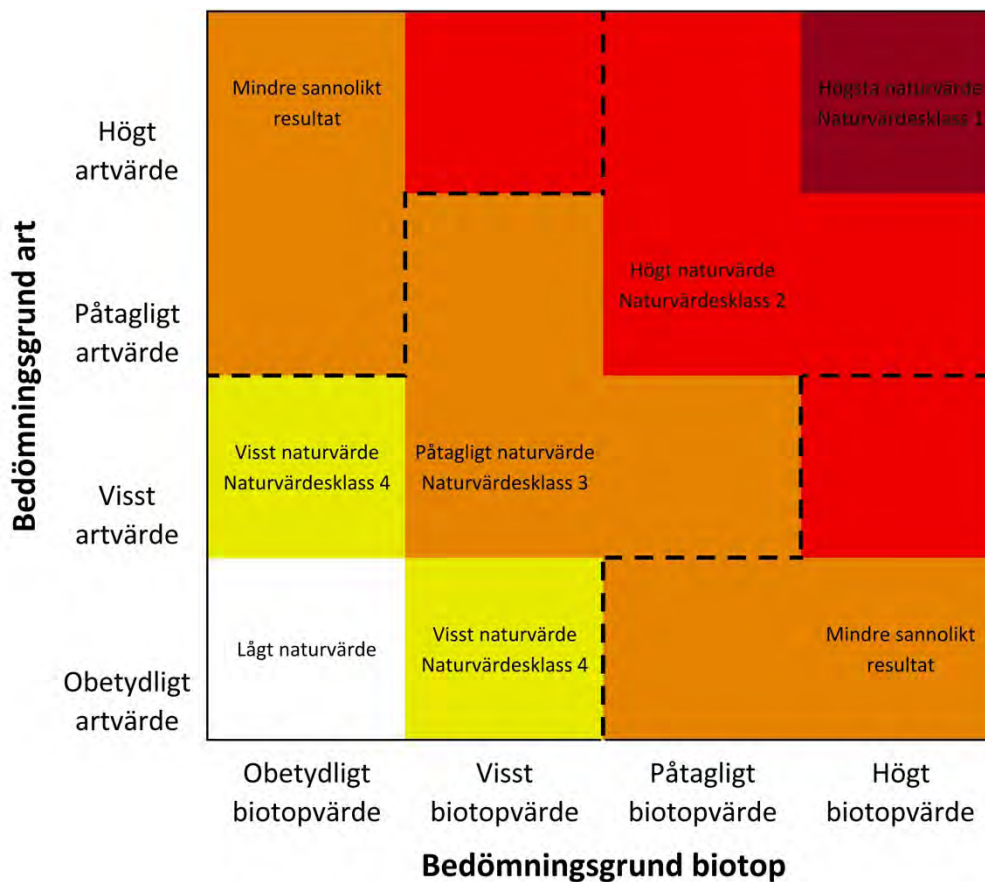
Naturvårdsarter bedöms utifrån antalet naturvårdsarter, men även hur livskraftig respektive art är (hur vanlig en enskild art är) samt hur väl de indikerar naturvärden. Artrikedom bedöms utifrån artantal, och är en viktig bedömningsgrund i naturtyper med bristfällig kunskap om naturvårdsarter. Aspekterna naturvårdsart eller artrikedom bedöms på en fyrgradig skala för artvärde.

För vanligt förekommande rödlistade och hotade arter med ringa indikatorvärde som exempelvis ask och kungsfågel så har Ekologigruppen anpassat värderingen av artvärde så att förekomst av hotad art med visst eller ringa indikatorvärde inte med automatik ger högt artvärde.

Samlad naturvärdesbedömning

Samlad naturvärdesbedömning är en analys som görs av en ekolog och där biotop och artvärden som identifierats används som grund (figur 1). Värdet av förekomst av naturvårdsarter, biotopkvalitet, sällsynthet och hot förstärker som regel varandra. Kunskap rörande hur strukturer och funktioner, samt naturvårdsarter uppträder i olika naturtyper har stor betydelse för värdebedömningen. I vissa naturmiljöer, exempelvis magra tallsko-

gar, förekommer få naturvårdsarter och dessa är ofta svåra att hitta. Detta faktum vägs in i den samlade bedömningen.

Figur 7. Illustration av hur bedömningsgrunderna för art och biotopvärde relaterar till varandra.

Redovisning av osäkerheter i värdebedömningen/preliminär bedömning

En naturvärdesbedömning är alltid förknippad med en rad osäkerhetsfaktorer. När osäkerheten bedöms som alltför stor så redovisas NVI-klassificeringen som preliminär. Osäkerhetsfaktorer utgörs i första hand av:

- naturvårdsarter inom organismgrupp viktig för naturtypen går inte att inventera under årstiden då fältarbetet genomförs
- väderleken är olämplig för inventering av viktiga organismgrupper av naturvårdsarter då fältarbetet genomförs (exempelvis fjärilar och fåglar)
- väderleken är olämplig för inventering av markstrukturer (snötäckt mark etc)
- specialistkompetens för eftersök av mer svårbestämda organismgrupper av naturvårdsarter saknas
- tidsbudget för eftersök av svårbestämda/svårhittade organismgrupper av naturvårdsarter ingår inte i uppdraget
- underlag för bedömning av värde för regional och kommunal grönstruktur saknas

Grad av säkerhet i värdebedömningen redovisas alltid i en tregradig skala – säker, viss osäkerhet, osäker. Orsak till osäkerhet i bedömningen redovisas alltid.

Preliminär bedömning kan anges när:

- naturvårdsarter inte har inventerats

- en organismgrupp av naturvårdsarter som är avgörande för naturtypen inte har kunnat inventeras (exempelvis marksvampar i en sandbarrskog och fåglar i större strandängsmiljöer) och området bedöms ha hög potential för rik förekomst av dessa.

När bedömningen är osäker, görs en expertbedömning av delområdets potential att hysa naturvårdsarter. Delområdet tilldelas därefter, med tillämpande av försiktighetsprincipen, det högsta värde som det bedöms ha potential för. Vid viss osäkerhet i bedömningen sker ingen höjning av värdet med hänvisning till osäkerhet

Referenser

Ekologigruppen 2015. Flygbildstolkningsnycklar för NVI och biotopkartering.

Bilaga 3. Metodik för klassificering av skyddsvärda träd

Detta PM beskriver Ekologigruppens metod för inventering av skyddsvärda träd. Avverkning av skyddsvärda träd kan innebära behov av samråd med länsstyrelsen enligt § 12 MB.

Med *särskilt skyddsvärda* träd avses (Naturvårdsverket 2004):

- a) jätteträd; träd grövre än 1 meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd.
- b) mycket gamla träd; Gran, tall, ek och bok äldre än 200 år. Övriga trädslag äldre än 140 år.
- c) grova hålträd; träd grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd med utvecklad hålighet i huvudstam.

Särskilt skyddsvärda träd definieras här med utgångspunkt från egenskaper hos det enskilda trädet. Både levande och döda träd ingår i definitionen. Basinventeringen förkortas framöver som BI.

Naturvårdsverkets definition är inte särskilt anpassad till att olika trädarter utvecklar värden för biologisk mångfald vid olika ålder och grovlek. En ek som är 1 meter i diameter kan vara relativt fattig på arter, medan en bok eller annat ädellövträd som är 90 cm i diameter hyser en mycket stor biologisk mångfald. Andra trädarter, som exempelvis rönn och hägg blir aldrig så grova som en meter och asp blir aldrig 200 år gammal. Trots detta kan dessa trädarter hysa mycket stora värden. Det finns därför behov av att kartera träd som inte uppfyller Naturvårdsverkets definition av *särskilt skyddsvärda träd*. Denna definierar värdeklasserna *skyddsvärda träd* och *värdefulla träd*.

Tabell 1. Kriterier för och bedömning av trädvärden

I den samlade bedömningen räknas det högsta uppnådda kriteriet (av kriterierna Ålder, Storlek, Hålträd, Hamling, Skyddsvärda arter), för att ge träd en viss värdeklass. Exempel; ett träd med en diameter **mindre** än den som anses mycket grovt, men som har en ålder som ligger inom definition för gammalt träd, resulterar i *klass 2, skyddsvärt träd*.

Värdeklass	Ålder	Storlek	Hålträd, mm.	Hamling	Skyddsvärda arter
Klass 3. Värdefullt träd	Nästan gammalt	Grovt	Ersättningsträd till särskilt skyddsvärda träd, samt ask & alm	Hamlat träd	Förekomst av naturvårdsart
Klass 2. Skyddsvärda träd	Gammalt	Mycket grovt	Hålträd 40 - 60 cm/av asp Blottlagd ved	Nästan grovt hamlat träd	Rödlistade arter eller flera naturvårdsarter
Klass 1. Särskilt skyddsvärda träd	Mycket gammalt	Jätte-träd	Grovt hålträd, 40 cm i diameter i brösthöjd (>60 asp) med utvecklad hålighet i huvudstam.	Grovt hamlat träd	Hotade arter eller flera rödlistade arter

Värderingskriterierna överensstämmer med metodik för inventering av särskilt skyddsvärda träd (Naturvårdsverket 2004) med ett undantag. Hålträd asp klassas bara som särskilt skyddsvärda om de har en diameter överstigande 40 cm. Orsaken till detta är att metodiken som naturvårdsverket tagit fram är anpassad till träd i odlingslandskapet.

Skogsträdet asp utvecklar som regel håligheter i tidigt i livscykeln och små håligheter finns i de flesta aspar över 40 cm.

Tabell 1. Definition av gammalt träd (Naturvårdsverket 2004 och 2007 – BI).

Definitionerna av gammalt träd följer den metod som används i basinventering av skyddade områden (Naturvårdsverket 2004). Den överensstämmer också med definitionen av Skyddsvärda träd enligt Naturvårdsverket 2004 med två undantag. Triviallövträd och ädellövträd förutom bok och ek klassas som mycket gamla redan vid en ålder på 140 år.

Trädart	Mycket gamla träd (år)	Gamla träd - ålder (år), BI		Nästan gamla träd - ålder (år), BI	
		Södra	Norra	Södra	Norra
Triviallöv	≥ 140	100-140	≥ 120	≥ 65	≥ 80
Gran	≥ 200	120-200	≥ 150	≥ 80	≥ 100
Tall	≥ 200	150-200	≥ 200	≥ 100	≥ 133
Ek	≥ 200	150-200		≥ 130	
Bok	≥ 200	150-200		≥ 100	
Övriga ädellövträd	≥ 140	100-140		≥ 80	
Övriga ädellövträd och hästkastanj	≥ 140	100-140		≥ 80	

Tabell 2. Definition av grova träd (Naturvårdsverket 2004 och 2007 - BI, samt Ekologigruppen - fet stil). Måtten gäller traddediameter mätt i brösthöjd.

Trädart	Grova träd, BI (cm), Södra Sverige	Grova träd, BI (cm), Norra Sverige	Grova träd, Ekologigruppen (cm)	Mycket grovt, Ekologigruppen (cm)	Jätteträd (cm)
Triviallöv	≥ 50	≥ 40	≥ 50	≥ 70	≥ 100
Tall/Gran	≥ 70	≥ 60	≥ 70	≥ 80	≥ 100
Sälg	≥ 40	≥ 40	≥ 40	≥ 60	≥ 100
Oxel	≥ 40		≥ 40	≥ 60	≥ 100
Rönn	≥ 30	≥ 25	≥ 30	≥ 50	≥ 100
Ek	≥ 80		≥ 80	≥ 100	≥ 100
Bok	≥ 80		≥ 80	≥ 90	≥ 100
Hästkastanj	≥ 80		≥ 80	≥ 90	≥ 100
Lönn, parklind	≥ 50		≥ 50	≥ 70	≥ 100
Ask, almarter	≥ 60		≥ 20	≥ 60	≥ 100
Hägg	≥ 50		≥ 50	≥ 70	≥ 100

Bedömning av de rödlistade träden ask, skogsalm och lundalm

Eftersom träden ask respektive skogsalm och lundalm i snabb takt minskar på grund av två svampsjukdomar, är de i behov av särskild hänsyn tas till förekomsterna. Asken är numer rödlistad som starkt hotad (*EN*) och båda almarna är akut hotade (*CR*). En lösning för att bevara asken är att spara träd och bibehålla en genetisk variation. På sikt kan det bidra till en ökad genetisk motståndskraft mot sjukdomen hos ask, vilket redan har noterats hos vissa träd. Unga träd är också bevaransvärda då de har överlevt svampsjukdomen, vid tillväxtens kritiska perioder.

Det finns många artgrupper som är starkt knutna till dessa två trädslag, som likaså är stadda i minskning (exempelvis flera rödlistade lavar och svampar). Med ovanstående faktorer i åtanke bedömer Ekologigruppen att träden ask och alm därmed är skyddsvärda redan vid en lägre ålder, respektive diameter (diameter på 20 cm eller mer).

Olika odlade former av alm omfattas inte av denna metodik, utan detta gäller de inhemska sorterna.

Referenser

Artdatabanken, SLU, 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015.

Naturvårdsverket, 2004. Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd, rapport 5411.

Naturvårdsverket, 2007. Manual för basinventering av skog.

BILAGA 2. INVENTERING AV FLADDERMÖSS VID STORA ESSINGEN, STOCKHOLMS STAD.

Granskningsversion 2018 – 11 – 19

Inventering av fladdermöss vid Stora Essingen, Stockholms stad.

**: EKOLOGI
GRUPPEN**

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställare: Exploateringskontoret, Stockholms stad
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-525 201 00
Granskningsversion: 2018-11-19
Uppdragsansvarig: Johan Allmér
Foton: Om inget annat anges: Johan Allmér
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB
Internt projektnummer:

Innehåll

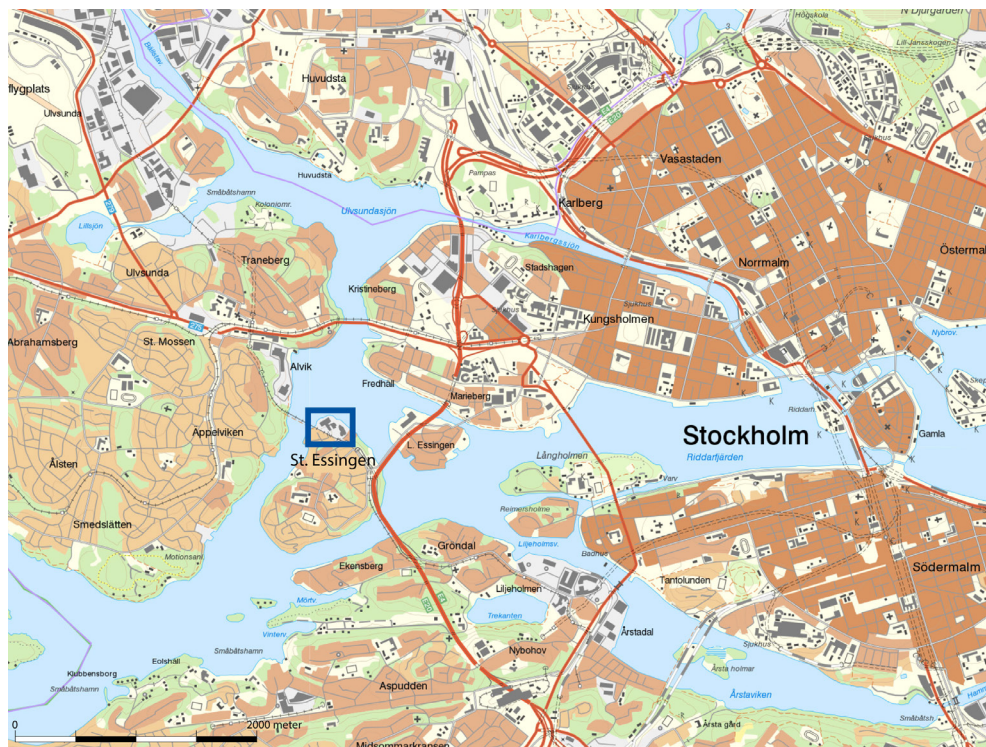
Inledning	4
Bakgrund och syfte	4
Sveriges fladdermöss	5
Metodik	6
Inledning	6
Inventering av byggnad	6
Manuell inventering	6
Inventering med autoboxar	6
Ljudanalys	6
Resultat och diskussion	7
Inventering av jordkällare	7
Manuell inventering och inventering med autoboxar	7
Kartor och resultattabeller	8
Generella åtgärdsförslag	10
Referenser	11

Inledning

Bakgrund och syfte

Ekologigruppen har på uppdrag av Exploateringskontoret, Stockholms stad inventerat förekomst av fladdermöss vid Stora Essingen under sommaren 2018 (figur 1). Inventering och ljudanalyser har gjorts av Johan Allmér på Ekologigruppen.

Fladdermusinventeringen kommer att användas som underlag för bedömning av påverkan på fladdermusfaunan i området från föreslagen plan samt om, och i sådana fall vilken typ av skyddsåtgärder som behöver vidtas med avseende på artskyddsförordningen.

Figur 1. Översiktskarta som beskriver inventeringsområdets läge, blåmarkerat område vid Stora Essingen.

Sveriges fladdermöss

I Sverige har det hittills påträffats 19 arter av fladdermöss i sju olika släkten. Alla arter av fladdermöss är i Sverige fredade enligt 3§ jaktlagen och fridlysta enligt Artskyddsförordningens fridlysningsbestämmelser 4§.

Fridlysningen (Artskyddsförordningen 2007:845 4§) innebär att det är förbjudet att:

1. avsiktligt fånga eller döda djur,
2. avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder,
3. avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, och
4. skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatser. Förbudet gäller alla levnadsstadier hos djuren

Av de i Sverige regelbundet förekommande arterna är nio upptagna på Artdatabankens nationella rödlista (Artdatabanken 2015) och bedöms vara hotade på nationell nivå, då populationen av den rödlistade arten antingen är mycket liten, eller är liten och bedöms minska i avsevärd takt.

Sverige har också undertecknat det Europeiska fladdermusavtalet eller EUROBATS. Avtalet är långtgående och skyddar även fladdermössens jaktmiljöer.

Metodik

Inledning

Samtliga inventeringstillfällen genomfördes under senvintern och sommaren 2018. Inventeringsmetoderna följer de standardmetoder som finns framtagna av Naturvårdsverket (Naturvårdsverket 2012).

Inventering av byggnad

Den 14/3 genomfördes en inventering av en jordkällare inom planområdet för att se om det fanns övervintrande fladdermöss i byggnaden. Vid inventeringstillfället var temperaturen mellan -2 och -4 grader. Jordkällaren genomsöktes visuellt med hjälp av ficklampa, dessutom mättes temperaturen vid golv och tak med en IR-termometer.

Manuell inventering

Den manuella inventeringen skedde från det att det blivit mörkt och cirka 3 timmar framåt. Den manuella inventeringen genomfördes vid två tillfällen, den 25/6 och den 10/8. Vid den manuella inventeringen eftersöktes fladdermöss med en handhållen ultraljudsdetektor (Pettersen D240x) utmed förutbestämda ruttor som omfattade alla områden som bedömts vara intressanta ur ett fladdermusperspektiv. Vid denna inventering spelades även fladdermössen in via en läsplatteapplikation/ultraljudsdetektor (Echo Meter Touch Pro, EMT från Wildlife Acoustics), EMT loggade även rutterna med GPS och koordinatsatte de platser där ultraljudsinspelningar gjordes med EMT-detektorn.

Syftet med den manuella inventeringen var att få en bild av vilka arter som rör sig i området, dessutom ger den manuella inventeringen ett mått på antalet individer på platsen vid inventeringstillfället. För att avgöra om en art har någon koloni inom det undersökta området kan man med manuell inventering inrikta sig på tänkbara platser för kolonier och där kontrollera utflygning eller inflygning, särskilt på efternatten och i gryningen är det lämpligt att söka efter kolonier på detta sätt (naturvårdsverket 2012). Inventeringsrutterna framgår av figur 3.

Inventering med autoboxar

Autoboxarna (Pettersen D500x) placerades ut innan det blev mörkt och ställdes in på automatisk inspelning mellan klockan 21.30 – 04.00. Autoboxarna placerades ut där vi bedömde att fladdermössen regelbundet rör sig och i närheten av ihåliga träd eller träd som bedömdes kunna vara ihåliga även om det inte syntes utifrån.

Inventeringen med autoboxar ger ett aktivitetsmått på den plats där de är placerade och vid hög aktivitet kan man misstänka att en koloniplats finns i nära anslutning. Inventeringsmetoden kan därmed vara ett viktigt komplement vid eftersök av möjliga koloniplatser.

Inventeringen med autoboxar genomfördes vid två tillfällen, tre stycken autoboxar användes vid inventeringen. De nummer som anges i resultattabellen för autoboxinventeringen (tabell 3) är ett platsspecifikt nummer vars läge framgår av figur 3. Den 25/6, den 10/8 inventerades naturområdet på förekomst av fladdermöss med hjälp av autoboxar.

Ljudanalys

För att artbestämma inspelade ljud analyserades inspelade ljud manuellt med programmet "Kaleidoscope Viewer" från Wildlife Acoustics.

Resultat och diskussion

Inventering av jordkällare

Vi inventeringen av jordkällaren hittades inga tecken på förekomst av fladdermöss. Temperaturen inne i jordkällaren var desamma som rådande utomhustemperatur, mellan -2 till -4 grader. I och med att jordkällaren tycks hålla samma temperatur som utomhustemperaturen bedöms den inte vara användbar som övervintringsplats för fladdermöss. En lämplig övervintringslokal för fladdermöss är en mörk, fuktig plats med jämn temperatur. Temperaturen bör inte överstiga fem plusgrader och det får inte bli kallare än noll grader.

Manuell inventering och inventering med autoboxar

Vid inventeringen av fladdermöss noterades två arter (tabell 1). Nordfladdermus och vattenfladdermus noterades både vid den manuella inventeringen och från inspelningar i autoboxarna (tabell 2 och 3).

Nordfladdermus är en vanlig art som förekommer i de flesta miljöer där det finns tillgång till föda, såväl i naturmark som i urbana miljöer. Utmed strandmiljöerna noterades vattenfladdermus tämligen allmänt. Arten jagar främst i skymningen och i gryningen och syns ofta under gatlyktor på sommaren. Arten jagar huvudsakligen ganska högt upp i luften. På sommaren har den vanligen sina viloplatser under tegelpannor eller på vindar.

Vattenfladdermus är en av Sveriges vanligaste fladdermusarter. Den ger sig av på jakt när det börjar skymma och kan vara ute hela natten för att jaga. Vattenfladdermus är mest aktiva i skymning och gryning. Arten söker vanligen föda över vattenytor men periodvis jagar den även i skog, och då gärna i gläntor/luckor i skogen. På sommaren har vattenfladdermusen vanligen sina viloplatser under en bro eller i ihåliga träd.

Art	Latinskt namn
Nordfladdermus	<i>Eptesicus nilssonii</i> (Enil)
Vattenfladdermus	<i>Myotis daubentonii</i> (Mdau)

Tabell 1. Observerade arter under inventeringen sommaren 2018. Inom parantes anges arternas vetenskapliga namn som förkortningar, dessa förkortningar används i tabellerna över inventeringsresultat från manuell inventering och inventering med autoboxar.

Inventeringen visade inte på någon högre aktivitet av fladdermöss och sannolikt finns det inga fladdermuskolonier inom området. Inom inventeringsområdet noterades fladdermössen framför allt i de strandnära miljöerna, men även i de glesare löv- och blandskogarna intill järnvägsbron i undersökningsområdets västra del. I området förekommer flera pilar med håligheter, dessa bedöms kunna vara viktiga för områdets fladdermöss. Även om det inte finns tecken på att det förekommer några kolonier i området är hålträd viktiga som dagsvisten för fladdermössen där de söker skydd under dygnets ljusa timmar.

Vid inventeringen placerades en autobox intill jordkällaren vid båda inventeringstillfällena, dessutom passerades den vid flera tillfällen under den manuella inventeringen. Det fanns inga tecken på att jordkällaren användes som viloplatser under inventeringstillfällena.

I Uppland är totalt 13 arter noterade, av vilka fyra stycken är rödlistade (Ahlén 2011). Av de 13 arter som är funna i Uppland är åtta arter mycket vanliga till relativt vanliga och påträffas regelbundet i landskapet, nordfladdermus, dvärgpipistrell, vattenfladdermus, större brunfladdermus, taigafladdermus, brunlångöra, gråskimlig fladdermus samt mustaschfladdermus. De två arter som observerades vid denna inventering bedöms vara vanliga i denna region.

För att räknas som artrika fladdermuslokaler bör som regel minst sex stycken olika arter registreras i ett område (Ahlén 2011). Det inventerade området får enligt detta antagande anses vara mindre artrikt. Aktiviteten var dessutom låg inom det inventerade området och framför allt noterades fladdermöss utmed strandmiljöerna.

Kartor och resultattabeller

Figur 2. Röda linjer anger inventeringsrutter (A – D) för manuell inventering vid Stora Essingen den 25/6 och den 10/8 2018. Blå heldragen linje anger undersökningsområdet.

Tabell 2. Observerade arter vid manuell inventering vid Stora Essingen, 25/6, den 10/8 2018. Inom parates har en skattning av antal individer gjorts, det finns en osäkerhet i skattningen som blir större ju fler individer som skattats.

Datum/Slinga	Nordfladdermus (Enil)	Vattenfladdermus (Mdau)
2018-06-25	-	-
A	5 (3)	7 (4)
B	3 (1)	-
C	-	-
D	2 (1)	-
2018-08-10	-	-
A	2 (1)	5 (3)
B	2 (1)	-
C	2 (1)	-
D	-	-
Summa observationer	16	12

Figur 3. Placering av autoboxar vid Stora Essingen den 25/6 och den 10/8 2018.

Tabell 3. Observerade arter vid inventering med autoboxar från besöken 25/6, och 10/8. Numren anger antal registreringar/inspelningar av en art, det anger inte antal individer. Ingen skattning av individer har gjorts för dessa inspelningar. Lägen för autoboxar framgår av figur 3. Enil = nordfladdermus, Mdau = vattenfladdermus, TA = Total Aktivitet.

Autobox nr	Datum	Nordfladdermus (Enil)	Vattenfladdermus (Mdau)	TA
1	2018-06-25	4	-	4
2	2018-06-25	7	6	13
3	2018-06-25	8	9	17
4	2018-06-25	5	9	14
5	2018-06-25	2	-	2
1	2018-08-10	5	-	5
2	2018-08-10	7	9	16
3	2018-08-10	11	13	24
4	2018-08-10	6	15	21
5	2018-08-10	4	-	3
TA	----- -----	59	61	-

Generella åtgärdsförslag

Fladdermöss vill ha insektsrika miljöer, dvs. antingen miljöer som producerar stora mängder insekter, eller miljöer som attraherar mycket insekter. Därutöver behöver de tillgång till viloplatser och platser där de kan föda upp ungar, så kallade koloniplatser. Många arter bildar kolonier och finner viloplatser i såväl ihåliga träd som i byggnader medan arter som nordfladdermus tycks vara mer eller mindre knuten till byggnader.

Inom inventeringsområdet tycks fladdermössen framför allt föredra de strandnära miljöerna. De strukturer som bedöms vara av särskilt värde för fladdermössen i inventeringsområdet är tillgången till vatten och pilarna utmed vattnet. Vattenmiljön är viktig då det som regel finns mycket insekter där vilket är fladdermössens föda. Många av pilarna utmed vattnet har håligheter vilka kan användas som dagsvisten för fladdermöss. Fladdermössen rör sig sannolikt över större områden, särskilt utmed Mälarens stränder och dessa strandnära trädmiljöer med inslag av hålträd är viktiga för att fladdermössen även i framtiden ska hitta lämpliga, jaktmarker och vilo-/koloniplatser. I övriga delar av området bedöms det inte finnas tillräcklig tillgång till lämpliga livsmiljöer för att fladdermöss regelbundet ska uppehålla sig där.

De strandnära miljöerna med pilar bör sparas eftersom de kan vara av betydelse för fladdermöss. Även andra gamla träd som tall och ek bör sparas.

Utmed stranden bör gatu- och GC-belysning anpassas eftersom framför allt insekter och många fladdermöss missgynnas av upplysta ytor. Insekter missgynnas bland annat genom att de dras till belysningen och därmed lättare blir byten för insektsätande djur. Många fladdermöss, bland annat vattenfladdermus, undviker upplysta naturmiljöer och deras naturliga rörelsemönster kan därmed påverkas negativt av upplysta ytor. Gatubelysningen inom planområdet bör vara anpassad för dessa ändamål. Led-lampor utan kvicksilverkomponent, med färger inom det orange-röda spektrat är att föredra.

Referenser

Ahlén, Ingemar. 2011. Fladdermusfaunan i Sverige - Arternas utbredning och status. Fauna och flora. Årgång 106:2, 2011.

Naturvårdsverket. 2009. Handbok för Artskyddsförordningen del 1, Naturvårdsverket. Handbok 2009:2

Naturvårdsverket (2012). Handledning för miljöövervakning. Undersökningstyp Artkartering av fladdermöss
Version 1:0. 2012-04-12

BILAGA 3. Naturvärdesinventering av limniska miljöer på Stora Essingen

2018-12-06

Naturvärdesinventering av limniska miljöer på Stora Essingen

NVI enligt SIS-standard på fastigheterna Ångtvätten 16 och 22

**: EKOLOGI
GRUPPEN**

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställning: Savills förvaltning AB, AMF fastigheter AB

Framställt av: Ekologigruppen AB

www.ekologigruppen.se

Telefon: 08-525 201 00

Slutversion: 2018-12-06

Uppdragsansvarig: Aina Pihlgren

Medverkande: Björn Averhed, Fredrik Engdahl

Foton: Om inget annat anges: Ekologigruppen AB

Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB

Internt projektnummer: 7697, 7698

Bilder på framsidan från stranden på Stora Essingen

Innehåll

Innehåll	3
Bakgrund och syfte	4
Avgränsningar	5
Metodik	5
Förarbete	5
Naturvärdesinventering SIS	6
Fältarbete	6
Miljökvalitetsnormer för ytvatten	7
Ekologisk status	7
Miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten	7
Utredning om kvalitetsnormer för fisk- och musselvatten	8
Riksintresse yrkesfiske	8
Allmän beskrivning av området	9
Naturvärden	10
Områden med naturvärden	10
Visst naturvärde – naturvärdesklass 4	10
Arter	11
Naturvårdsarter	11
Rödlistade arter	12
Främmande invasiva arter	13
Ekologisk känslighet	15
Konsekvenser för naturvärden	15
Möjligheter att återskapa värden	15
Konsekvenser för ekologisk status	16
Miljökvalitetsnormer i ytvatten	16
Miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten	18
Konsekvenser för riksintresse yrkesfiske	20
Utplacering av risvasar	20
Sammanfattning av möjligheter och hänsyn	20
Referenser	21
Bilaga 1 – Objektsbeskrivningar	22
Bilaga 2 – Metodbeskrivning för naturvärdesbedömning enligt SIS	24

Sammanfattning

Detaljplanearbete pågår för ett område vid norra delen av ön Stora Essingen som omfattar fastigheterna Ångtvätten 16 och 22. Som underlag har därför Ekologigruppen fått uppdraget att inventera naturvärden i vattenmiljöerna i Mälaren i anslutning till dessa fastigheter. Syftet med inventeringen är att identifiera eventuella art- och biotopvärden på den aktuella sträckan. Naturvärdesinventeringen har gjorts i enlighet med SIS-standard (SS 199000:2014). Som tillägg till naturvärdesinventeringen har även naturvärden av klassen ”visst naturvärde – klass 4” inventerats.

Inventeringen genomfördes från land och med hjälp av snorkling för att få en bättre överblick av bottenarna och för att kunna hitta specifika arter.

Inventeringsområdet utgörs av en ca 400 meter sträcka utmed Mälaren i den norra delen av ön Stora Essingen, strax väster om Essingebron i Stockholm.

I inventeringsområdet identifierades ett objekt med visst naturvärde vilket utgör hela inventeringssträckan. De främsta värdena är kopplade till beskuggande träd och strukturer som död ved och trädrötter som kan utgöra skydd och födosöksområden för exempelvis fisk. Objektets naturlighet bedöms som mycket låg och det är kraftigt påverkat. Idag utgörs sträckan av sprängsten och fyllningsmassor och saknar större grundområden och skuggande kantzoner med vegetation (en del träd finns). Vattnet blir snabbt djupt och endast sparsamt med vegetation förekom. Bedömningen baseras på den ringa förekomsten av strukturer, vegetationsrika bottenar och arter med livskraftig förekomst samt den höga påverkansgraden.

Under inventeringen noterades 7 naturvårdsarter varav två är rödlistade. Samtliga arter noterades endast sparsamt och inga arter bedömdes ha livskraftig förekomst. Två invasiva arter noterades.

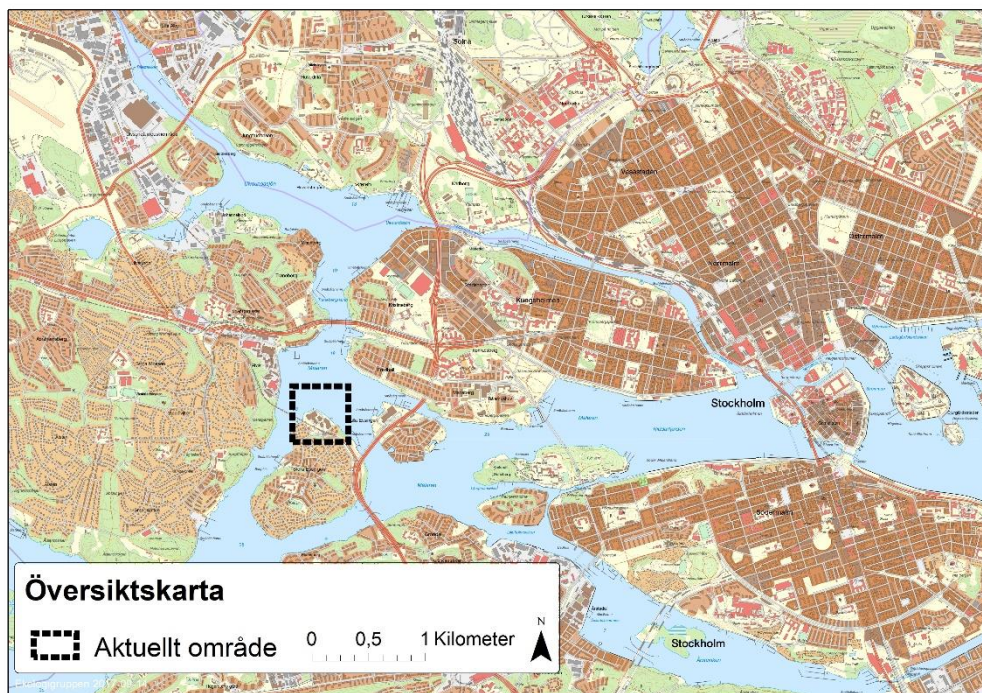
Generellt gäller att ju högre naturvärde desto känsligare miljöer, vilket medför att känsligheten för det aktuella området är lägre än om det hade rört sig om ett helt oexploaterat område utan påverkan och med höga värden. Följaktligen blir också möjliga konsekvenser av en exploatering små.

Negativa konsekvenser av en exploatering bedöms främst riskera att komma av minskning av mängden träd vid stranden eller ytterligare exploatering av strandmiljöer som minskar mängden strukturer som död ved i vattnet. Med en ytterligare exploatering jämfört med idag finns också risk för vissa begränsade negativa konsekvenser för miljö kvalitetsnormerna för vatten genom exempelvis ökad andel hårdgjord yta i närområdet och minskad mängd strukturer på botten.

Genom utvalda riktade anpassningar och åtgärder i samband med exploatering finns det möjligheter att öka naturvärdena och förutsättningarna för biologisk mångfald i vattenmiljöerna vid Stora Essingen, istället för att försämma. Exempel åtgärder är återskapande av grunda värdeområden genom tillförsel av material på utvalda bottenar, bibehållen eller ökad mängd träd och död ved, undvikande av solida kajer eller pirar, begränsning av andelen hårdgjorda ytor i närområdet, utplacering av risvarar för att gynna fisk och kravspecifisering på entreprenörer för att begränsa påverkan på vattenkvalitet och grumling vid arbeten vid vattnet.

Bakgrund och syfte

Detaljplanarbete pågår för ett område vid norra delen av ön Stora Essingen som omfattar fastigheterna Ångtvätten 16 och 22. Som underlag har därför Ekologigruppen fått uppdraget att inventera naturvärden i vattenmiljöerna i Mälaren i anslutning till dessa fastigheter. Syftet med inventeringen är att identifiera eventuella art- och biotopvärden på den aktuella sträckan. Naturvärdesinventeringen har gjorts i enlighet med SIS-standard (SS 199000:2014). Som tillägg till naturvärdesinventeringen har även naturvärden av klassen ”visst naturvärde – klass 4” inventerats.

Figur 1. Kartan visar inventeringsområdet på Stora Essingen

Avgränsningar

Ingen bottenfaunaundersökning genomfördes då botten substratet dominerades av sprängsten och block och stora delar av inventeringssträckan bestod av branter. Prover för bottenfauna tas normalt på mjukbotten eller på grunda sandiga/grusiga bottnar. Det ingick inte i detta uppdrag att utreda konsekvenser av eventuell exploatering eller ge förslag till kompensationsåtgärder.

Metodik

Förarbete

Befintlig information om områdets vattenmiljö hämtades in från officiella hemsidor, databaser och rapporter:

- Nätprovfiske i Ulvsundasjön 2015 (Sportfiskarna)
- VISS (Vatten-Information System Sverige)
- Artportalen
- Länsstyrelsernas öppna GIS tjänster
- SGUs jordartskarta

Bedömning av art- och biotopvärde

Bedömningsgrunden för biotopvärde omfattar två underliggande aspekter; biotopkvalitet samt sällsynthet. I aspekten sällsynthet vägs även eventuella hot mot biotopen in. I bedömningsgrunden för artvärde ingår fyra aspekter; förekomst av naturvårdsarter (se nedan), rödlistade arter, hotade arter och artrikedom. Biotop- och artvärdet bedöms var för sig på en fyrgradig skala för biotopvärde (obetydligt, visst, påtagligt och högt).

Naturvärdesinventering SIS

Centralt i metodik för naturvärdesinventering enligt SIS är bedömning av biotop- och artvärde (se faktaruta) som tillsammans ger naturvärdet på naturvärdesobjektet. Vid inventeringen av biotopvärden kartlades förekomst av ekologiskt värdefulla biotoper och strukturer, som till exempel förekomst av vegetationsklädda bottenar, beskuggande träd i kantzonen, tillgång på död ved, sten, grus mm. För att kartlägga artvärdet inventeras förekomst av naturvårdsarter där bland annat rödlistade arter ingår. Utifrån inventeringsresultatet avgränsades ett antal områden med naturvärden. En mer detaljerad beskrivning av metod framgår av bilaga 2.

För bedömning av naturvärdet för limniska miljöer såsom sjöar finns vissa hållpunkter man behöver beakta. Citat från Teknisk Rapport (ftSIS-TR 199001) enligt SIS-standard:

”Vatten och sjöar har nästan alltid betydelse för biologisk mångfald. I ett globalt perspektiv är sjöar sällsynta och hotade naturtyper. Sötvatten är dessutom en förutsättning för den mesta biologiska mångfald även på land. Mot denna bakgrund har alla sjöar normalt minst visst naturvärde såvida de inte är fullständigt exploaterade eller förgiftade av utsläpp. Alla mer eller mindre naturliga sjöar som utsatts för liten till måttlig mänsklig påverkan har normalt åtminstone påtagligt naturvärde.

Grunda sjöar har särskild betydelse för biologisk mångfald bl.a. på grund av hög primärproduktion och god syretillgång. Grunda slättsjöar är ofta art- och individrika avseende fågel, fisk och vegetation. Särskilt värdefulla är grunda slättsjöar med rik vattenvegetation och rikt fågelliv, som normalt har högt naturvärde. Detsamma gäller för någorlunda opåverkade grunda områden i större djupa sjöar. Sådana grundområden är ofta viktiga som reproduktionsområden och uppväxtmiljöer för t.ex. fisk och fågel.”

Naturvärden i grunda vattenområden är i hög grad kopplat till faktorer som är av betydelse för fisk, fågel och andra organismer. Sammanfattningsvis är dessa faktorer (Från Naturvårdsverkets rapport 5257):

- bottensubstrat och vegetation är de viktigaste faktorerna för artrikedom
- habitatbildande arter (arter som bildar stommen i en biotop) är viktigast för naturvärdet – d.v.s. perenna rotade makrofyter/alger och kransalger fästade på klippor, grus eller sandbotten. Habitatbildande och rotade fleråriga växter som finns året runt är mer värdefulla än ettåriga växter och fintrådiga alger som inte bildar några skyddande vegetationssamhällen för fiskar, fiskyngel och evertebrater (”smådjur”). Exempel på värdefulla habitatbildande växter i Mälaren är olika arter av långskottsväxter såsom natar och slingor.
- undervattensväxter är generellt mer näringsrika än landväxter– t.ex. är natearterna viktiga för betande sjöfågel, likaså kransalger.

Fältarbete

Det aktuella området vid Stora Essingen cirka 330 meter väster om Essingebron besöktes i fält den 19 juni av Björn Averhed och Fredrik Engdahl på Ekologigruppen AB.

Inventeringen genomfördes från land och med hjälp av snorkling för att få en bättre överblick av bottenarna och för att kunna hitta specifika arter. På enstaka platser användes även en kratta för att undersöka vattenvegetationen. Snorklingen skedde till det djup där vegetationen inte längre kan växa. Vegetationen växer i den så kallade fotiska zonen och utgörs av den botten till vilket tillräckligt solljus når för att växter ska kunna fotosyntetisera. Den fotiska zonen används enligt metodiken för naturvärdesinventering som avgränsning mellan naturtyperna grund sjö och djup sjö. Därför har det ungefärliga djupet vid vilket vegetationen upphör använts till att begränsa naturvärdesobjektens utbredning mot djupare botten.

Botten under båtbyggarna undersöktes inte av säkerhetsskäl samt för att krattning inte var möjligt. Vattenmiljön under byggarna förväntas dock inte hysa några höga

naturvärden eftersom begränsning av solljus och närvaro av båtar ger försämrade förutsättningar för biologisk mångfald.

NVI Vattenmiljöer
Ångtvätten, Stora Essingen
2018-12-06

Tanken var att om det var möjligt ta prover av bottenfauna från grunda bottnar på platsen, men de branta sluttningarna bestående av sprängsten omöjliggjorde detta. Ingen provtagning av sediment, fiskfauna eller vattenkvalitet har utförts i detta skede.

Miljökvalitetsnormer för ytvatten

Miljökvalitetsnormerna för vatten är föreskrifter om lägsta godtagbara miljökvalitet en vattenförekomst ska uppnå inom en tidsatt period. Den ekologiska och kemiska statusen mäts kontinuerligt för att följa utvecklingen hos en vattenförekomst och kunna analysera vilka åtgärder som måste sättas in för att vattnet ska uppnå beslutad miljökvalitetsnorm.

Ett av syftena med miljökvalitetsnormer är att komma till rätta med situationer där många olika källor bidrar till en oacceptabel situation och där kraven måste fördelas mellan flera aktörer. Kommuner och myndigheter har huvudansvaret för att normerna följs, men ett visst ansvar finns även hos olika verksamhetsutövare.

Ekologisk status

Ekologisk status klassificeras utifrån en rad s.k. kvalitetsfaktorer enligt föreskrifter från Naturvårdsverket (NFS 2008:1) och Havs- och vattenmyndigheten (HVMFS 2013:19). För inlandsvatten och kustvatten finns såväl biologiska, fysikalisk kemiska som hydromorfologiska kvalitetsfaktorer. Vid klassificering av ekologisk status görs en bedömning av varje enskild kvalitetsfaktor. Huvudprincipen är att den kvalitetsfaktor som uppvisar lägst status får avgöra vattenförekomstens ekologiska status. Klassificeringen av ekologisk status ska vara representativ för hela vattenförekomsten, vilket innebär att lokala avvikelser får förekomma.

När man beräknar ekologisk status för en ytvattenförekomst använder man bl.a. tre hydromorfologiska kvalitetsfaktorer; Konnektivitet, Hydrologisk regim och Morfologiskt tillstånd. Dessa beräknas med hjälp av flertalet parametrar som kan bedömas utifrån ett exploateringsperspektiv och användas för att beskriva påverkan från ett projekt innan det genomförs. Utifrån detta kan man också genomföra ändringar i utformningen av det planerade projektet och således begränsa påverkan. Klassificeringarna av hydrologisk regim i sjöar och vattendrag görs huvudsakligen på nationell nivå av SMHI. De baseras på beräkningar av dygnsvärden av vattenföring för vattendrag respektive vattenstånd för sjöar, för perioden 1981-2010. Eftersom planen inte påverkar detta nämnvärt kommenteras den Hydrologiska regimen inte vidare här.

Konnektiviteten omfattar parametrarna *Längsgående konnektivitet i sjöar* och *Konnektivitet till närområde och svämplan kring sjöar*. Morfologiskt tillstånd avgörs av parametrarna *Förändring av sjöars planform*, *Bottensubstrat i sjöar*, *Strukturer på det grunda vattenområdet i sjöar*, *Närområdet runt sjöar* och *Svämplanets strukturer och funktion runt sjöar*. Som en del i bedömningen av hur planer och de arbeten som kan behövas i samband med dessa påverkar vattenmiljöerna gjordes en avvägning av hur olika parametrar kan förändras.

Miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten

I Naturvårdsverkets föreskrift (NFS 2002:6) listas de fiskvatten som ska skyddas enligt förordning (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten. Mälaren finns upptagen på denna lista som Annat fiskvatten. Miljökvalitetsnormerna anger dels värden som inte får överskridas eller underskridas dels värden som ska efterlevas. Gränsvärdesnormer och riktvärdesnormer för Annat fiskvatten framgår av bilaga 1 till förordning 2001:554. För att bedöma hur möjliga planer på Stora Essingen påverkar miljökvalitetsnormerna för fisk- och musselvatten gjordes en genomgång av berörda gränsvärden.

Utredning om kvalitetsnormer för fisk- och musselvatten

Regeringen gav genom ett beslut den 22 oktober 2015 Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag att göra en översyn av förordningen (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten (fisk- och musselvattenförordningen) då behovet av detta belysts av flera instanser. I utredningen, som färdigställdes under 2016, föreslår Havs- och vattenmyndigheten att fisk- och musselvattenförordningen upphävs. Havs- och vattenmyndighetens bedömning är att ett upphävande av förordningen inte kommer att påverka den övervakning som utförs på ett betydande sätt. Konsekvensutredningen visar att fisk- och musselvattenförordningen kan upphävas och att detta medför i huvudsak positiva effekter för såväl miljön som berörda myndigheter och verksamhetsutövare. Förordningen gäller dock tills det att beslut tagits om dess upphävning.

Riksintresse yrkesfiske

Hela Mälaren har pekats ut som riksintresse för yrkesfisket av fiskeriverket, på grund av områdets betydelse som fångstområde. För yrkesfisket är det viktigt att Mälarens vattenkvalitet inte försämrats och att fisk även fortsättningsvis kan nyttja lek- uppväxt- och födosöksområden. Riksintresset ska så långt som möjligt skyddas från åtgärder som påtagligt kan försvåra bedrivande av näringen.

Allmän beskrivning av området

NVI Vattenmiljöer
Ångtvätten, Stora Essingen
2018-12-06

Inventeringsområdet utgörs av en ca 400 meter sträcka utmed Mälaren i den norra delen av ön Stora Essingen, strax väster om Essingebron i Stockholm. Utmed strandkanten finns en del lövträd och buskar av salix-släktet (viden). Hela sträckan är påverkad av människan genom tidigare utfyllnad av grundområden med sprängsten. Närområdet består av bostäder och kontor. Stora delar av strandkanten utgörs av sprängsten vilket även är den dominerade botten substratet länges med stranden. Mjukbotten och död ved och mindre sten och grus fanns sporadiskt utmed sträckan. Vattnet blir snabbt djup och några större områden med grunt vatten fanns inte. Vegetation fanns endast sparsamt på grund av brist på passande växtplatser och det något exponerade läget mot djupare öppet vatten i Riddarfjärden

Figur 2. Hela sträckan visar på stor mänsklig påverkan, bland annat utfyllnad av sprängsten.

Figur 3. Växligheten var sparsam på grund av brist på passande växtplatser och det exponerade läget mot djupare öppet vatten i Riddarfjärden.

Naturvärden

Området har inventerats och klassats enligt SIS-standard för naturvärdesinventering (NVI, metodbeskrivning bilaga 2). Det huvudsakliga syftet med en NVI är att beskriva och värdera naturområden (objekt) av betydelse för biologisk mångfald. Naturvärdesinventeringen resulterar i avgränsning av områden och naturvärdesklassning, samt objektbeskrivningar av avgränsade så kallade naturvärdesobjekt. I bilaga 1 redovisas respektive objekts naturvärde i detalj och här finns också bilder från varje objekt. Nedan presenteras resultatet av naturvärdesinventeringen.

Områdets naturvärden redovisas i karta, figur 4. Ett objekt med naturvärde identifierades under inventeringen. Objektets naturvärde bedömdes till visst (klass 4).

Naturvärdesklasser

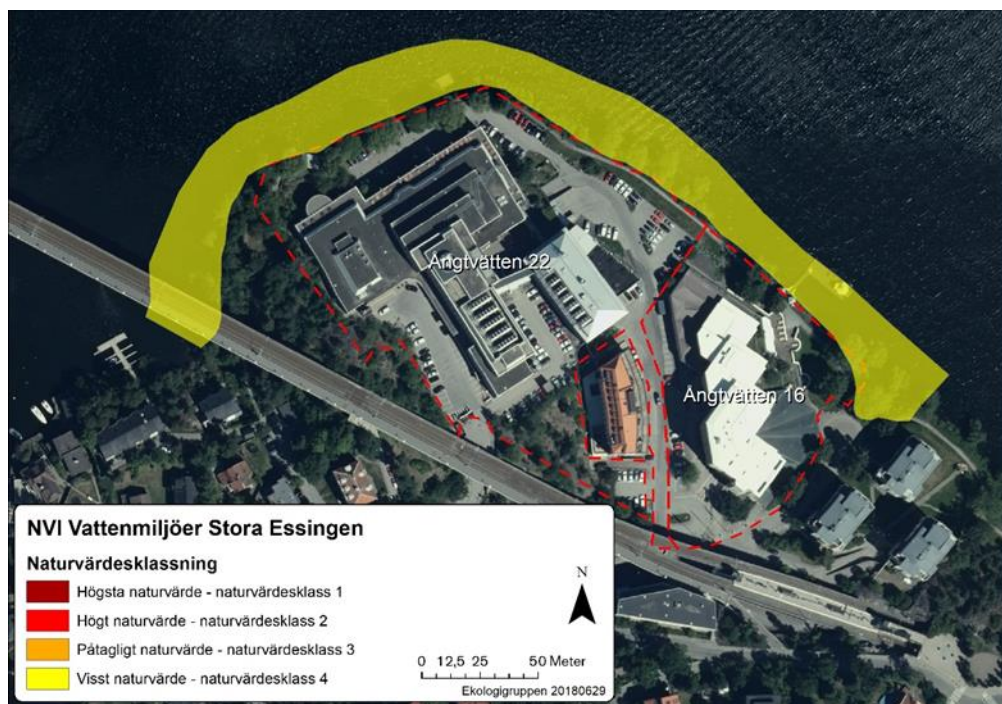
Följande naturvärdesklasser finns (SIS standard SS 199000:2014):

Högsta naturvärde, naturvärdesklass 1. Störst positiv betydelse för biologisk mångfald

Högt naturvärde, naturvärdesklass 2. Stor positiv betydelse för biologisk mångfald.

Påtagligt naturvärde, naturvärdesklass 3. Påtaglig positiv betydelse för biologisk mångfald.

Visst naturvärde, naturvärdesklass 4. Viss positiv betydelse för biologisk mångfald

Figur 4. Objektet bedöms till visst naturvärde.

Områden med naturvärden

Visst naturvärde – naturvärdesklass 4

Varje enskilt område av en viss naturtyp med denna naturvärdesklass behöver inte vara av betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional, nationell eller global nivå, men det är av betydelse att den totala arealen av dessa områden bibehålls eller blir större samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras. Ekologigruppen tolkar det som att denna värdeklass är av för betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på lokal nivå.

I inventeringsområdet har ett objekt med visst naturvärde identifierats vilket utgör hela inventeringssträckan. Objektets naturlighet bedöms som mycket låg och det är kraftigt påverkat. Idag utgörs sträckan av sprängsten och fyllningsmassor och saknar större grundområden och skuggande kantzoner med vegetation (en del träd finns). Vattnet blir snabbt djupt och endast sparsamt med vegetation förekom. Bedömningen baseras på den ringa förekomsten av strukturer, vegetationsrika bottenar och arter med livskraftig förekomst samt den höga påverkansgraden.

Arter

Under inventeringen noterades 7 naturvårdsarter varav två är rödlistade. Samtliga arter noterades endast sparsamt och inga arter bedömdes ha livskraftig förekomst. Två invasiva arter noterades.

Tabell 1. Arter funna inom inventeringsområdet.

Art	Latinskt namn	Rödlistning	Naturvårdsart	Övrigt
Långskottsväxter				
bandnate	<i>Potamogeton compressus</i>	NT	Ja	
uddnate	<i>Potamogeton friesii</i>	NT	Ja	
ålnate	<i>Potamogeton perfoliatus</i>		Ja	
gropnate	<i>Potamogeton berchtoldii</i>		Ja	
hornsärv	<i>Ceratophyllum demersum</i>		Ja	
axslinga	<i>Myriophyllum spicatum</i>		Ja	
smal vattenpest	<i>Elodea nuttallii</i>		Nej	Invasiv art
säv	<i>Schoenoplectus lacustris</i>		Nej	
Flytbladsväxter				
gul näckros	<i>Nuphar lutea</i>		Nej	
Fisk				
abborre	<i>Perca fluviatilis</i>		Nej	
gädda	<i>Esox lucius</i>		Ja	
Övriga arter				
signalkräfta	<i>Pacifastacus leniusculus</i>		Nej	Invasiv art

Naturvårdsarter

I området har 7 naturvårdsarter (se faktaruta) påträffats i samband med naturvärdesinventeringen; bandnate (*Potamogeton compressus*), uddnate (*Potamogeton friesii*) ålnate (*Potamogeton perfoliatus*), hornsärv (*Ceratophyllum demersum*), gropnate (*Potamogeton berchtoldii*) axslinga (*Myriophyllum spicatum*) samt gädda (*Esox lucius*). En majoritet av de påträffade naturvårdsarterna är knutna till grunda mjukbottenar i näringsrikt vatten, men på den aktuella platsen förekom de i sprängstenssluttningen.

Figur 5. Gädda är en typisk art för naturtypen och fångas vanligtvis vid provfiske eller fritidsfiske i Riddarfjärden. En individ av arten noterades vid Stora Essingen, men platsen utgör inget lekområde.

När det gäller fisk är bedömningen att de branta sluttningarna med sprängsten och de exponerade bottenarna inte hyser några större värden. Områdena med den döda veden och de uthängande rötterna från pilarna (träden) vid strandkanten kan däremot utgöra livsmiljöer för fisk, bland annat som skydd och födosöksområden

Naturvårdsart

En naturvårdsart är en art med specifika krav på sin miljö, men som ändå är någorlunda allmänt förekommande. Genom sin förekomst signalerar arten att det finns särskilda naturvärden i ett område och att det finns möjligheter till förekomster av rödlistade arter.

Naturvårdsarter är utpekade i olika inventeringar och sammanhang. Bland dessa kan nämnas *rödlistade arter*, *typiska arter* (arter som indikerar gynnsam bevarandestatus i naturtyper listade i habitatdirektivet), *skogliga signalarter* (utpekade i Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventeringsmetodik), *Ångs- och betesmarksarter* (utpekade i Jordbruksverkets Ångs- och betesmarksmetodik), samt Ekologigruppens *egna indikatorarter*. Naturvårdsarter innefattar även enligt Artskyddsförordningen *skyddade arter*

Naturvårdsarterna delas av Ekologigruppen in i olika indikatorartskategorier med klassemna mycket högt, högt, viss och ringa. Arter med mycket högt indikatorvärde är antingen ovanliga rödlistade eller hotade arter, eller arter som i sig gör att området är skyddsvärt. Ringa indikatorvärde används för arter som är naturvårdsarter pga rödlistning men som är så vanliga att de inte indikerar särskilt artrika förhållanden.

Rödlistade arter

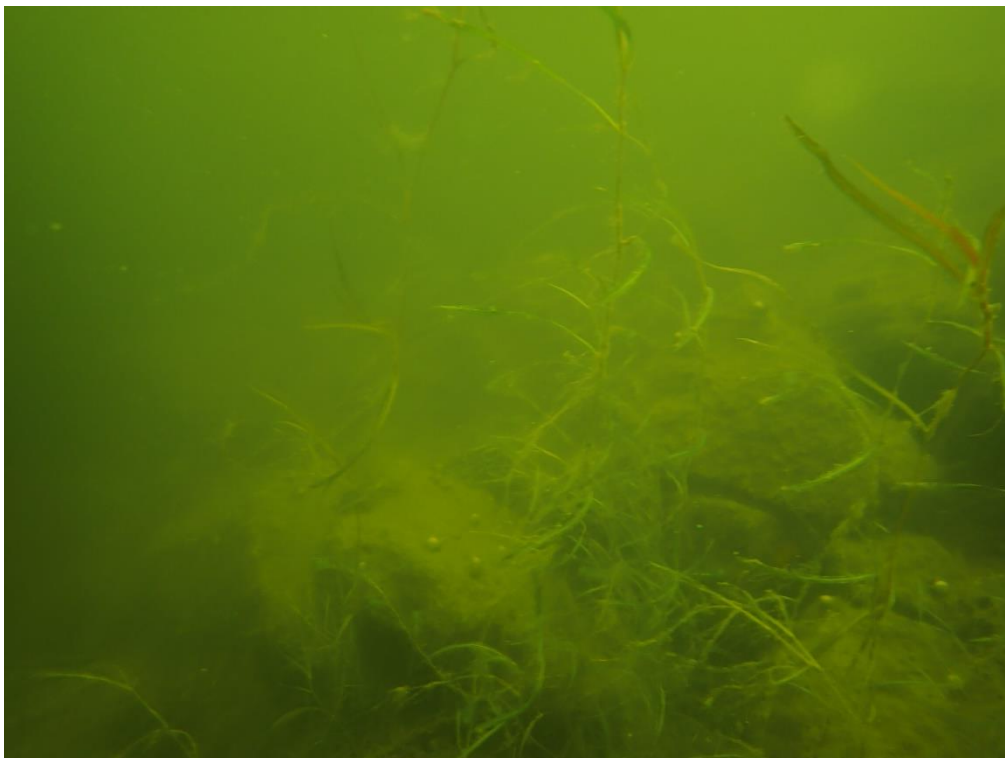
Två rödlistade arter noterades från området vid denna inventering (tabell 2). Inga arter därutöver finns noterade från området i databasen Artportalen. Båda dessa rödlistade arter tillhör hotkategorin nära hotade arter (NT).

I samband med denna inventering hittades de rödlistade arterna bandnate (nära hotad, NT) och uddnate (nära hotad, NT).

Bandnate och uddnate (NT) är förhållandevis vanliga arter som växer under vattnet på mjuka bottenar i näringsrika sjöar och vattendrag. Arten hotas av igenväxning och eutrofiering med ökande kvävebelastning och av konkurrens från mer snabbväxande undervattensarter. I området förekommer arterna mycket sparsamt.

Tabell 2. Rödlistade arter funna vid Stora Essingen

Svenskt namn	Artgrupp	Förekomst	Indikatorvärde	R.K	Källa
Bandnate	Långskottsvegetation	Enstaka	Visst	NT	Ekologigruppen AB 2018
Uddnate	Långskottsvegetation	Enstaka	Visst	NT	Ekologigruppen AB 2018

Figur 6. Bandnate (*Potamogeton compressus*) fanns sporadiskt i objektet. Foto: Fredrik Engdahl

Främmande invasiva arter

Arter som under historisk tid inte förekommit naturligt i Sverige kallas för främmande arter. De har förts hit genom någon form av mänsklig hjälp. Om en främmande art hotar den biologiska mångfalden kallas den för invasiv. Enligt SIS-standarden för inventering av naturvärden ska främmande arter inte räknas in i artrikedomen eftersom de inte bidrar till den biologiska mångfalden utan missgynnar den.

För att skydda miljön och samhället mot utbredningen och skadorna av invasiva främmande arter finns sedan 1 januari 2015 EU-förordning (1143/2014) om *förebyggande och hantering av introduktion och spridning av invasiva främmande arter*. Förordningen medför att det är förbjudet att importera, sälja, odla, föda upp, transportera, använda, byta eller hålla levande exemplar av de arter som finns med i den s.k. unionsförteckningen över invasiva främmande arter. I nuläget finns 48 arter på förteckningen.

I det aktuella området vid Stora Essingen strand hittades två främmande invasiva arter.

Smal vattenpest (*Elodea nuttallii*). Arten är främmande i Sverige och potentiellt invasiv. Arten växer i sjöar, dammar och andra lugna vatten och trivs när det finns höga halter av näring. Arten bildar täta bestånd som hindrar solljus att tränga ner och kan på så sätt begränsa förekomsten av inhemska arter av växter. Vattenpest kan ha positiv effekt för exempelvis betande sjöfågel och fiskyngel, men också ta i anspråk habitat för kräftor och fisk. De kan också bidra till övergödning och täta bestånd av smal vattenpest kan ställa till problem för båttrafik, fiske och rekreation och även påverka vattenflöden i mindre vattendrag.

Signalkräfta (*Pacifastacus leniusculus*). Arten fördes medvetet till Sverige under 60-talet med förhoppningen att den skulle ersätta det förlorade fisket på den inhemska flodkräftan som minskat på grund av kräftpest under 1900-talets tidigare hälft. Arten är dock kronisk bärare av kräftpest och genom både lagliga och olagliga utsättningar har den ytterligare minskat förekomsten av flodkräftan. Idag finns signalkräftan med på EUs förteckning över invasiva arter. Flod- och signalkräftan passar in ungefär på samma sätt i ekosystemet, men signalkräftan har något större påverkan på omgivningen. Vid stranden hittades en död individ av arten. Troligtvis förekommer arten längs stranden i hela objektet. Sprängstenen som använts som utfyllnad utgör en passande miljö för kräftor.

Figur 7. En död signalkräfta påträffades vid inventeringen. Foto: Fredrik Engdahl

När vattenmiljöer tas i anspråk finns risk att värdefulla naturområden och biotoper för olika arter försvinner, vilket innebär en förlust av biologisk mångfald. Därför är det nödvändigt att redan i ett tidigt skede i en exploateringsprocess ta hänsyn till naturvärden. Detta regleras bland annat enligt Miljöbalken 1.1, 2.3 och 3 samt Plan och bygglagen 1.1 och 2.2. Ny bebyggelse eller anläggningar bör utformas på ett sätt så att biologisk mångfald har förutsättningar att finnas kvar och att spridning av arter fortsättningsvis är möjlig. I det inventerade området är naturvärden i vattnet främst kopplade till strandområdena där strukturer som trädrötter och död ved förekommer. Dessa platser kan utgöra livsmiljöer för fisk, ge skydd och födosökmöjligheter.

Nedan presenteras generella konsekvenser för naturvärdena som kan komma av en exploatering i området och vilken hänsyn som behövs för att minimera dessa.

Konsekvenser för naturvärden

Generellt gäller att ju högre naturvärde desto känsligare miljöer, vilket medför att känsligheten för det aktuella området är lägre än om det hade rört sig om ett helt oexploaterat område utan påverkan och med höga värden. Följaktligen blir också möjliga konsekvenser av en exploatering ej stora.

De beskuggande träden vid stranden kan hjälpa till att reglera temperaturen i det grunda vattnet precis vid land. Träden tillhandahåller också kontinuerligt strukturer som grenar och kvistar då de kan lossna från träden och hamna i vattnet eller genom de rötter som sticker ut i strandmiljön. Strukturerna nyttjas av fisk och smådjur för att söka föda och som skydd. Blad och småkryp som finns i träden hamnar också i vattnet och tillhandahåller föda till näringskedjan. Trädens rötter stabiliserar strandlinjen och minskar risken för erosion. Om träden avlägsnas vid en exploatering kommer dessa fortlöpande tjänster att försvinna, med små negativa konsekvenser för exempelvis fisk.

De brant sluttande bottenarna med stenkross som finns längs hela sträckan utgör ingen passande livsmiljö för vattenvegetation, annat än enskilda plantor så konsekvenserna av en exploatering på vegetationen bedöms som nästintill obefintliga.

Möjligheter att återskapa värden

Hela det inventerade områdets sjöbotten har skapats genom utfyllnad (figur 8). På jordartskartan kan man tydligt se fyllningens utbredning, men det är svårt att bedöma hur strand- och vattenmiljöerna såg ut innan utfyllnaden. Man får dock en indikation från sjökort där mer eller mindre all strand runt hela ön utom det aktuella området i norr övergår i grundområden (upp till 3 meters djup) innan djupare bottenar längre ut från stranden.

Utifrån ovanstående resonemang är vår bedömning att man genom tillförsel av material på vissa utvalda bottenar kan höja bottennivån så att grundare områden återskapas. Dessa bör då anläggas så att djupet understiger djupet för den fotiska zonen, det vill säga det djup vid vilket fotosyntes kan ske. Detta brukar generellt vara ungefär dubbla siktdjupet, vilket i Mälaren normalt är ca 2 meter.

Med grundare bottenar kan typisk vattenvegetation återkomma till stranden antingen genom naturlig spridning eller genom återplantering. Vegetationen tillhandahåller skydd och födosökmiljöer för fisk och smådjur. Exempel på passande arter som också är typiska för naturtypen ”naturligt näringsrika sjöar” är hornsärv, dyblad, vattenpilört, axslinga, ålnate, uddnate och bandnate.

Eftersom bottenmiljöerna på platsen redan är kraftigt modifierade från ursprungstillståndet är vår bedömning att man genom höjning av bottennivån på utvalds bottnar inte medför en ytterligare försämring utan istället återför en del av de värden som troligtvis funnits historiskt.

Figur 8. Jordartskarta över aktuellt område på Stora Essingen. Observera att hela strandlinjen är påverkad av utfyllnad.

Konsekvenser för ekologisk status

Miljökvalitetsnormer i ytvatten

Området vid Stora Essingens norra strand ingår i vattenförekomsten Riddarfjärden (VISS EU_CD: SE658020-162623) som bedöms ha måttlig ekologisk status. Bedömningen baseras på parametern växtplankton - näringsämnen. Allmänna förhållanden (sammanvägd status för halt av Näringsämnen, Ljusförhållanden (siktdjup) och Försurning) har måttlig status. Exploatering i strand- och strandnära vattenmiljöer kan på olika sätt påverka statusklassningen av en vattenförekomst beroende på vilken typ av exploatering som sker. Ny eller ändrad bebyggelse och ökade andelar hårdgjorda ytor kan medföra negativa effekter på exempelvis vattenkvalitet, vilket i längden kan påverka naturvärden. Detta diskuteras inte i detalj i denna rapport, eftersom inget konkret förslag presenterats.

De parametrar som oftast påverkas direkt av en strandnära exploatering är hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna *Konnektivitet i sjöar* och *Morfologiskt tillstånd i sjöar*. Dessa parametrar diskuteras mer i detalj nedan, med generella förhållningsregler för exploatering.

Konnektivitet i sjöar

Längsgående konnektivitet i sjöar

Längsgående konnektivitet i sjöar beskrivs som möjligheten för akvatiska organismer eller landlevande organismer, med del av sin livscykel i ytvattenförekomsten, att förflytta sig längs grunda vattenområden samt från ytvattenförekomsten till anslutande vattendrag. Även transport av sediment och organiskt material i sjöar inkluderas i parametern.

Vid en exploatering innebär detta att vandringshinder i form av helgjutna pirar eller bryggor eller andra konstruktioner som hindrar eller försämrar möjligheten för fisk och andra organismer att röra sig längs stranden medför negativa effekter på parametern. Utfyllnad av grundområden kan också vara negativt, men eftersom bottenarna sluttar brant ned mot djupare vatten bedöms detta ej vara en risk.

Genom att bibehålla och utöka mängden beskuggande träd som tillhandahåller strukturer till bottenarna kan man förbättra möjligheten för vattenlevande arter att röra sig längs stranden. Man kan också tillföra död ved till vattenmiljöerna.

Konnektivitet till närområde och svämplan kring sjöar

Parametern beskriver möjligheten för akvatiska organismer eller landlevande organismer, med del av sin livscykel i ytvattenförekomsten, att förflytta sig mellan sjön och närområdet (30 meter från strand) samt mellan sjön och svämplanen (landmiljöer som kan svämmas vid höga flöden) om sådant förekommer runt ytvattenförekomsten. Parametern involverar också möjligheten för vatten att obehindrat flöda mellan sjön och närområde/svämplan.

Området vid Stora Essingens strand är redan väldigt påverkat utifrån parametern då majoriteten av närområdet redan är bebyggt och då stranden är utfylld med stenmaterial. Därför bedöms risken för negativ påverkan på konnektivitet till närområde och svämplan som liten. För att begränsa påverkan kan man se till att inte anlägga kajer mot vattnet med lodräta väggar då dessa helt hindrar rörelse mellan land och vatten. Istället bör man eftersträva flacka stränder ned mot vattnet.

Morfologiskt tillstånd i sjöar

Förändring av sjöars planform

Planformen vid en sjö utgörs av strandlinjens sträckning och dess förhållande till vattenförekomstens hela yta. Brister i parametern uppstår när strandlinjens sträckning är påverkad så att dess ursprungliga placering rubbas. I och med utfyllnaden som skett i området är parametern redan något försämrad, men man bör undvika att ytterligare förändra strandlinjen eller anlägga raka kajer för att inte försämra parametern ytterligare.

Bottensubstrat i sjöar

Bottensubstratet utgörs av det material som finns på sjöns botten, vilken kornstorlek det har och hur det är fördelat. När man muddrar och fyller ut botten med stenkross eller annat material som inte finns där naturligt så försämras parameterns status.

Bottensubstratet på den aktuella platsen är redan kraftigt modifierat av den utfyllnad som skett historiskt, men grenar, kvistar och löv på botten är positivt. Här finns en möjlighet att bibehålla och förbättra förhållandena genom att säkra träd vid stranden och tillföra död ved och annat naturligt bottenmaterial på utvalda ställen.

Strukturer på det grunda vattenområdet i sjöar

Strukturer utgörs av exempelvis sandbankar, dyner, revlar och död ved. Muddring och utfyllnad förstör de strukturer som finns och försämrar parametern.

På samma sätt som för bottensubstratet är hela sträckan redan påverkad, men om nya områden fylls ut eller muddras kan parametern försämrats ytterligare, då exempelvis strukturer som död ved tillför försvinner. Istället bör man utöka mängden strukturer på botten genom fler träd vid strandlinjen och utplacering av exempelvis död ved.

Närområdet runt sjöar

Närområdet utgörs av de närmsta 30 metrarna vid en sjö. Om marken här består av anlagda (hårdgjorda) ytor eller brukad jordbruks- eller skogsmark så klassas parametern som påverkad, jämfört med om den hade varit täckt av obrukad skog eller annan naturlig vegetation.

Eftersom majoriteten av närområdet vid Stora Essingen redan är bebyggt eller hårdgjort bedöms parametern redan vara väsentligt påverkad på platsen.

Här finns en möjlighet att förbättra parametern genom att minska andelen hårdgjord yta inom närområdet och se till att fler grönytor och träd tillkommer.

Svämplanets strukturer och funktion runt sjöar

Svämplanet utgörs av ytor som svämmas i anslutning till en sjö. På samma sätt som för närområde påverkas parametern till det sämre om ytorna här består av anlagd eller brukad mark. Även anläggningar som förhindrar svämning är negativa för parametern. Eftersom så stora delar av stranden redan är påverkad av utfyllnad och så stor andel av svämplanet redan är bebyggt bedöms möjligheterna för svämning som små och status för parametern är dålig i nuläget.

Här finns en möjlighet att förbättra parametern genom att minska andelen hårdgjord yta inom närområdet och se till att fler grönytor och träd tillkommer, samtidigt som man säkerställer flacka kanter ned mot vattnet.

Miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten

Beroende på hur utvecklingen av området på Stora Essingen genomförs kan det krävas arbeten i och vid vattenmiljöerna, med risk för påverkan på de habitat och organismer som finns där. Nedan redovisas rikt- och gränsvärden för Annat fiskvatten i förordningen (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten samt kommentarer till möjlig påverkan på miljökvalitetsnormerna och viktiga frågor man bör ställa inför arbetet.

Temperatur

Gränsvärde: Utsläpp av varmt vatten får inte leda till temperaturökning på mer än 3 °C eller att temperaturen 28°C överskrids (under fortplantningstiden 10 °C).

Påverkan och kommentar: Kommer någon typ av arbete att medföra höjningar i vattentemperatur? Vatten i sedimentfällor och innanför grumlingsbarriärer kan bli stillstående med grumlat vatten vilket med solens värme kan höja vattentemperaturen lokalt.

Upplöst syre

Gränsvärde: < 7 mg/l vatten

Påverkan och kommentar: Den rådande halten upplöst syre i Mälaren varierar från plats till plats. Finns det några mätvärden för parametern idag som kan fungera som referens? Ytavrinning under byggtid kan medföra viss grumling och ökad näringsbelastning som kan påverka syrehalter negativt i sedimentbassänger.

pH

Gränsvärde: pH 6-9

Påverkan och kommentar: Finns det några mätvärden för parametern idag som kan användas som referens? Är det någon av åtgärderna som planeras som kan förändra pH? Lokal tillfällig påverkan kan fås om exempelvis spill sker när man gjuter kalkcementpelare för stabilisering av mark.

Uppslammade fasta substanser

Riktvärde: < 25 mg/l vatten

Påverkan och kommentar: För att begränsa påverkan från grumling kan man använda grumlingsavgränsande barriärer och säkerställa att utfyllnad endast sker med geotextil och med grovt material utan fina fraktioner.

Syreförbrukning (BOD5)

Riktvärde: < 6 mg O₂/l vatten

Påverkan och kommentar: Kommer arbetet att medföra några varaktiga utsläpp av biologiskt syreförbrukande ämnen?

Nitriter

Riktvärde: < 0,03 mg/l vatten

Påverkan och kommentar: För att miljö kvalitetsnormerna ska följas behöver man säkerställa att arbetet med planen inte omfattar några permanenta utsläpp av kväveföreningar. Sprängämnen innehåller kväveföreningar (nitrat, nitrit, ammonium), vilka till stor del avgår i gasform och deponeras på sprängda ytor vid detonation. Vid nederbörd och avrinning från sprängda ytor kan kväverester belasta Mälaren. Ska några sprängningar genomföras?

Fenolföreningar (C₆H₅OH)

Gränsvärde: Får inte finnas i sådan omfattning att det påverkar smaken på fiskköttet.

Påverkan och kommentar: Vid arbeten i och vid vatten behöver man säkerställa att inga utsläpp av fenolföreningar sker. Kommer några sådana att hanteras av entreprenörer?

Mineraloljebaserade kolväten

Gränsvärde: Får inte finnas i sådana halter att de: bildar en synlig oljehinna på vattenytan eller beläggningar på strandkanten, tillför en ”kolvättskakaraktär” till fisks smak eller har effekter som är skadliga för fisk.

Påverkan och kommentar: Kommer arbetet att innebära någon hantering av kolväteföreningar? Under byggtiden förekommer drivmedel och oljor i maskiner, man behöver då säkerställa att dessa är i sådant skick att inga läckor sker. Det finns alltid en risk att exempelvis hydraulslangar kan gå sönder med resultatet att olja kan läcka ut. Därför behövs en handlingsplan för att hantera sådana händelser och för att kunna begränsa omfattningen av ett utsläpp. Ingen drivmedelsförvaring bör förekomma i anslutning till vattnet och tankning behöver ske på anordnad plats på behörigt avstånd utanför vattenområdet.

Ammoniak

Riktvärde: < 0,005 mg/l vatten Gränsvärde: < 0,025 mg/l vatten

Påverkan och kommentar: Se nitriter.

Ammonium

Riktvärde: < 0,04 mg/l vatten Gränsvärde: < 1 mg/l vatten

Påverkan och kommentar: Se nitriter

Restklor, totalt zink och upplöst koppar

Gränsvärde restklor: < 0,005 mg/l vatten Gränsvärde totalt zink: < 0,3 mg/l vatten

Riktvärde upplöst koppar: < 0,04 mg/l vatten

Påverkan och kommentar: Finns det risk för varaktigt ökad belastning? Under byggtiden kan grumling inom och i anslutning till arbetsområden och innanför grumlingsbarriärer förekomma. Man kan då behöva genomföra analys av vattnet för att säkerställa att totalhalten för några metaller inte överstiger miljö kvalitetsnormen.

Konsekvenser för riksintresse yrkesfiske

Det finns en brist i kunskap om hur känsliga olika arter av fisk är för ljud och mänskliga aktiviteter. Man känner dock till att buller från fartygstrafik medför förändringar i beteende hos exempelvis torsk. Man har också kunnat påvisa att gädda är mindre vanlig där det finns båthamnar och abborre verkar också påverkas i områden med färjerutter (Sandström et al 2005).

I det aktuella området vid Stora Essingen finns vissa värden för fisk i form av strukturer i de grunda vattenmiljöerna där skydd och födosök kan ske. En exploatering av dessa miljöer kan medföra en liten begränsad påverkan för områdets värde för fisk. Den enskilda verksamheten bedöms dock troligtvis i sig inte kunna sägas påtagligt försvåra näringens bedrivande, eftersom de nuvarande värdena är små. De kumulativa effekterna som kommer av att allt fler strandområden tas i anspråk eller störs medför dock sammantaget större konsekvenser än de enskilda planerna, vilket måste beaktas vid utvecklingen av ett redan så exploaterat område.

Utplacering av risvasar

Risvasar har länge varit en billig, enkel och effektiv metod för att gynna fisk. Genom att sätta ut risvasar kan man skapa platser för fisk att leka på, vilket kan vara en bristvara i vissa vatten. Vanligtvis nyttjas vasar av abborre och gös för lek, men även gädda och andra arter kan vara intressanta. Risvasar skapar också skydd för fisk och gör det möjligt för yngel att hålla sig undan rovfisk. En annan positiv aspekt med åtgärden är att insekter och andra småkryp trivs bland grenarna och kan bli föda åt fisken som vistas där.

Det finns olika sätt att konstruera och placera ut risvasar, och vilket man väljer är beroende av vilket syfte man har. Vid Stora Essingen skulle huvudsyftet vara att skapa lekmöjlighet och skydd för yngel. De bör vara helt nedsänkta till botten då området trafikeras av småbåtar och då det skapar onödig uppmärksamhet. Risken är att om vasarna syns för väl kommer de vara välbesökta platser för fiske, vilket kan vara förödande om det sker under lektider och skulle motverka själva syftet med åtgärden. En möjlighet är att placera ut vasar som syns men med informationsmaterial för att avråda från fiske under vissa perioder och för att skapa intresse och mervärde.

Förslagsvis används någon form av nedsänkt risvase av gran. Enkla beskrivningar av hur man går till väga för att konstruera och placera ut vasar finns i dokumentet "Vasen – en enkel och effektiv fiskevårdsåtgärd" (Persson, 2012).

Sammanfattning av möjligheter och hänsyn

Genom utvalda riktade anpassningar och åtgärder i samband med exploatering finns det möjligheter att öka naturvärdena och förutsättningarna för biologisk mångfald i vattenmiljöerna vid Stora Essingen, istället för att försämra. Följande punkter sammanfattar viktiga anpassningar och åtgärder.

- Återskapa grunda värdeområden genom tillförsel av material på utvalda bottnar
- Bibehåll eller utöka mängden träd vid strandkanten
- Bibehåll eller utöka mängden död ved och andra strukturer i vattenmiljöerna
- Undvik solida kajer eller pirar med raka kanter
- Begränsa andelen hårdgjorda och bebyggda ytor i närområdet och maximera andelen träd och annan vegetation
- Placera ut risvasar för att gynna fisk
- Undvik biotopförstörande muddring
- Ställ krav på entreprenörer för att säkerställa vattenkvalitet och för att begränsa grumling vid arbeten vid vattnet

Referenser

NVI Vattenmiljöer
Ångtvätten, Stora Essingen
2018-12-06

Tryckta källor

Persson, Per Anders. 2012. Vasen – en enkel och effektiv fiskevårdsåtgärd. © Rekofiske.se

Swedish standards institute. 2014. Teknisk Rapport (ftSIS-TR 199001). Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Komplement till SS 199000. Version 2014-05-16, Utgåva 1.

Digitala källor

ArtDatabanken 2018. Artfakta för de påträffade arterna. <http://artfakta.artdatabanken.se>.

Artportalen 2018. www.artportalen.se. Sökning med polygon inom och strax utanför området, alla artgrupper.

VISS, Vatten-Information System Sverige. (www.viss.lst.se). Utdrag 2018-09-13.

Bilaga 1 – Objektsbeskrivningar

Objekt 1 - Påverkad sträcka med sprängsten och branta sluttningar

Naturvärdesklass: Visst naturvärde – naturvärdesklass 4

Artvärde: Visst Biotopvärde: Visst

Beskrivning och motiv:

Två rödlistade arter noterades, bandnate och uddnate. Båda arterna finns i hotkategorin nära hotad (NT). Förutom dessa observerades sex andra naturvårdsarter: långskottsväxterna ålnate, gropnate, hornsärv och axslinga; flytbladsväxten gul näckros samt fiskarten gädda. Inga av arterna av vegetation som noterades under inventeringen bedömdes ha livskraftiga förekomster i objektet då det mest rörde sig om enskilda plantor. Detta medför att artvärdet bedöms som visst, trots att det förekommer flera rödlistade arter och andra naturvårdsarter. Mest utbredd var arten säv som hade ett fåtal meterstora förekomster. En lite större gädda samt ca sex små abborrar kunde observeras. Dock är bedömningen att de branta sluttningarna med sprängsten och de exponerade bottenarna inte hyser några större värden för fisk.

Områdena med den döda veden och de uthängande rötterna från pilarna (träden) vid strandkanten kan däremot utgöra livsmiljöer för fisk, bland annat som skydd och födosöksområden. Artvärdet bedöms till visst.

Objektet visar på låg naturlighet och stor påverkan. Sträckan har fyllts ut med fyllningsmassor, bland annat sprängsten. Generellt fanns låg förekomst av viktiga strukturer som mjukbotten, grundområden, död ved och vegetation. Biotopvärdet bedöms till visst. De främsta värdena i området kommer av den delvis höga beskuggningsgraden och förekomst av en del död ved av varierande storlek på botten. Stenmaterialet på botten utgör lämplig kräftbiotop där det finns stora möjligheter för kräftorna att hitta gömslen.

Enligt SIS metodiken blir visst artvärde+ visst biotopvärde tillsammans påtagligt naturvärde. Men då bedömningen är att sträckan är kraftigt påverkad med låg naturlighet blir bedömningen visst naturvärde.

NVI Vattenmiljöer
Ångtvätten, Stora Essingen
2018-12-06

Figur 9. En del överhängande buskar och träd fanns vilket skapar vissa förutsättningar för biologisk mångfald. Foto: Björn Averhed

Figur 10. Botten bestod av utfyllningsmassor. Foto: Björn Averhed

Bilaga 2 – Metodbeskrivning för naturvärdesbedömning enligt SIS

I arbetet med naturvärdesinventering (NVI) görs klassificering av all mark med avseende på naturvärde och naturtyp. Metoden följer SIS-standard SS 199000:2014 för naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning. Standarden har tagits fram av Trafikverket och ledande Svenska naturmiljökonsulter. Med naturvärde menas här värde för biologisk mångfald. Geologiska värden och värde för friluftslivet beaktas inte.

Naturvärdesinventeringen redovisar och beskriver objekt som har naturvärdesklass 1-4. Områden med lägre naturvärde redovisas inte.

Naturvärdesklasserna är:

Högsta naturvärde – naturvärdesklass 1

Varje enskilt område med denna naturvärdesklass bedöms vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på nationell eller global nivå.

Högt naturvärde – naturvärdesklass 2

Varje enskilt område med denna naturvärdesklass bedöms vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional eller nationell nivå. I denna klass ingår bland annat skogliga nyckelbiotoper utpekade av Skogsstyrelsen och områden som är utpekade som värdefulla i ängs- och hagmarksinventeringen.

Påtagligt naturvärde – naturvärdesklass 3

Varje enskilt område av en viss naturtyp med denna naturvärdesklass behöver inte vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional, nationell eller global nivå, men det bedöms vara av särskild betydelse att den totala arealen av dessa områden bibehålls eller blir större samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras.

I klassen återfinns miljöer som hyser en rik biologisk mångfald eller är ovanliga ur ett kommunalt perspektiv. Miljöerna är viktiga att bevara för att behålla den biologiska mångfalden i den berörda kommunen. I denna klass ingår bland annat områden med naturvärden utpekade av skogsstyrelsen och ängs- och betesmarksinventeringens klass restaurerbar ängs- och betesmark.

Visst naturvärde – naturvärdesklass 4

Varje enskilt område av en viss naturtyp med denna naturvärdesklass behöver inte vara av betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional, nationell eller global nivå, men det är av betydelse att den totala arealen av dessa områden bibehålls eller blir större samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras.

Naturvärdesklass 4 är användbar för områden som tydligt påverkats av mänsklig aktivitet men där det trots allt finns biotopkvaliteter eller arter av viss positiv betydelse för biologisk mångfald, t.ex. äldre produktionsskog med flerskiktat trädbestånd men där andra värdestrukturer och värdeelement saknas.

I klassen återfinns miljöer som hyser en biologisk mångfald som gör dem viktiga att bevara för att behålla den biologiska mångfalden på lokal nivå. Med lokal menas stadsdel, socken eller annan begränsad geografisk enhet som definieras i inventeringen.

Parametrar för naturvärdesbedömning

Naturvärdesinventeringen utgår i grunden från bedömning av art- respektive biotopvärde.

Biotopvärde

Bedömningsgrunden för biotopvärde omfattar två underliggande aspekter;

- Naturtypens sällsynthet, inklusive hot mot naturtypen i fråga
- Biotopkvalitet vilket inkluderar bl.a., naturlighet, processer och störningsregimer, strukturer och element, förekomst av nyckelarter läge storlek och form

För att nå högsta biotopvärde så skall de biotopkvaliteter med positiv betydelse för biologisk mångfald som kan förväntas förekomma i biotopen finns i stor omfattning och med uppenbart god kvalitet. Biotopkvaliteterna kan inte bli avsevärt bättre i den aktuella regionen, och/eller utgöras av förekomst av biotop eller Natura 2000-naturtyp som är hotad i ett nationellt eller internationellt perspektiv. För vanligt förekommande hotade Natura 2000-naturtyper som exempelvis taiga så har Ekologigruppen tillämpat att det krävs att kriterierna för biotopkvalitet också uppfylls för att klassning högt biotopvärde ska ske. Standarden anger att det räcker med att naturtypen utgörs av en hotad Natura 2000-naturtyp.

Artvärde

I bedömningsgrunden för artvärde ingår fyra aspekter, naturvårdsarter, rödlistade arter, hotade arter och artrikedom.

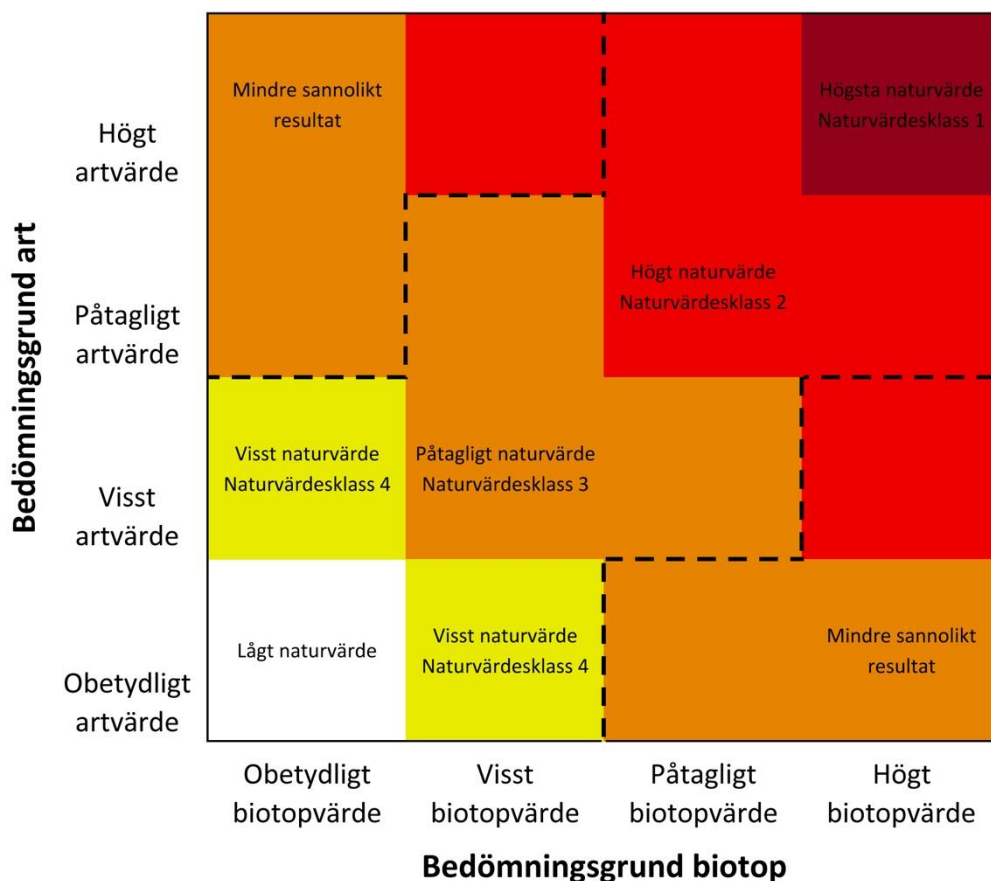
En naturvårdsart är en art med specifika krav på sin miljö, men som ändå är någorlunda allmänt förekommande. Genom sin förekomst indikerar arten att det finns särskilda naturvärden i ett område och att det finns möjligheter till förekomster av rödlistade arter. Naturvårdsarter är utpekade i olika inventeringar och sammanhang. Bland dessa kan nämnas *rödlistade arter* och *fridlysta arter* (se ovan) *typiska arter* (arter som indikerar gynnsam bevarandestatus i naturtyper listade i habitatdirektivet), *Fågeldirektivet*, *skogliga signalarter* (utpekade i Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventeringsmetodik), *Ängs- och betesmarksarter* (utpekade i Jordbruksverkets Ängs- och betesmarksmetodik), samt Ekologigruppens *egna indikatorarter*.

Naturvårdsarter bedöms utifrån antalet naturvårdsarter, men även hur livskraftig respektive art är (hur vanlig en enskild art är) samt hur väl de indikerar naturvärden. Artrikedom bedöms utifrån artantal, och är en viktig bedömningsgrund i naturtyper med bristfällig kunskap om naturvårdsarter. Aspekterna naturvårdsart eller artrikedom bedöms på en fyrgradig skala för artvärde.

För vanligt förekommande rödlistade och hotade arter med ringa indikatorvärde som exempelvis ask och kungsfågel så har Ekologigruppen anpassat värderingen av artvärde så att förekomst av hotad art med visst eller ringa indikatorvärde inte med automatik ger högt artvärde.

Samlad naturvärdesbedömning

Samlad naturvärdesbedömning är en analys som görs av en ekolog och där biotop och artvärden som identifierats används som grund (figur 1). Värdet av förekomst av naturvårdsarter, biotopkvalitet, sällsynthet och hot förstärker som regel varandra. Kunskap rörande hur strukturer och funktioner, samt naturvårdsarter uppträder i olika naturtyper har stor betydelse för värdebedömningen. I vissa naturmiljöer, exempelvis vissa sjöar och vattendrag, förekommer få naturvårdsarter och dessa är ofta svåra att hitta. Detta faktum vägs in i den samlade bedömningen te x är vissa sötvattensmiljöer är naturligt artfattiga.

Figur 11. Illustration av hur bedömningsgrunderna för art och biotopvärde relaterar till varandra.

Exempel på hantering av befintlig inventeringsdata i NVI

Skogliga nyckelbiotoper och objekt med naturvärde

Skogliga nyckelbiotoper utpekade av Skogsstyrelsen har som regel tilldelats minst högt naturvärde – naturvärdesklass 2. Motiv för detta är att nyckelbiotoper endast utgör några få procent av länets skogsmark och att samtliga därför är av regional betydelse för den biologiska mångfalden. Undantag har gjorts för några områden där indikator/signalarter saknades eller var få, där den skogliga kontinuiteten var begränsad och där förekomst av ekologiskt viktiga strukturer var sparsamt förekommande. Objekt med ”naturvärde” enligt nyckelbiotopsinventeringen har som regel tilldelats påtagligt naturvärde - naturvärdesklass 3.

Limniska nyckelbiotoper

Naturvårdsverket har identifierat ett antal limniska nyckelbiotoper. Nyckelbiotoperna utgörs av biotoper som är viktiga livsmiljöer för många rödlistade arter knutna till vattendrag. De limniska nyckelbiotoperna har normalt minst högt naturvärde

Ängs- och betesmarksobjekt

Objekt som ingår i den riksomfattande Ängs- och betesmarksinventeringen utgörs av objekt som har eller är berättigade till miljöstöd. Indikatorarter har i dessa objekt tillmätts stor betydelse vid värdeklassificering. Naturliga gräsmarker utgör bara någon procent av landets gräsmarksareal, varför de flesta har bedömts vara av regionalt intresse. Objekt som är begränsade i storlek och som inte är artrika har dock endast klassificerats som påtagligt naturvärde - naturvärdesklass 3. Med artrik menas i betesmarker att minst fem arter med högt indikatorvärde eller någon eller några arter med mycket högt indikatorvärde förekommer.

Våtmarksinventeringen

Objekt i våtmarksinventeringen har tagits med i bedömningen av naturvärde. I värdebedömningen har hänsyn tagits till beskrivningen av respektive objekt, inte i första hand tidigare klassning.

NVI Vattenmiljöer
Ångtvätten, Stora Essingen
2018-12-06

Redovisning av osäkerheter i värdebedömningen/preliminär bedömning

En naturvärdesbedömning är alltid förknippad med en rad osäkerhetsfaktorer. När osäkerheten bedöms som alltför stor så redovisas NVI-klassificeringen som preliminär. Osäkerhetsfaktorer utgörs i första hand av:

- naturvårdsarter inom organismgrupp viktig för naturtypen går inte att inventera under årstiden då fältarbetet genomförs
- väderleken är olämplig för inventering av viktiga organismgrupper av naturvårdsarter då fältarbetet genomförs (exempelvis fjärilar och fåglar)
- väderleken är olämplig för inventering av markstrukturer (snötäckt mark etc)
- specialistkompetens för eftersök av mer svårbestämda organismgrupper av naturvårdsarter saknas
- tidsbudget för eftersök av svårbestämda/svårhittade organismgrupper av naturvårdsarter ingår inte i uppdraget
- underlag för bedömning av värde för regional och kommunal grönstruktur saknas

Grad av säkerhet i värdebedömningen redovisas alltid i en tregradig skala – säker, viss osäkerhet, osäker. Orsak till osäkerhet i bedömningen redovisas alltid.

Osäker bedömning anges när:

- naturvårdsarter inte har inventerats
- en organismgrupp av naturvårdsarter som är avgörande för naturtypen inte har inventerats (exempelvis marksvampar i en sandbarrskog och fåglar i större strandängsmiljöer)

Preliminär bedömning anges när:

- inte samtliga organismgrupper som är mycket viktiga för värdebedömning har inventerats (förutsatt att minst en grupp inom kategorin mycket viktiga eller avgörande har inventerats)
- området bedöms ha hög potential för rik förekomst av stödjande naturvårdsartsorganismgrupp och dessa ej inventerats
- underlag för bedömning av värde för regional eller kommunal grönstruktur saknas

När bedömningen är osäker, görs en expertbedömning av delområdets potential att hysa naturvårdsarter. Delområdet tilldelas därefter, med tillämpande av försiktighetsprincipen, det högsta värde som det bedöms ha potential för. Vid viss osäkerhet i bedömningen sker ingen höjning av värdet med hänvisning till osäkerhet.

BILAGA 4.

Fågelinventering på stora Essingen

Fågelinventering enligt metod revirkartering på Stora Essingen i Stockholms stad.

FÅGELINVENTERING VID FASTIGHET

ÅNGTVÄTTEN 16, STORA ESSINGEN

Fågelinventering enligt metod revirkartering på Stora Essingen i Stockholms stad.

Beställning: JM AB
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-525 201 00
Granskningsversion: 27 juni 2024
Uppdragsansvarig: Fingal Gylling
Medverkande: Ossian Rydebjörk, Ebba Melin
Intern granskning av rapport: Fingal Gyllang 2024-06-24
Foton: Om inget annat anges: Ekologigruppen AB
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB
Internt projektnummer: 10730
Bild på framsidan häckande fiskmåås på hustak. Bild ej tagen vid inventeringen.

**EKOLOGI
GRUPPEN**

Fågelinventering vid fastighet
Ångtvätten 16, stora Essingen
Granskningsversion
27 juni 2024

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	3
Uppdragets mål och syfte	3
Metod	5
Resultat	7
Naturvårdsrelevanta arter	7
Naturtyper och fågelbiotoper i området	8
Fynd- och fortplantningsområden-/revirkartor	8
Tidigare fynd	9
Presentation av naturvårdsrelevanta arter	9
Vanligt förekommande fågelarter	14
Lagstiftning för fåglar	15
Artskyddsförordningen	15
Förslag till vidare utredningar	17
Referenser	18
Bilaga 1. Inventeringsfakta	19
Bilaga 2. Metodik	20

Sammanfattning

Bakgrund

Ekologigruppen har på uppdrag av JM AB genomfört en fågelinventering i detaljplaneområde Ångtvätten 16. Inventeringsområdet ligger på Stora Essingen i Stockholms stad. Läge och avgränsning framgår av kartan i Figur 1. Målet med utredningen har varit att sammanställa kunskap om områdets värden för fågellivet och utreda vilka fågelarter har fortplantningsområden/revir inom området. Syftet har varit att skapa ett kunskapsunderlag om områdets fågelliv för att kunna beakta ekologiska aspekter i arbetet med en pågående detaljplan.

Metod

Två metoder användes vid inventeringen: revirkartering och atlasinventering. Genom att kombinera de båda metoderna ges svar på hur många revir av en specifik art det finns inom ett område, och möjlighet att bedöma sannolikheten för häckning av alla förekommande arter inom området.

Naturvårdsrelevanta arter

Fokus har legat på arter vars nationella, regionala eller lokala bevarandestatus är sådan att särskilda åtgärder kan vara aktuella i samband med en exploatering. Detta omfattar arter som är rödlistade, arter listade i artskyddsförordningens bilaga 1, arter som uppvisar en negativ trend, samt arter med lokalt liten population. Dessa arter benämns i denna rapport som naturvårdsrelevanta arter. Motiv till varför en art bedöms vara naturvårdsrelevant finns under respektive art under resultatdelen. Även vanligt förekommande fågelarter har omfattats av inventeringen.

27 arter noterades

I samband med inventeringen påträffades 27 fågelarter. Av dessa arter är åtta naturvårdsrelevanta och 19 är vanligt förekommande arter. Inga naturvårdsrelevanta fågelarter finns noterade från det inventerade området enligt databasen Artportalen (sökning mellan 2004–2024), men observationer av närboende har inkluderats. Sju av de naturvårdsrelevanta arterna är rödlistade och en av arterna har en negativ trend. För tre av de naturvårdsrelevanta arterna är bedömningen att de har fortplantningsområde/revir inom planområdet/inventeringsområdet.

Artskyddsförordningen

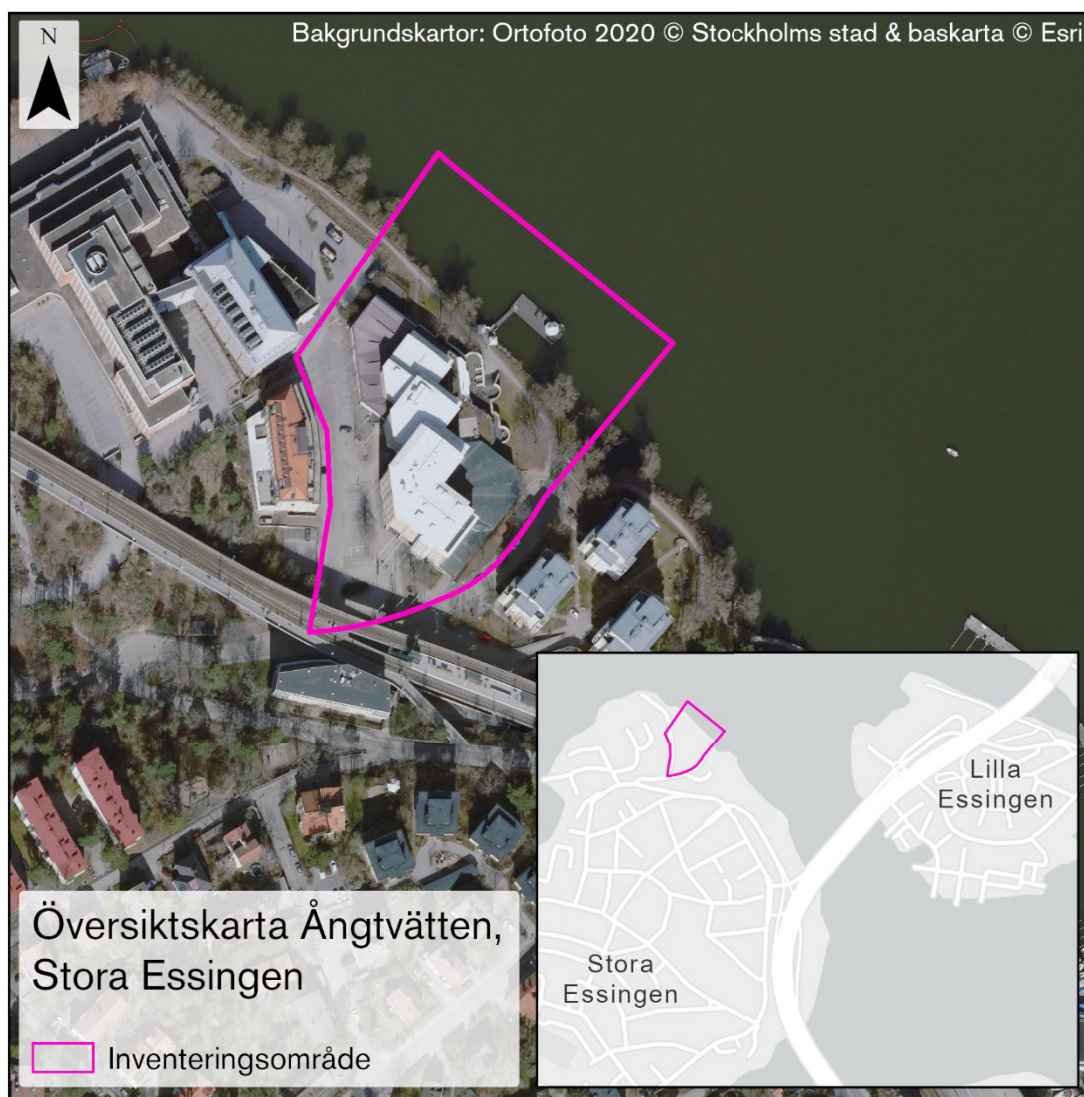
Från och med 2022-10-01 gäller en justering av lagstiftning för fåglar i artskyddsförordningen. För alla fågelarter gäller liksom tidigare att man inte får avsiktligt förstöra bon eller ägg. Vad gäller naturvårdsrelevanta arter så får man enligt nya lagstiftningen inte störa dem om denna störning riskerar innebära att populationen inte kan bibehållas på en tillfredställande nivå.

Rekommendationen är att genomföra en artskyddsutredning där en bedömning av påverkan på arterna utreds och föreslag på skyddsåtgärder ges.

Inledning

Uppdragets mål och syfte

Ekologigruppen har på uppdrag av JM AB genomfört en fågelinventering i detaljplaneområde Ångtvätten 16. Inventeringsområdet ligger på Stora Essingen i Stockholms stad och utgörs av detaljplaneområdet med en ej exakt avgränsad buffertzona. Läge och avgränsning framgår av Figur 1.

Figur 1. Översiktsskarta över inventeringsområdet.

Fågelinventeringen har omfattat alla fågelarter. Fokus i uppdraget har legat på arter vars nationella, regionala eller lokala bevarandestatus är sådan att särskilda åtgärder kan vara aktuella i samband med en exploatering. Detta omfattar arter som är rödlistade, arter listade i artskyddsförordningens bilaga B 1, arter som uppvisar en negativ trend, samt arter med lokalt liten population. Dessa arter benämns i denna rapport som naturvårdsrelevanta arter. Motiv till varför en art bedöms vara naturvårdsrelevant finns under respektive art under resultatdelen.

27 juni 2024 Målet med utredningen har varit dokumentera områdets värde som fortplantningsområde för fåglar. För naturvårdsrelevanta arter har målet varit att utreda och avgränsa arternas fortplantningsområden i form av häckningsrevir inom området. För övriga arter har målet varit att uppskatta antal par i inventeringsområdet (figur 1). För samtliga arter är målet att indicium på häckning i inventeringsområdet ska kartläggas.

Syftet har varit att ta fram ett kunskapsunderlag om områdets fågelliv för att kunna beakta ekologiska aspekter i arbetet med en pågående detaljplan. Vidare kan fågelinventeringen ligga till grund för en artskyddsutredning som belyser detaljplanens eventuella påverkan på skyddade fågelarter för tillståndsprövning enligt miljöbalken. En artskyddsutredning kan också vid behov ge förslag till skyddsåtgärder för att undvika störning som riskerar att populationerna av förekommande fågelarter inte kan bibehållas på en tillfredställande nivå.

Fågelarter som behandlas med noggrann utredning (naturvårdsrelevanta arter)

Rödlistade arter

Den svenska rödlistan utarbetas av Artdatabanken. Rödlistan uppdateras vart femte år och den senaste rödlistan gavs ut 2020. Rödlistan i sig innebär inget skydd utan anger olika arters risk att dö ut från Sverige. Arterna listas i olika rödlistkategorier beroende på artens status. Det finns sex rödlistningskategorier: (RE) nationellt utdöd, (CR) akut hotad, (EN) starkt hotad, (VU) sårbar, (NT) nära hotad, (DD) kunskapsbrist. Arter utan känd minskning eller negativ påverkan och med tillräckligt stor population klassas som livskraftiga (LC).

Fågelarter listade i artskyddsförordningens bilaga 1

Här listas arter som är särskilt skyddade i EU:s fågeldirektiv. För dessa arter måste respektive stat upprätta skyddade livsmiljöer. Dessa arter markeras med förkortningen FD.

Fågelarter med liten lokal population

Här innefattas arter som lokalt har en liten population men som inte är rödlistade då de är förhållandevis vanliga i ett nationellt perspektiv.

Fågelarter som uppvisar en negativ trend

Innefattar arter med tydligt negativ trend som är statistiskt säkerställd under en flerårig period, men som inte fångats upp i någon rödlisteklassning. Med negativ trend avses arter som minskat med mer än 20% de senaste 5 åren.

Tidigare rödlistade fågelarter

De tidigare rödlistade arter som omfattas är de arter där populationen inte minskar men där denna stabiliserats på en lägre nivå (minst <-25%) på grund av habitatförändringar i Sverige. Arter som återgått till en tillfredställande nivå omfattas ej.

Ansvarig för rapporten har varit Ossian Rydebjörk. Medverkande har varit Ebba Melin (kartor). Fältarbete har genomförts under perioden 2024-04-08 till 2024-05-27 av Ossian Rydebjörk. Intern kvalitetsgranskare har varit Fingal Gyllang.

Metod

Nedan summeras de viktigaste delarna i genomförande av inventeringen. För mer information rörande metodik och tillvägagångssätt hänvisas bilaga 2 Metodik.

Förarbete

Inför fältarbetet genomfördes ett förarbete med framtagande av fältkartor och utsök i databasen Artportalen från år 2004–2024 (Artportalen 2024). Utsök från Artportalen gjordes flera gånger inför inventeringen i syfte att få en bild av nuvarande och tidigare utbredning av naturvårdsrelevanta arter i inventeringsområdet (Figur 1).

Fältarbete

Totalt genomfördes fem besök i området mellan början av april och slutet av maj genom att området systematiskt gicks igenom i enlighet med gängse metodik (Naturvårdsverket 2003). Fokus i inventeringen låg på att upptäcka fågelarter som häckar i eller på taket av ett särskilt hus vid Ångtvätten 16, men alla naturvårdsrelevanta arter har noterats när de upptäckts.

Vid fältbesöken användes programvaran Field Maps för att registrera fågelobservationer. Vid varje observation av naturvårdsrelevant fågel noterades art, position, om möjligt kön, antal, häckningskriterie/aktivitet. För att optimera förutsättningarna för fågelobservationer genomfördes inventeringarna från tidig morgon till förmiddag och företrädesvis under dagar med klart väder och svaga vindar.

Inventeringen utfördes i enlighet med de två metoderna Revirkartering och Atlasinventering. Genom att kombinera de båda metoderna ges svar på hur många revir av en specifik fågelart det finns inom ett område och om det rör sig om konstaterad, trolig eller möjlig häckning.

Revirkartering

Fågelinventeringen genomfördes i fält genom metod: Fåglar, revirkartering, generell metod (Naturvårdsverket 2012). Undersökningstypen är den vanligaste metoden för bestämning av tätheter av fågelarter i landmiljöer och den mest relevanta när det gäller att kartlägga fågelarters fortplantningsområde. Metodiken rekommenderar åtta till tolv fältbesök fördelade på olika tidpunkter under fåglars häckningstid och under samma år (Naturvårdsverket 2012). Vid denna inventering genomfördes endast fem besök, eftersom metodiken avser inventering av fåglar i skog, medan aktuellt inventeringsområde utgör ett hustak med omnejd placerat i en tätort.

För att avgränsa ett revir krävs enligt metoden noteringar vid tre besök. Men eftersom endast fem besök genomfördes justerades detta till två besök. Undantag från denna regel görs då häckning konstaterats (bo med ägg eller ungar påträffats etc.).

Atlasinventering

Revirkarteringen kompletterades med undersökningstyp atlasinventering (Bengtsson, K. & Green, M. 2013), enligt metodik från svensk fågelatlas (BirdLife 2012). Syftet med metoden är att kartlägga hur säkert det är att en viss fågelindivid häckar på platsen. Detta görs genom att registrera beteenden som kan tyda på häckning, till exempel vuxen fågel med mat i näbben. Metodiken bygger på ett system med 20 olika kriterier som på olika sätt påvisar de tre kategorierna konstaterad, trolig eller möjlig häckning (Bengtsson, K. & Green, M. 2013).

Ytterligare information om områdets fågelliv har inhämtats från databasen Artportalen om det har funnits relevanta data. Utsök av data har skett inom ett större område än inventeringsområdet (figur 1) då fynd i Artportalen ofta har relativt dålig geografisk noggrannhet. Analys har gjorts av fyndens relevans inom inventeringsområdet utgående från kommentarer för de enskilda fynden, samt fall relevant häckningsbiotop finns i området. Alla noterade arter i denna inventering har rapporterats på databasen Artportalen. Vidare har information om områdets fågelliv inhämtats från boende i närheten.

Avgränsningar

Alla fågelarter har omfattats av inventeringen men fokus för denna inventering har legat på så kallade naturvårdsrelevanta arter (se faktaruta sida 4), och främst arter som häckar i eller på hustak. För dessa arter har eventuella fortplantningsområden/revir ritats ut. Arter som inte omfattas av revirkarteringen är lokalt mycket vanliga arter som exempelvis lövsångare, blåmes, talgoxe, skata och bofink. Dessa arter noteras bara genom uppskattning av antalet par i inventeringsområdet, samt häckningskriterium enligt metodik atlasinventering (BirdLife 2012), Bilaga 2.

Det har inte ingått i uppdraget att utreda bevarandestatus, störning, påverkan på fortplantningsområden eller om artskyddsförordningen är tillämplig i området för påträffade arter.

Osäkerhet i bedömningen

Revirkarteringen har viss grad av osäkerhet, särskilt vad gäller exakt geografisk avgränsning av fortplantningsområden/revir. Ju färre observationer som revirkarteringen bygger på desto större osäkerhet finns vad gäller den geografiska avgränsningen av fortplantningsområdet/reviret. För arter med stora revir som exempelvis kråka och många hackspettar kan det trots flera observationer ofta vara svårt att avgränsa reviret. För vissa arter saknas också kunskap om generell revirstorlek varför det är svårt att avgränsa reviren.

Det finns i flera fall en viss osäkerhet avseende fynd från databasen Artportalen eftersom de ofta har en låg lägesnoggrannhet. Det kan leda till att arter som är registrerade utanför inventeringsområdet ändå hör hemma där.

Viss osäkerhet tillkommer genom att hela taken inte har kunnat inventeras då taken är högt belägna. Därför är det möjligt att häckningar har missats. Men information från närboende som har översikt över taken har vägt upp för detta.

Viss osäkerhet tillkommer också av att avsteg från metodiken har gjorts genom att endast fem besök genomförts istället för >8 som metodiken rekommenderar. Detta kompenseras av att revir avgränsas vid endast två besök samt motiveras genom att metodiken avser inventering av fåglar i skog medan aktuellt inventeringsområde utgörs av ett hustak i en tätort. Därför bedömer vi sammantaget att aktuell inventering har så god säkerhet att kunskapskravet i miljöbalken uppfylls.

Resultat

I samband med inventeringen påträffades 27 fågelarter: åtta naturvårdsrelevanta fågelarter och 19 vanligt förekommande fågelarter. De naturvårdsrelevanta arterna redovisas i tabell 1. Observationer och avgränsade revir för dessa arter redovisas i karta, Figur 2. Inga naturvårdsrelevanta fågelarter finns rapporterade från inventeringsområdet enligt databasen Artportalen (sökning mellan 2004-01-01–2024-06-17). Enligt boende i närliggande fastighet har fiskmås, östersjötrut och tornseglare häckat på taken sedan 2015. De vanligt förekommande arter som påträffades under inventeringen redovisas i tabell 2. De förkortningar som används i texterna nedan är rödlistekategorier: NT=nära hotad, VU=sårbar, EN=starkt hotad, LC=livskraftig.

Naturvårdsrelevanta arter

Sju av arterna är rödlistade och en har en negativ trend (faktaruta sidan 4). För tre av de naturvårdsrelevanta arterna är bedömningen att de har fortplantningsområden/revir i planområdet. Observationer och eventuella avgränsade revir för dessa arter redovisas i karta, Figur 2. Mer information om arternas ekologi, status och trend, samt förekomst i området redovisas under avsnitt *Presentation av noterade naturvårdsrelevanta arter*.

Tabell 1. Tabellen redovisar naturvårdsrelevanta arter som noterades vid inventeringen. FD=Arten är markerad med B i fågeldirektivets bilaga1. RK=Rödlistekategorier; NT=nära hotad, VU=sårbar, EN=starkt hotad, LC=livskraftig.

Art	RK	Förekomst/ Häckningsstatus	Datum
Björktrast	NT	Ett par. Permanent revir. Trolig häckning (i omkringliggande träd, ej på hustak).	18/4, 14/5
Fiskmås	NT	För två par konstaterades häckning. Ytterligare fyra par hade permanenta revir. Det är troligt att dessa häckade på taken inom och omkring planområdet.	8/4, 18/4, 29/4, 14/5, 27/5
Gråkråka	NT	Ett par. Obs i häcktid. Möjlig häckning.	18/4
Skrattmås	NT	Ett ex. Förbiflygande. Ej häckning.	8/4
Stare	VU	Två ex. Förbiflygande. Ej häckning.	8/4
Sädesärla	LC	Ett ex. Obs i häcktid. Möjlig häckning.	29/4
Tornseglare	EN	4 – 14 ex sågs födosöka vid två tillfällen runt planområdet. Ekologigruppens bedömning är att det är troligt att dessa häckar i huset. Enligt boende i närheten har tornseglare häckat på samma plats i huset sedan 2015, så även 2024.	14/5, 27/5
Östersjötrut	VU	Två par har observerats, varav det ena på hustaket som inventerats. Det är troligt att paret häckar på taket även om en häckning inte kunde konstateras. Enligt boende i närheten har Östersjötruten genomfört lyckade häckningar på taket sedan 2015.	8/4, 18/4, 29/4, 27/5

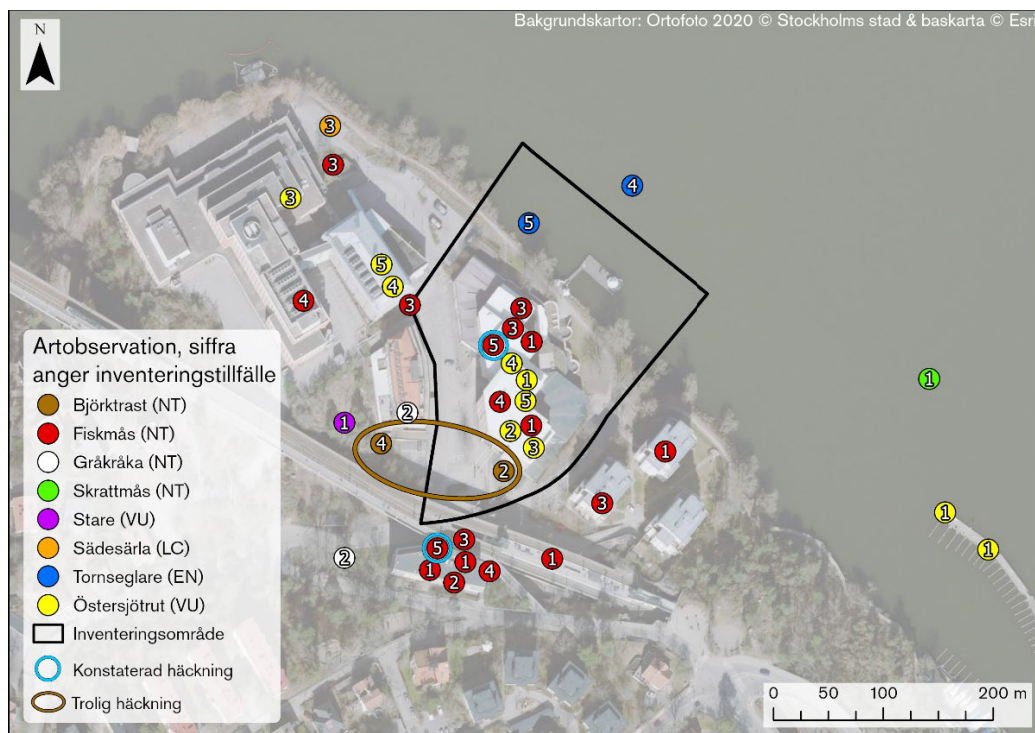
Naturtyper och fågelbiotoper i området

Planområdet är cirka 0,8 hektar stort och utgörs av kvartersmark. Till största del utgörs planområdet av en stor byggnad med stora ytor tak som inventerades efter fåglar, men runt huset finns även inslag av buskar, parkeringsplatser med mera som också inventerades. Gemensamt för alla fåglar som påträffades vid inventeringen är att det är arter som inte är så känsliga för störning och gärna häckar i närheten av människan.

Fynd- och fortplantningsområden-/revirkartor

I kartan (Figur 2), redovisas förekomst av de påträffade naturvårdsrelevanta arterna. Om en art påträffades vid minst två tillfällen inom inventeringsområdet har fortplantningsområden/revir ritats ut. Undantag görs för arter som inte hävdar revir. Fågelarternas aktivitet noterades enligt de tjugo kategorier av häckningskriterier som finns i metodik för svensk fågelatlas, tabell 5 (BirdLife 2012). Aktiviteterna ligger sedan till grund för bedömningen av häckningsindicium i kategorierna möjlig häckning (enstaka observation av fågeln i häcktid), trolig häckning (permanent revir, varnande fåglar etcetera) och konstaterad häckning (observerad med mat till ungar, bo eller observation av ungar som just lärt sig att flyga).

Det ska påpekas att de avgränsade fortplantningsområdena/reviren i kartorna inte anger exakta avgränsningar utan att det utgörs av evidensbaserade bedömningar. När fortplantningsområden/revir ritats in på kartan har hänsyn tagits till var observationerna av fågeln är gjord, vilken naturtyp arten ofta är knuten till, uppgifter om storlek på revir för respektive art (ArtDatabanken 2024), samt observationer av samma art i intilliggande fortplantningsområden/revir. Revir ritas inte ut för måsfåglar eftersom dessa inte hävdar revir.

Figur 2. Observationer av naturvårdsrelevanta fågelarter. Blå ring runt observation illustrerar konstaterad häckning. Brun oval avgränsning är ett revir av en björktrast med trolig häckning. För måsfåglar och tornseglare avgränsas inte revir eftersom dessa arter inte hävdar revir.

Tidigare fynd

Det finns enstaka fynd från databasen Artportalen från inventeringsområdets närhet, bland annat av duvhök och mindre hackspett. Ingen av de naturvårdsrelevanta fågelarterna är dock angivna från själva inventeringsområdet, och inventeringsområdet utgör inte heller en lämplig biotop för någon av arterna. Därför bedömer Ekologigruppen att inga naturvårdsrelevanta fågelarter som finns rapporterade via Artportalen hör till inventeringsområdet.

Presentation av naturvårdsrelevanta arter

Nedan följer en kortare beskrivning av de påträffade arternas ekologi, status/trend och förekomst i området. Under status och trend motiveras varför en art har bedömts vara naturvårdsrelevant och alltså omfattats av en mer noggrann utredning. Naturvårdsrelevanta arter (faktaruta sidan 4) omfattar arter som är rödlistade, arter listade i artskyddsförordningens bilaga 1, arter som uppvisar en negativ trend, samt arter med lokalt liten population. Information om arternas ekologi och populationsutveckling har inhämtats från Artfakta (ArtDatabanken 2024), om status och trender från Sveriges fåglar (Wirdheim 2023), Övervakning av fåglarnas populationsutveckling (Green m. fl. 2023) och från Rödlistan 2020. Information om fågelarters förekomst i inventeringsområdet har inhämtats från databasen Artportalen (sökning 2004–2024).

Björktrast (NT)

Förekomst i området

Ett par har ett permanent revir som omfattar delar av planområdet. Det är troligt att paret häckar inom eller intill planområdet, i något av träden.

Ekologi

Björktrast häckar i skogar, ofta i anslutning till odlad mark. Den häckar också i parker och trädgårdar. Dagmaskrika gräsmattor verkar fungera som födosöksmiljö. Den förekommer i olika slags miljöer som fjällbjörkskog, löv- och blandskog, parker, alléer, trädgårdar (ArtDatabanken 2024).

Status/trend

Björktrast, som var ny på rödlistan 2020, är rödlistad i kategori NT - nära hotad. Populationen bedöms ha gått ner cirka 20 % de senaste åren (ArtDatabanken 2024). Arten är fortfarande vanlig i Stockholms län. Den verkar inte ha särskilt höga krav på sin livsmiljö i tätortsnära områden och Ekologigruppen bedömer att dess indikatorvärde för värdefulla miljöer är ringa.

Fiskmås (NT)

Förekomst i området

Ett par konstaterades häcka på taket i planområdet, och ett par konstaterades häcka på ett tak strax utanför planområdet. Ytterligare fyra par noterades inom och utanför planområdet och det är troligt att dessa häckade där.

Fiskmåsen är en flyttfågel som ibland stannar i Sverige. Arten häckar ensam eller i kolonier i våtmarker, längst kuster, på öar, vid insjöar och ibland även på hustak i samhällen. Den är en allätare som äter fisk, maskar och skalbaggar men födosöker också i tätbebyggda områden där den exempelvis kan hitta matrester från människor.

Status/trend

Arten har vid tidigare rödlistningstillfällen bedömts som LC (livskraftig), men populationen minskar nu med en takt som medför att kriterierna för NT (nära hotad) blir uppfyllda. Minskningstakten har uppgått till 16 (7-22) % under de senaste 18 åren. Minskningstakten för den svenska populationen bedöms vara nära gränsvärdet för Sårbar (VU). Populationen i Sverige bedöms utgöras av cirka 100 000 par.

Gråkråka (NT)

Förekomst i området

Ett par gråkråka observerades vid ett tillfälle. Ekologigruppens bedömning är att paret sannolikt häckade utanför planområdet, i någon av områdets äldre träd.

Ekologi

Gråkråkan häckar i skogsmark, ofta i anslutning till odlad mark, i parker och trädgårdar samt i olika urbana områden. Detta är den ras av kråka som är bofast i Sverige. Eftersom kråka, när det gäller föda, är generalist och allätare så födosöker den gärna nära mänsklig bebyggelse. Arten har stora revir och för att lyckas med sin häckning behöver den ha tillgång till en ostörd skogsdunge för placering av själva boet.

Status/trend

Gråkråka var ny på rödlistan 2020 i kategorin Nära hotad (NT) och har inte varit rödlistad tidigare.

Skrattmås (NT)

Förekomst i området

En skrattnås observerades flyga förbi planområdet vid ett tillfälle. Arten häckade inte inom planområdet 2024.

Ekologi

Skrattmåsen häckar främst kolonivis i sjöar med långa vassruggar eller i kärr och i anslutning till kusten. Arten är främst en flyttfågel som återvänder i mars. Den är en allätare som bland annat äter maskar och skalbaggar men födosöker också i tätbebyggda områden där den exempelvis kan hitta matrester från människor.

Status/trend

Arten har vid tidigare rödlistningstillfällen bedömts som LC (livskraftig), men populationen minskar nu i sådan takt att kriterierna för NT (nära hotad) blir uppfyllda. Arten har minskat

Fågelinventering vid fastighet
Ångtvätten 16, stora Essingen
Granskningsversion

27 juni 2024 kraftigt sedan 1980, men minskningstakten har bromsats upp under senare år. De senaste 24 åren har minskningstakten uppgått till 25 (15-50) %. Populationen i Sverige bedöms utgöras av cirka 98 000 par.

Stare (VU)

Förekomst i området

Två ex observerades flyga förbi planområdet vid ett tillfälle. Arten häckade inte inom planområdet 2024.

Ekologi

Staren häckar oftast i grova träd med hål men kan också häcka i fågelholkar. Arten behöver en ganska varierad livsmiljö bestående av gräsmattor, åkrar, eller parker. Födosök sker oftast på marken och ibland långt ifrån boplatsen. Staren är rödlistad som sårbar men är fortfarande tämligen vanligt förekommande i Stockholms län. Den har visst indikatorvärde för värdefulla och artrika naturmiljöer då den ofta häckar i gamla hålträd och är gynnas av ett varierat odlingslandskap.

Status/trend

Stare är rödlistad som VU-sårbar, på grund av en populationsutveckling som varit nedåtgående under en lång tid. De senaste 20 åren har populationen minskat med drygt 40% (Wirdheim 2021). Enligt Green m.fl. 2023 visade inventeringar genomförda under sommaren på en fortsatt negativ trend, medan inventeringar från vintern 2020/2021 visade på en viss uppgång i antal starar. Uppgång förklaras delvis med mildare och snöfria vintrar.

Sädesärsla

Förekomst i området

Ett sädesärsla observerades vid ett tillfälle inom inventeringsområdet. Det är möjligt att sädesärsla häckade inom eller intill inventeringsområdet 2024.

Ekologi

Arten häckar i varierande miljöer, gärna i öppen och odlad bygd men även i människans närhet. Sädesärslan är en flyttfågel som vistas i Sverige april till oktober. Den livnär sig på olika insekter.

Status/trend

Arten är inte rödlistad men har minskat med 26 % senaste 20 åren (Wirdheim 2023). Därför är det Ekologigruppens bedömning att sädesärslan är en naturvårdsrelevant art som riskerar att bli rödlistad framöver.

Tornseglare (EN)

Förekomst i området

4 – 14 ex sågs födosöka vid två tillfällen runt planområdet. Ekologigruppens bedömning är att det är troligt att dessa häckar i huset. Enligt boende i närheten har tornseglare häckat på samma plats i huset sedan 2015, så även 2024.

Ekologi

Tornseglare häckar gärna under storkupiga tegelpannor eller i andra håligheter och nischer i byggnader. Majoriteten av tornseglarbeståndet är helt knutet till mänsklig bebyggelse medan en mindre andel häckar i mer ursprungliga miljöer, i första hand i gamla hackspetthål och andra typer av håligheter i träd samt i klippskrevor. Tornseglare kan även häcka i holkar som placeras i högt läge under en takfot eller på en husgavel med fria inflygningsmöjligheter. Tornseglaren lever hela sitt liv i luften. Den enda period i livet som tornseglaren inte tillbringar i luften är under häckningen samt vid extremt dåligt väder då de kan klamra sig fast i trädgrenar, på husväggar eller klippbranter. Födan utgörs uteslutande av insekter samt små spindlar som driver fram i luften hängandes i spinnrådar.

Status/trend

Tornseglare häckar från Skåne till Lappland. Tornseglare är rödlistad i kategorin Starkt hotad (EN) på grund av en kraftig populationsminskning. Under de senaste 24 åren har antalet häckande par minskat med närmare 55%. Rödlisteklassningen för tornseglare har successivt försämrats sedan år 2010 då den bedömdes som Nära hotad (NT). En orsak till tornseglarens tillbakagång är sannolikt brist på lämpliga boplatser. Moderna takläggningsmetoder innebär ofta att storkupiga tegelpannor ersätts av exempelvis plåttak eller platta betongpannor vilka inte ger några inflygningsmöjligheter för tornseglare. För de tornseglare som häckar i träd, främst i Norrlands inland, har situationen sannolikt försämrats till följd av minskad mängd äldre skog med hålträd. Andra tänkbara orsaker till den kraftiga populationsminskningen är en vikande tillgång till föda.

Östersjötrut (VU)

Förekomst i området

Två par sågs vid upprepade tillfällen på taken inom planområdet men häckning kunde inte konstateras då hela taket inte kunde spanas av. Men Ekologigruppen bedömer att det är mycket troligt att paren häckade på hustaket, eller möjligen på något tak intill.

Ekologi

Östersjötrut (*Larus fuscus fuscus*) är en underart av silltruten (*Larus fuscus*). Underarten häckar längs Östersjöns kuster i Sverige, Finland och Estland, i norra Norge, vid insjövatten spridd över hela södra och mellersta Finland, vidare i ryska Karelen till Onega och södra delen av Vita Havet i öster. Den häckar vanligen kolonivis på låga och skogslösa skär. Den kan även häcka på hustak i samhällen. Arten är en allätare som främst äter fisk, men även insekter, daggmaskar och restavfall kan ingå i födan, varför den kan ses födosöka i samhällen.

Fågelinventering vid fastighet
Ångtvätten 16, stora Essingen
Granskningsversion

27 juni 2024 **Status/trend**

Östersjötrut är rödlistad som VU (sårbar). Minskningen av silltruten beror huvudsakligen på östersjötrutens kraftiga minskning i Östersjön, från cirka 17 000 par till dagens cirka 9 000. Samtidigt som östersjötruten har minskat i Sverige har utbredningens tyngdpunkt förskjutits norrut. Under 1970-talet fanns två tredjedelar av beståndet längs Götalands och Svealands kuster, men numera är norrlandsbeståndet ungefär lika stort som det i södra Sverige.

Vanligt förekommande fågelarter

I samband med inventeringen noterades en stor mängd mer vanligt förekommande fågelarter. Dessa arter redovisas i tabell 2.

Tabell 2. Tabellen redovisar övriga fågelarter påträffade i området i samband med inventeringen, samt uppskattat antal par.

Svenskt namn	Aktivitet	Bedömd häckstatus enligt svensk fågelatlas	Uppskattat antal par	Datum
Blåmes	Permanent revir	Trolig häckning	2 par	8/4, 18/4, 29/4, 27/5
Grågås	Förbiflygande	Ej häckning	2 ex	8/4
Gråhäger	Förbiflygande	Ej häckning	1 ex	8/4
Kaja	Obs i häcktid, lämplig biotop	Möjlig häckning	2 ex	8/4, 14/5
Knipa	Förbiflygande	Ej häckning	2 ex	8/4
Knölsvan	Förbiflygande	Ej häckning	1 ex	18/4
Koltrast	Permanent revir	Trolig häckning	2 par	8/4, 18/4, 29/4, 14/5, 27/5
Nötskrika	Obs i häcktid, lämplig biotop	Möjlig häckning	1 ex	14/5
Pilfink	Spel/sång	Möjlig häckning	2 ex	29/4
Ringduva	Permanent revir	Trolig häckning	1 par	8/4, 18/4, 29/4, 14/5, 27/5
Rödhake	Permanent revir	Trolig häckning	1 par	8/4, 18/4, 29/4, 14/5, 27/5
Skata	Besöker bebott bo	Konstaterad häckning	1 par	8/4, 18/4, 29/4, 14/5, 27/5
Steglits	Permanent revir	Trolig häckning	4 ex	8/4, 18/4, 14/5
Stenknäck	Obs i häcktid, lämplig biotop	Möjlig häckning	2 ex	29/4
Storskarv	Förbiflygande	Ej häckning	10 ex	8/4
Storskrake	Förbiflygande	Ej häckning	3 ex	8/4
Talgoxe	Permanent revir	Trolig häckning	2 par	8/4, 18/4, 29/4, 27/5
Tamduva	Förbiflygande	Ej häckning	3 ex	8/4
Vitkindad gås	Förbiflygande	Ej häckning	12 ex	8/4

Lagstiftning för fåglar

Artskyddsförordningen

Regelverket kring artskydd regleras i Sverige genom artskyddsförordningen. Detta är en nationell lagstiftning som införlivar EU:s art- och habitatdirektiv, samt fågeldirektiv i svensk lagstiftning. Alla svenska fåglar är fridlysta enligt 4 §.

Beslutade förändringar i lagstiftningen 2022

Regeringen fattade 2022-06-16 beslut om att förändringar i artskyddsförordningen. Förändringarna, som berör fåglar omfattas av förordningens 4 §, och trädde i kraft 2022-10-01 (Regeringskansliet 2022).

Artskyddsförordningen 4 §

Det är förbjudet att:

1. avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar
2. avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon
3. samla in vilda fåglars ägg, även om de är tomma
4. avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, om störningen saknar betydelse för att:
 - a) bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller
 - b) att återupprätta populationen till denna nivå

Förbudet gäller inte jakt efter fåglar. I fråga om sådan jakt finns bestämmelser med motsvarande innebörd i jaktlagen (1987:259) och jaktförordningen (1987:905).

Skrivningen i punkt 4 i den tidigare förordningen angav att fortplantningsområden och viloplats ej fick skadas eller förstöras. Detta strikta skydd som omfattade alla vilda fåglar utgår nu alltså.

Skyddet inriktas nu på arter där påverkan i form av skogsbruk eller exploatering kan leda till att arternas populationer (regionalt eller lokalt) påverkas negativt. Störning som orsakar sådan påverkan är således förbjuden.

Naturvårdsverket anser i sitt remissvar till regeringen angående förändringen att befintlig praxis att begreppet ”störning” innefattar försämringar eller förstörelse av fåglars fortplantningsområden (Naturvårdsverket 2022). I lagens mening bör således (enligt Naturvårdsverket) en sådan påverkan, som exempelvis ny bebyggelse utgör, tolkas in i förbudet mot störning.

Ekologigruppen bedömer att arter som i denna rapport klassificeras som naturvårdsrelevanta oftast utgör sådana arter där hänsyn behöver tas för att bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå. Naturvårdsrelevanta arter omfattar följande kategorier:

- rödlistade arter
- arter markerade med B i fågeldirektivets bilaga 1
- arter som uppvisar en negativ trend
- arter som har en liten lokal, regional eller nationell population
- arter som tidigare varit rödlistade som omfattas är de arter där populationen inte minskar men där denna stabiliserats på en lägre nivå (minst $<-25\%$) på grund av habitatförändringar i Sverige. Arter som återgått till en tillfredställande nivå omfattas ej.

Till skillnad mot tidigare skrivningar i artskyddsförordningen ska lagen tolkas som att det efter den 2022-10-01 inte längre finns ett strikt skydd mot att skada fortplantningsområden (Artskyddsförordningen 2007). Detta skydd ersätts då av förbud mot att störa arter så att deras population kan skadas.

Tillfredsställande population

EU-domen i mars 2021 innebar att det inte var tillåtet att negativt påverka lokal population/bevarandestatus av någon fågelart. Den nya lagstiftningen innebär att det nu istället är förbjudet att skada eller avsiktligt störa vilda fåglar så att det finns risk att en arts population inte längre kan upprätthållas på en tillfredställande nivå eller att möjligheten att återupprätta en redan liten population till en tillfredställande nivå förhindras.

Om en sådan negativ påverkan kan förutses, kan i vissa fall verksamma skyddsåtgärder genomföras så att populationen därmed inte riskerar att minska. De åtgärder som kan vara aktuella är olika former av preventiva eller förbättrande åtgärder som är avsedda att begränsa eller helt motverka de negativa effekterna av en verksamhet eller åtgärd. Exempelvis kan en sådan åtgärd bestå av att skapa nya livsmiljöer eller höja kvaliteten på eller i anslutning till en plats för vila eller fortplantning.

Det ska tilläggas att det finns en stor osäkerhet i hur begrepp som störning och tillfredsställande population ska tolkas i den nya lagstiftningen. Kommande rättsfall som prövar den nya lagen kommer i framtiden tydligare reda ut dessa begrepp.

Förslag till vidare utredningar

De naturvårdsrelevanta fågelarterna liksom vanligt förekommande fågelarter har ett starkt lagligt skydd och påverkan på arterna som förekommer som häckande i detaljplaneområdet bör utredas. Rekommendationen är att genomföra en artskyddsutredning där en bedömning av påverkan på arterna utreds. En artskyddsutredning kan också ge förslag på skyddsåtgärder i syfte att undvika störning som riskerar att populationerna av förekommande fågelarter inte kan bibehållas på en tillfredställande nivå.

Referenser

Tryckta källor:

Bengtsson, K. & Green, M. 2013. Skånes Fågelatlas. SkOF, Vellinge. Skånes fågelatlas-den skånska häckande fågelfaunans utveckling enligt de båda atlasinventeringarna 1974–1984 och 2003–2009.

Green M., Haas, F. & Lindström Å. 2023. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2022. Lunds universitet.

Naturvårdsverket 2003. Undersökningstyp: Fåglar: Revirkartering , generell metod. Version 1:1: 2003-04-04 (Författare Sören Svensson).

Naturvårdsverket 2010. Manual för uppföljning i skyddade områden – Skyddsvärda fåglar. 2010-12-21. Kapitel förenklad revirkartering.

Naturvårdsverket 2012. Undersökningstyp: Fåglar: Revirkartering, generell metod. Version 1:1: 2012-06-21 (Författare Sören Svensson).

Ottosson, U., R. Ottvall, J. Elmberg, M. Green, R. Gustafsson, F. Haas, N. Holmqvist, Å. Lindström, L. Nilsson, M. Svensson, S. Svensson, and M. Tjernberg. 2012. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst. SOF, Halmstad.

SLU Artdatabanken. 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. SLU, Uppsala

Artskyddförordningen 2007. SFS 2007:845.

Artskyddförordningen 2022. SFS 2022:946

Wirdheim 2024. Sveriges fåglar 2023. Resultat från inventeringar gjorda till och med 2022. BirdLife Sverige, svensk fågeltaxering vid Lunds universitet, Artdatabanken, SLU

Digitala källor:

Artdatabanken 2024. Artfakta. Webverktyg för sökning om fakta om arter. <https://artfakta.se/artbestamning> (Hämtad: 2024-06-17)

Artportalen 2024. Artportalen, rapportsystem för arter. <http://www.artportalen.se> (Hämtad: 2024-06-17)

BirdLife 2012. SOF-Sveriges ornitologiska förening. Häckningskriterier. <http://birdlife.se/atlasinventering/hackningskriterier/>

Muntliga källor:

Lena Eklund, boende på Segelbåtsvägen 12. Samtal 2024-06-27.

Bilaga 1. Inventeringsfakta

Fem besök genomfördes i inventeringsområdet genom att området systematiskt gicks igenom enligt gängse metodik. Vid fältbesöken användes programvaran Field Maps för att registrera fågelobservationer. Vid varje observation av naturvårdsrelevant fågel noterades art, plats, kön (om möjligt), antal och häckningskriterie/aktivitet.

Fältbesöken startade strax efter soluppgången under dagar med klart väder och svaga vindar och avslutades under förmiddagen eftersom fågelaktiviteten vanligtvis avtar successivt fram på dagen. I tabell 4 redovisas tidpunkter och inventerare för inventeringstillfällena.

Tabell 2. Tidpunkt för inventeringstillfällen och inventerare.

Besök nr	Datum	Inventerare
1	2024-04-08	Ossian Rydebjörk
2	2024-04-18	Ossian Rydebjörk
3	2024-04-29	Ossian Rydebjörk
4	2024-05-14	Ossian Rydebjörk
5	2024-05-27	Ossian Rydebjörk

Bilaga 2. Metodik

Fältinventering

Två metoder har använts vid inventeringen: revirkartering och atlasinventering. Genom att kombinera de båda metoderna ges svar på hur många revir av en specifik art det finns inom ett område, och om det rör sig om konstaterad, trolig eller möjlig häckning. Denna information redovisas i respektive artkarta. Nedan redovisas de två metoderna närmare.

Metod Revirkartering

Fågelinventeringen har genomförts i fält genom metod: Fåglar, revirkartering, generell metod (Naturvårdsverket 2003). Undersökningstypen är den vanligaste metoden för bestämning av tätheter för fågelarter i landmiljöer. För de flesta av arterna bestäms det absoluta antalet häckande fågelpar genom att deras revir kartläggs inom en avgränsad areal.

Metodiken för en fullständig revirkartering rekommenderar åtta till tio besök i fågelfattiga skogar och 10–12 besök i fågelrika skogar (Naturvårdsverket 2003). Fältbesöken fördelas under fåglarnas häckningstid och ska utföras under samma år. Naturvårdsverkets bedömning är att det i vissa fall, med kvalitet, går att genomföra en inventering med färre besök, även om det innebär en större osäkerhet (Naturvårdsverket 2010).

Inventeringen har framförallt omfattat naturvårdsrelevanta fågelarter som hävdar revir genom sång dagtid. Med naturvårdsrelevanta arter menas här rödlistade arter, arter listade i artskyddsförordningens bilaga 1 arter som uppvisar en negativ trend, samt arter med lokalt liten population (faktaruta sidan 6). För dessa arter har revir ritats ut.

Vid en revirkartering tar man hänsyn till att det måste finnas observationer från flera besök i varje revir. Antalet observationer som behövs för att revir ska konstateras är tre om antalet inventeringstillfällen är 8–10. Hänsyn tas också till samtidiga observationer mellan närliggande revir för att avgöra om det rör sig om ett, två eller flera revir (Naturvårdsverket 2012).

Markeringen för observationen där fågeln uppehöll sig gjordes på handdator. Om individen förflyttade sig sattes en punkt med samma ID-nummer. Detta för att dubbelräkning inte skulle ske. Med grund i antalet observationer under alla inventeringstillfällena och individernas beteende görs en samlad bedömning om arternas revir.

Arter som inte omfattas av revirkarteringen är lokalt mycket vanliga arter som exempelvis lövsångare, blåmes, talgoxe, skata och bofink. Dessa arter noteras bara genom uppskattning av antalet par i inventeringsområdet, samt häckningskriterium enligt metodik svensk fågelatlas (BirdLife 2012), tabell 5.

Metod atlasinventering

Revirkarteringen kompletterades med undersökningstyp atlasinventering (Bengtsson, K. & Green, M. 2013), enligt metodik från svensk fågelatlas (BirdLife 2012). En atlasinventering visar de olika fågelarternas utbredning i landskapet under häckningstid. Under en atlasinventering letar man efter och registrerar häckande fåglar i det område inventeringen avser. Metodiken bygger på ett system med 20 olika häckningskriterier som på olika sätt påvisar säker, trolig eller möjlig häckning av alla förekommande arter inom området (Bengtsson, K. & Green, M. 2013).

Häckningskriterier

För varje art och revir noteras högsta häckningskriterium enligt metodik svensk fågelatlas (BirdLife 2012), tabell 5. Fågelns aktivitet noterades i en av de tjugo kategorier av häckningskriterier (ex sång, föda till ungar etc.). Aktiviteterna gav sedan bedömningen häckning i kategorierna möjlig häckning (en observation av fågeln i häcktid), trolig häckning (permanent revir, varnande fåglar etc.), konstaterad häckning (observerad med mat till ungar, bo eller nyligen flygga ungar sedda). Permanent revir identifieras då en fågel hörs sjunga vid minst två tillfällen med minst tre dagars mellanrum. Det är troligt att häckning sker inom ett permanent revir men för att betrakta häckningen som konstaterad behövs att högsta häckningskriterie det vill säga besöker bebott bo, mat till ungar, nyligen flygga ungar med mera noterats.

Tabell 3. Häckningskriterier/aktiviteter enligt Birdlife

Konstaterad häckning	Trolig häckning	Möjlig häckning
1. Bo, ägg/ungar	12. Ruvfläckar	17. Par i lämplig häckbiotop
2. Bo, hörda ungar	13.Upprörd/varnande	18. Spel/sång
3. Ruvande	14. Besök på trolig boplats	19. Obs. i häcktid, lämplig biotop
4. Äggskal	15. Parning/parningsceremonier	20. Obs. i häcktid
5. Föda åt ungar	16. Permanent revir	
6. Bär exkrementssäck		
7. Besöker bebott bo		
8. Pulli, nyligen flygga ungar		
9. Nyligen använt bo		
10. Avledningsbeteende		
11. Bobygge		

BILAGA 5.

Artskyddsutredning för fåglar vid kv. Ångtvätten 16

**Utredning av påverkan på fågelarter och behov av
skyddsåtgärder med avseende på
artskyddsförordningens bestämmelser.**

ARTSKYDDSDUTREDNING FÖR FÅGLAR VID KV. ÅNGTVÄTTEN 16

Utredning av påverkan på fågelarter och behov av skyddsåtgärder med avseende på artskyddsförordningens bestämmelser

Beställning: JM AB
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-525 201 00
Slutversion: 28 augusti 2024
Uppdragsansvarig: Fingal Gyllang
Medverkande: Ossian Rydebjörk, Ebba Melin
Intern granskning av rapport: Ossian Rydebjörk 2024-08-21
Foton: Om inget annat anges: Ekologigruppen AB
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB
Internt projektnummer: 10730
Bild på framsidan visar en fiskmå.

**EKOLOGI
GRUPPEN**

Innehåll

Sammanfattning	2
Bakgrund	4
Mål och syfte	5
Avgränsningar	5
Kunskapsunderlag	8
Process vid artskyddsutredningar	9
Lagstiftning för fåglar	10
Miljöbalken	10
Artskyddsförordningen	10
Fåglar inom utredningsområdet	12
Naturvårdsrelevanta fågelarter	12
Påverkan	13
Detaljplanens påverkan på naturmiljön	13
Detaljplanens påverkan på fåglar	15
Skyddsåtgärder	17
Åtgärder för att undvika att döda fåglar och skada ägg och bon	17
Åtgärder för att uppfylla krav avseende störning av fåglar	17
Detaljerad utredning av naturvårdsrelevanta fågelarter	18
Referenser	21
Bilaga 1.	22

Sammanfattning

Om de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som föreslås i denna artskyddsutredning genomförs är det Ekologigruppens bedömning att detaljplanen inte strider mot bestämmelserna i artskyddsförordningen.

Bakgrund

Ekologigruppen har på uppdrag av JM AB tagit fram denna artskyddsutredning för fåglar i detaljplaneområde Ångtvätten 16. Artskyddsutredningen är baserad på en naturvärdesinventering och en fågelinventering som Ekologigruppen genomförde 2018 respektive 2024 (Ekologigruppen 2018, Ekologigruppen 2024. Sökning efter noterade fågelarter i området har även gjorts i Artportalen (ArtDatabanken sökperiod 2004–2024), samt genom kontakt med närboende. Artskyddsutredningen omfattar sammanlagt 27 fågelarter varav åtta arter klassificerats som naturvårdsrelevanta och därför har omfattats av en särskilt detaljerad utredning.

Detaljplanen syftar till att riva befintlig byggnad och ersätta den med fyra byggnader i sju-åtta våningar.

Mål och syfte

Målet med utredningen är att beskriva och bedöma detaljplanens påverkan på fåglar och i förekommande fall ge generella förslag på skyddsåtgärder för att förhindra negativ påverkan på arternas population. Målet är vidare att uppfylla kunskapskravet i miljöbalken genom att visa hur skyddade arter av fåglar beaktas vid genomförande av detaljplanen.

Syftet med utredningen är att undvika att negativ påverkan på fåglar sker samt att, förutsatt att förslagna åtgärder genomförs, planen inte ska strida mot artskyddsförordningen.

Lagstiftning

Alla vilt förekommande fågelarter i Sverige är fridlysta enligt artskyddsförordningens §4. Det innebär att det är förbjudet att avsiktligt döda vilda fåglar eller förstöra deras bon, ägg eller ungar. Det är vidare förbjudet att skada eller avsiktligt störa fåglar så att risk finns för att en arts population inte kan upprätthållas på en tillfredställande nivå eller att möjligheten att återupprätta en redan liten population till en tillfredsställande nivå förhindras (Artskyddsförordningen 2007:845).

Påverkan

Genomförda inventeringar och insamlade data visar att det finns tre fågelarter: fiskmå (NT), tornseglare (EN) och östersjötrut (VU), som häckar eller troligen häckar inom utredningsområdet. Dessa arter är så kallade naturvårdsrelevanta arter, det vill säga arter som är eller nyligen har varit rödlistade, är markerade med B i artskyddsförordningens bilaga 1 eller har en liten lokal population. Ekologigruppen bedömer att fågelarter som klassificeras som naturvårdsrelevanta oftast utgör sådana arter där hänsyn behöver tas för att bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredställande nivå. För dessa arter har en särskilt noggrann utredning gjorts.

Förslag till skyddsåtgärder

Utredningen visar att planförslagets nuvarande utformning bedöms kunna utlösa förbud enligt 4 § artskyddsförordningen för de naturvårdsrelevanta arterna fiskmå (NT), tornseglare (EN) och östersjötrut (VU) eftersom exploateringen riskerar att medföra påverkan på möjligheten för dessa arter att upprätthålla populationerna på tillfredsställande nivåer. För dessa arter krävs sannolikt skyddsåtgärder för att förbud enligt artskyddsförordningen inte ska utlösas.

Skyddsåtgärderna bedöms rymmas inom planområdet.

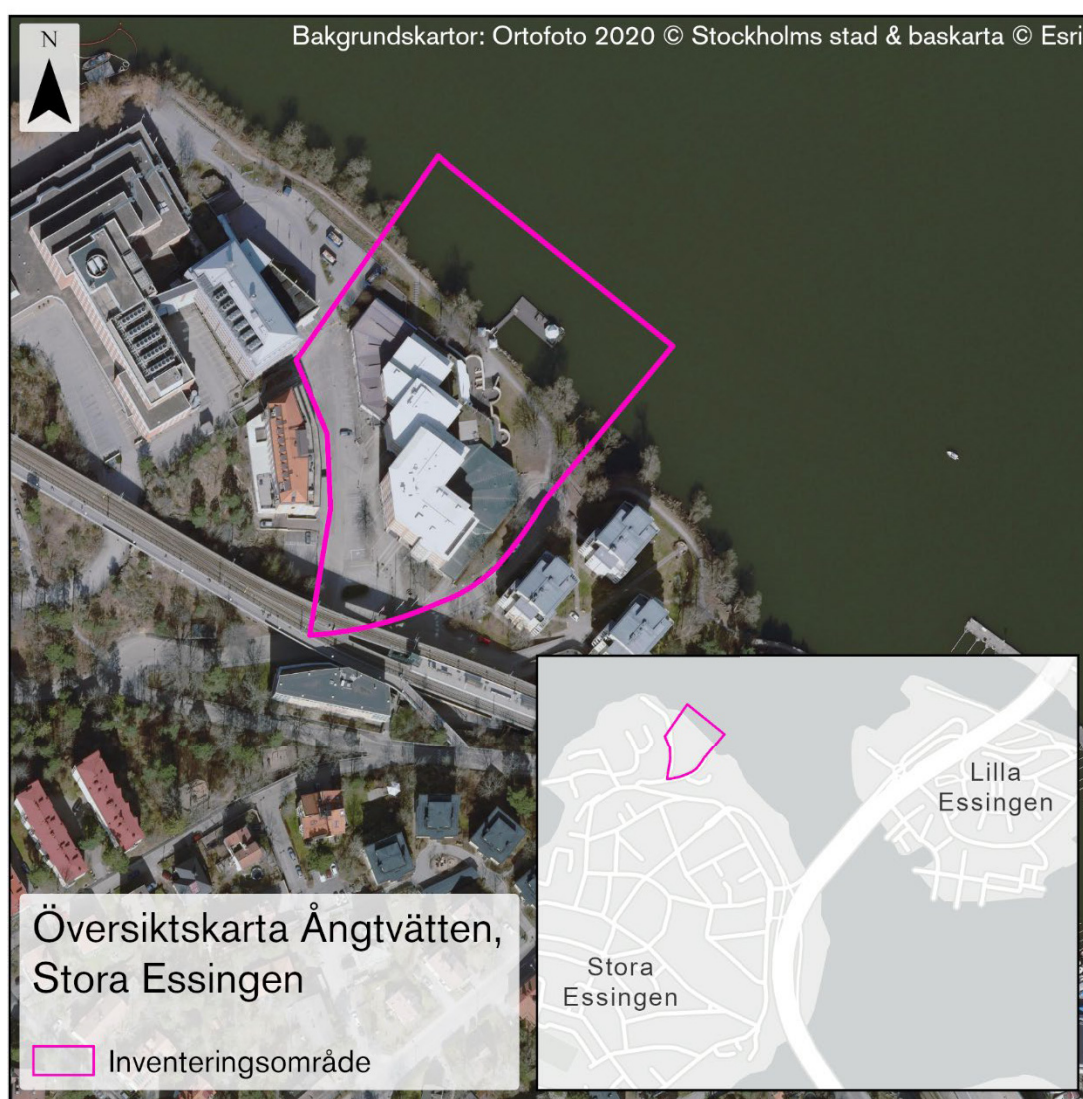
Förslag på åtgärder som bedöms som nödvändiga i syfte att minimera risk för att detaljplanen kommer i konflikt med artskyddsförordningen sammanfattas enligt följande:

- Rivning av huskroppar, markarbeten och schaktning, samt avverkning av träd bör genomföras under icke häckningssäsong i syfte att undvika förbudet mot att döda och skada fåglar. Häckningssäsongen infaller i denna del av landet generellt den 15 mars–15 augusti. Obs att åtgärden gäller för alla i området förekommande fågelarter
- Skapa boplatzformar/plana ytor på taken till de nya huskropparna som kan tjäna som häckningsplatser för fiskmå och östersjötrut.
- Sätt upp holkar anpassade för tornseglare.

Bakgrund

Ekologigruppen har på uppdrag av JM tagit fram denna artskyddsutredning för fåglar i detaljplaneområde Ångtvätten 16. Detaljplaneområdet ligger på Stora Essingen i Stockholms stad. Läge och avgränsning framgår av figur 1.

Planområdet är cirka 0,8 hektar stort och utgörs av kvartersmark och vattenområde. Till största del utgörs planområdet av en stor byggnad med stora ytor tak som inventerades efter fåglar, men runt huset finns även inslag av buskar, parkeringsplatser med mera som också inventerades.

Figur 1. Översiktskarta över detaljplaneområdet och tillika uredningsområdet för fågelinventeringen.

Mål och syfte

Målet med utredningen är att beskriva och bedöma detaljplanens påverkan på fåglar och i förekommande fall ge generella förslag på skyddsåtgärder för att förhindra negativ påverkan på arternas population. Målet är vidare är uppfylla kunskapskravet i miljöbalken genom att visa hur skyddade arter fåglar beaktas vid genomförande av detaljplanen.

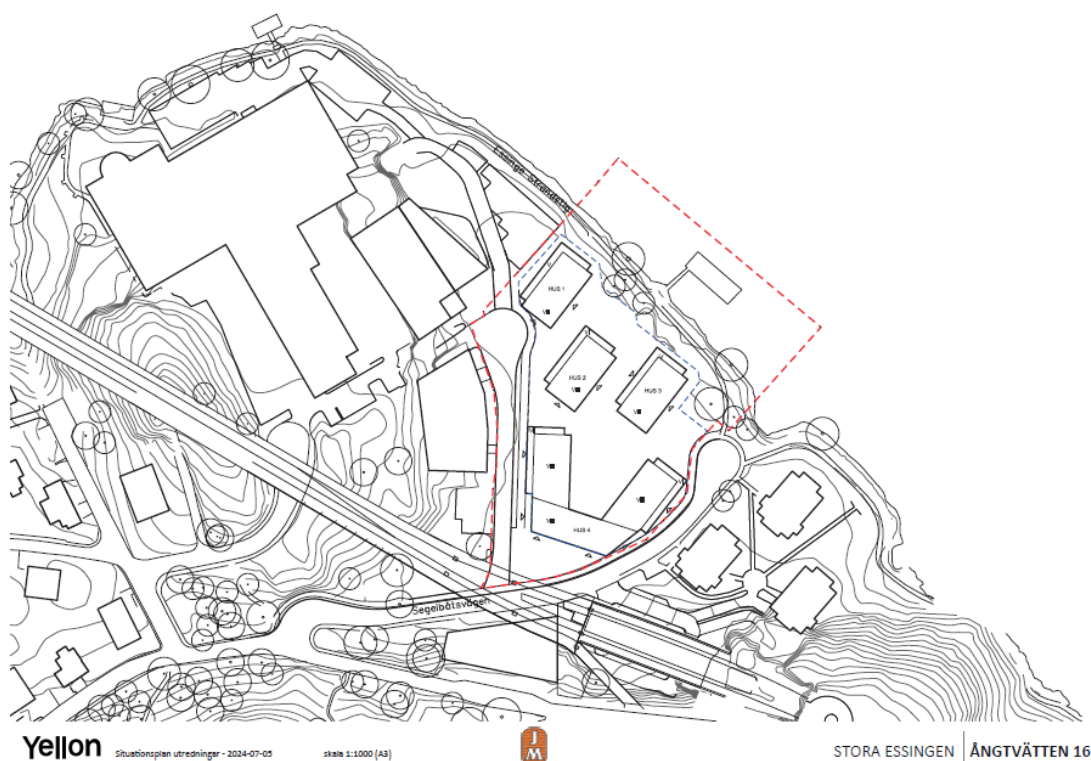
Syftet med utredningen är att undvika negativ påverkan på fåglar samt att, förutsatt att förslagna åtgärder genomförs, planen inte ska strida mot artskyddsförordningen.

Avgränsningar

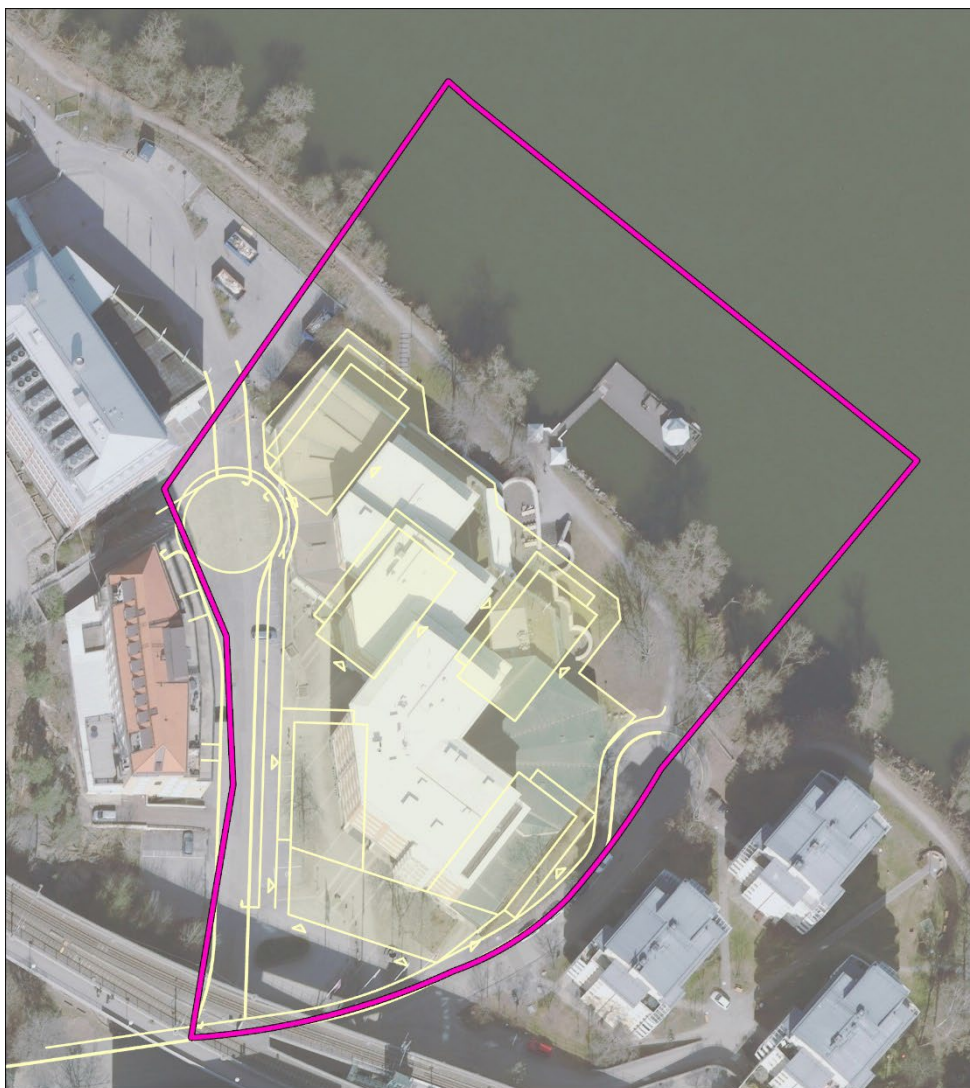
Under nedanstående rubriker redovisas avgränsningar för den aktuella artskyddsutredningen.

Geografi

Artskyddsutredningen omfattar den föreslagna exploaterings påverkan på fåglar utifrån exploaterings omfattning och förläggning i enlighet med förslaget i plankartan (Figur 2 och 3). En artskyddsutredning är direkt kopplad till det detaljplaneförslag som legat till grund för utredningen. Om detaljplaneförslaget förändras finns risk för att också påverkan på skyddade arter förändras. Således kan artskyddsutredningen behöva uppdateras om den geografiska utbredningen av detaljplanen, eller föreslagen placering av byggnader, infrastruktur etc. ändras.

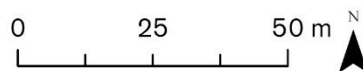

Figur 2. Den planerade bebyggelsen. Den befintliga byggnaden ersätts med fyra huskroppar. Situationsplanen, daterad till 2024-07-05, tillhandahållen från JM AB 2024-08-20.

Planerad bebyggelse Ångtvätten, Stora Essingen

- Planerad bebyggelse
- Inventeringsområde

Bakgrundskarta: Ortofoto 2020 © Stockholms stad.

Figur 3. Den planerade bebyggelsen, fyra huskroppar, i förhållande till nuvarande bebyggelse. Alla gränser i kartan är inte byggnader. Situationsplanen, daterad till 2024-07-05, tillhandahållen från JM AB 2024-08-20.

Arter som omfattas

Fågelinventeringen har omfattat alla fågelarter, men fokus i uppdraget har legat på arter vars nationella, regionala eller lokala bevarandestatus är sådan att särskilda åtgärder kan vara aktuella i samband med en exploatering. Detta omfattar arter som är rödlistade, arter markerade med B i fågeldirektivets bilaga 1, arter som uppvisar en negativ trend, samt arter med lokalt liten population. Dessa arter, som i denna rapport benämns som naturvårdsrelevanta arter, har omfattats av särskilt noggranna utredningar.

Naturvårdsrelevanta fågelarter innefattar nedanstående kategorier:

Rödlistade arter

Den svenska rödlistan utarbetas av Artdatabanken. Rödlistan uppdateras vart femte år och den senaste rödlistan gavs ut 2020. Rödlistan i sig innebär inget skydd utan anger olika arters risk att dö ut från Sverige. Arterna listas i olika rödlistkategorier beroende på artens status. Det finns sex rödlistningskategorier: (RE) nationellt utdöd, (CR) akut hotad, (EN) starkt hotad, (VU) sårbar, (NT) nära hotad, (DD) kunskapsbrist. Arter utan känd minskning eller negativ påverkan och med tillräckligt stor population klassas som livskraftiga (LC).

Nyligen rödlistade arter

Innefattar arter som nyligen varit rödlistade men som nu stabiliserats på en lägre nivå.

Fågelarter markerade med B i bilaga 1 till artskyddsförordningen

Innefattar vissa av de arter som omfattas av fågeldirektivets bilaga 1. För dessa arter ska respektive medlems-stat upprätta skyddade livsmiljöer.

Fågelarter med liten lokal population

Här innefattas arter som lokalt har en liten population men som inte är rödlistade då de är förhållandevis vanliga i ett nationellt perspektiv.

Fågelarter som uppvisar en negativ trend

Innefattar arter med tydligt negativ trend som är statistiskt säkerställd under en flerårig period, men som inte fångats upp i någon rödlisteklassning.

Föreslagna skyddsåtgärder

I utredningen föreslås skyddsåtgärder som bedöms nödvändiga för att förhindra att planen kommer i konflikt med artskyddsförordningen. Åtgärderna föreslås på ett generellt plan. Detaljerade anvisningar för åtgärder ingår inte.

Kunskapsunderlag

Kunskapsunderlag som inhämtats för denna artskyddsutredning utgörs av en fågelinventering (Ekologigruppen 2024) och en naturvärdesinventering (NVI) (Ekologigruppen 2018). Fågelinventeringen genomfördes i enlighet med metod Fåglar, förenklad revirkartering (Naturvårdsverket 2010) kompletterad med undersökningstyp atlasinventering (Bengtsson, K. & Green, M. 2013) enligt metodik från svensk fågelatlas (BirdLife 2012). Naturvärdesinventeringen genomfördes enligt vedertagen metodik SIS-standard SS 199000:2014. Som kunskapsunderlag har även använts observationer som rapporterats till Artportalen under perioden 2004-2024, samt genom kontakt med närboende.

Osäkerheter kopplade till kunskapsunderlaget

För att genomföra en revirkartering, som med rimlig säkerhet visar hur många revir av varje fågelart som finns inom ett inventeringsområde rekommenderar Naturvårdsverket åtta till tolv besök under samma år (Naturvårdsverket 2012) i skogsmark. Naturvårdsverket bedömer dock att det är möjligt att med kvalitet genomföra en inventering med färre besök men det medför en större osäkerhet och risken finns att arter missas (Naturvårdsverket 2010).

I detta fall har fåglar inventerats vid sammanlagt fem tillfällen under 2024. På grund av områdets ringa storlek och i princip avsaknad av naturmark görs bedömningen att antalet inventeringstillfällen är fullt tillräckligt för att uppfylla kunskapskravet.

När det gäller revirkartering av fåglar finns det generellt en viss grad av osäkerhet, särskilt vad gäller geografisk avgränsning av fortplantningsområden/revir. Ju färre observationer som revirkarteringen bygger på desto större osäkerhet finns vad gäller den geografiska avgränsningen.

Process vid artskyddsutredningar

Ekologigruppens bedömning av de krav som ställs på processen för artskyddsutredningar är att den behöver innehålla nedanstående moment:

Säkerställa ett noggrant underlagsmaterial

Krav på ett heltäckande kunskapsunderlag har höjts i och med de senaste domarna vilket nästan alltid ställer krav på att inventering av fåglar ska genomföras. Domar år 2021 indikerar att 10-12 inventeringstillfällen kan behövas genomföras i artrik skog i Syd- och Mellansverige under tidig vår till försommar. I vissa fall kan dock en inventering med färre besök ge tillräckligt hög kvalitet även om det medför en större osäkerhet.

Inrikta arbetet på att undvika dispens

För de flesta projekt som påverkar fåglar är det inte möjligt att få dispens eftersom projektet måste vara av "allt överskuggande allmänintresse" för att dispens ska kunna medges. Detta innebär att man måste planera projektet/planen så att dispenskraven inte utlöses.

Bedöm påverkan på skyddade arter

För skyddade arter (bland annat fåglar) ska en påverkansbedömning göras. Bedömningen måste gälla både byggtid och drifttid. Det är förbjudet att döda, skada eller störa skyddade arter.

Genomför skyddsåtgärder

Skyddsåtgärder krävs för att inte avsiktligt döda fågelindivider eller förstöra deras ägg eller bon. Det innebär exempelvis att avverkningar inte får genomföras under fåglarnas häckningstid. Åtgärder krävs vidare om ingrepp i en fågelarts livsmiljö medför en sådan störning att tillfredsställande population av en fågelart inte kan upprätthållas. Detta gäller i huvudsak för sällsynta arter eller arter som har minskande populationer.

Skyddsåtgärder ska generellt vara på plats och fungerande innan projektets genomförande.

Samråd med länsstyrelsen

Enligt Miljöbalken bör ett 12:6 samråd med länsstyrelsen hållas i de fall verksamheten riskerar att ett förbud enligt artskyddsförordningen utlöses. Vid planprocesser kan synpunkter istället erhållas i samband med samråd i planprocessen. Verksamhetsutövaren är alltid ansvarig för att artskyddsförordningen följs.

Lagstiftning för fåglar

Under nedanstående rubriker redogörs för den lagstiftning som direkt, eller indirekt har bärighet på fåglar.

Miljöbalken

Bestämmelserna i miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl (Sveriges riksdag 2022a).

Miljöbalkens hänsynsparagraf

Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd är skyldig att skaffa sådan kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet (Sveriges riksdag 2022b).

Artskyddsförordningen

Regelverket kring artskydd regleras i Sverige genom artskyddsförordningen. Detta är en nationell lagstiftning som införlivar EU:s art- och habitatdirektiv, samt fågeldirektiv i svensk lagstiftning. Alla svenska fåglar är fridlysta enligt 4 §. Artskyddsförordningen är att se som en precisering av miljöbalkens hänsynsparagraf.

Artskyddsförordningen 4 § från och med oktober 2022

Det är förbjudet att:

1. avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar
2. avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon
3. samla in vilda fåglars ägg, även om de är tomma
4. avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningssperiod, om inte störningen saknar betydelse för att:
 - a) bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller
 - b) återupprätta populationen till denna nivå

Förbuden gäller inte jakt efter fåglar. I fråga om sådan jakt finns bestämmelser med motsvarande innebörd i jaktlagen (1987:259) och jaktförordningen (1987:905).

Naturvårdsverket anser att befintlig praxis gällande begreppet ”störning” innefattar försämringar eller förstörelse av fåglars fortplantningsområden (Naturvårdsverket 2022). I lagens mening bör således (enligt Naturvårdsverket) en sådan påverkan, som exempelvis ny bebyggelse utgör, tolkas in i förbudet mot störning i de fall störningen riskerar att förhindra att artens populationsnivå fortsatt kan bibehållas på en tillfredställande nivå.

Ekologigruppen bedömer att fågelarter som i denna rapport klassificeras som naturvårdsrelevanta oftast utgör sådana arter där hänsyn behöver tas för att bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredställande nivå. Naturvårdsrelevanta arter omfattar följande kategorier:

- rödlistade arter (eller arter som nyligen varit rödlistade)
- arter markerade med B i artskyddsförordningen
- arter som uppvisar en negativ trend
- arter som har en liten lokal, regional eller nationell population

Se även faktaruta sidan 6.

Förbud mot att döda fåglar och att förstöra ägg och bon

Enligt Artskyddsförordningen är det förbjudet att avsiktligt döda alla vilt förekommande fågelarter samt att förstöra deras ägg och bon (se faktaruta sidan 9).

Förbud mot populationspåverkande störning

Enligt artskyddsförordningen att det är förbjudet att avsiktligt störa vilda fåglar om inte störningen saknar betydelse för att upprätthålla populationen av arten på en tillfredställande nivå eller att återupprätta populationen till en tillfredställande nivå (se faktaruta sidan 9). Om en sådan negativ påverkan kan förutses, kan i många fall verk samma skyddsåtgärder genomföras så att kontinuerlig ekologisk funktion upprätthålls och populationen därmed inte riskerar att minska. De åtgärder som kan vara aktuella är olika former av preventiva eller förbättrande åtgärder som är avsedda att begränsa eller helt motverka de negativa effekterna av en verksamhet eller åtgärd. Exempelvis kan en sådan åtgärd bestå av att skapa nya livsmiljöer eller höja kvaliteten på, eller i anslutning till, det aktuella utredningsområdet. Vid bedömningarna av påverkan på fågelarter som görs i denna artskyddsutredning har vi värderat den påverkan som uppstår genom att bebyggelsen i detaljplaneområdet förändrar områdets natur så att den långsiktigt inte längre ger samma förutsättningar för fåglarnas födosök och häckning som innan exploateringen.

Fåglar inom utredningsområdet

Genomförda inventeringar och insamlade data visar att det finns 27 fågelarter noterade under häckningstid inom utredningsområdet (Ekologigruppen 2024 och ArtDatabanken, period 2004-2024). Samtliga arter som observerats bedömdes i enlighet med försiktighetsprincipen häcka inom utredningsområdet eller utnyttja området för födosök.

Naturvårdsrelevanta fågelarter

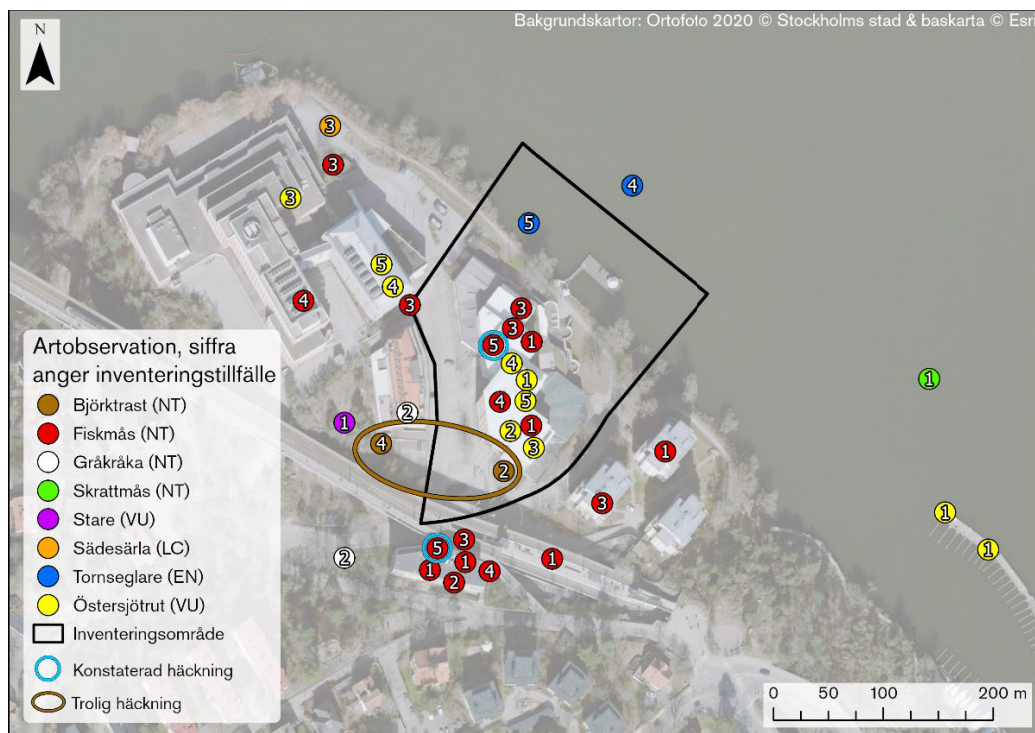
Av de 27 fågelarter som noterats i utredningsområdet är åtta arter så kallade naturvårdsrelevanta arter (Tabell 1, Figur 4). Ekologigruppen bedömer att fågelarter som klassificeras som naturvårdsrelevanta oftast utgör sådana arter där hänsyn behöver tas för att bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredställande nivå (se faktaruta sidan 9).

För de naturvårdsrelevanta arter, fiskmås (NT), tornseglare (EN) och östersjötrut (VU), som bedöms häcka inom inventeringsområdet/på byggnaden har en noggrann bedömning gjorts av vilka behov som finns av att vidta åtgärder för att arterna inte ska påverkas negativt. Enligt boende i närliggande fastighet har fiskmås, östersjötrut och tornseglare häckat på taken sedan 2015. I Bilaga 1 redovisas de icke naturvårdsrelevanta arter som noterats i utredningsområdet (Ekologigruppen 2024, Artportalen sökperiod 2004-2024). För dessa arter bedöms att detaljplanen inte riskerar att förhindra möjligheten att upprätthålla populationen av arten på en tillfredställande nivå. Dessa arter utreds därför inte närmare i denna artskyddsutredning.

Tabell 1. Tabellen redovisar de naturvårdsrelevanta fågelarter som påträffats i utredningsområdet. RK=Rödlistekategorier; NT=nära hotad, VU=sårbar, EN=starkt hotad. LC=livskraftig.

Art	RK	Förekomst/ Häckningsstatus	Datum
Björktrast	NT	Ett par. Permanent revir. Trolig häckning (i omkringliggande träd, ej på hustak).	18/4, 14/5
Fiskmås	NT	För två par konstaterades häckning. Ytterligare fyra par hade permanenta revir. Det är troligt att dessa häckade på taken inom och omkring planområdet.	8/4, 18/4, 29/4, 14/5, 27/5. Häckat på hustaket sen 2015.
Gråkråka	NT	Ett par. Obs i häcktid. Möjlig häckning.	18/4
Skrattmås	NT	Ett ex. Förbiflygande. Ej häckning.	8/4
Stare	VU	Två ex. Förbiflygande. Ej häckning.	8/4
Sädesärla	LC	Ett ex. Obs i häcktid. Möjlig häckning.	29/4
Tornseglare	EN	4 – 14 ex sågs födosöka vid två tillfällen runt planområdet. Ekologigruppens bedömning är att det är troligt att dessa häckar i huset.	14/5, 27/5. Häckat på hustaket sen 2015 enligt närboende
Östersjötrut	VU	Två par har observerats, varav det ena på hustaket som inventerats. Det är troligt att paret häckar på taket även om en häckning inte kunde konstateras.	8/4, 18/4, 29/4, 27/5. Häckat på hustaket sen 2015 enligt närboende.

Kartan nedan (Figur 4) visar var de naturvårdsrelevanta arterna observerades under fågelinventeringen 2022. Observera att i de fall placeringen av själva boplatsen inte har kunnat fastställas så innebär inte platsen för observationen nödvändigtvis att boet är placerat alldeles invid denna plats.

Figur 4. Observationer av naturvårdsrelevanta fågelarter. På kartan markeras observationerna som punkter numererade efter vid vilket fältbesök under fågelinventeringen 2024 som observationen gjordes. Revirgränserna markeras med ovalt formade linjer.

Påverkan

Under följande rubriker görs en bedömning av den påverkan på fåglar som detaljplanen kan komma att innebära. Därefter görs en beskrivning av ett antal osäkerhetsfaktorer vid bedömning av påverkan.

Detaljplanens påverkan på naturmiljön

Inom detaljplaneområdet planeras för bostadsbebyggelse samt anläggande av nya hårdgjorda ytor och planterade ytor (ex bostadsgård och förgårdsmark samt grönstråket längs vattnet). Byggnadernas och vägnars lägen framgår av plankartan (Figur 2 och 3).

I samband med bebyggelse av detaljplaneområdet kommer endast de redan bebyggda delarna att ianspråkta. Det befintliga huset ska rivas och ersättas med fyra nya huskroppar. Naturmark, träd och gångvägar i anslutning till byggnaden kommer att bevaras. En mindre del av det naturvärdesobjekt som bedömdes hysa visst naturvärde kan komma att påverkas.

Vid naturvärdesinventeringen som gjordes i området 2018 (Ekologigruppen 2018) identifierades ett naturvärdesobjekt med påtagliga naturvärden (naturvärdesklass 3), och två naturvärdesobjekt med visst naturvärde (naturvärdesklass 4), Figur 5 (se faktaruta nedan).

Naturvärdesklasser

Följande naturvärdesklasser finns i SIS standard 199000:2014.

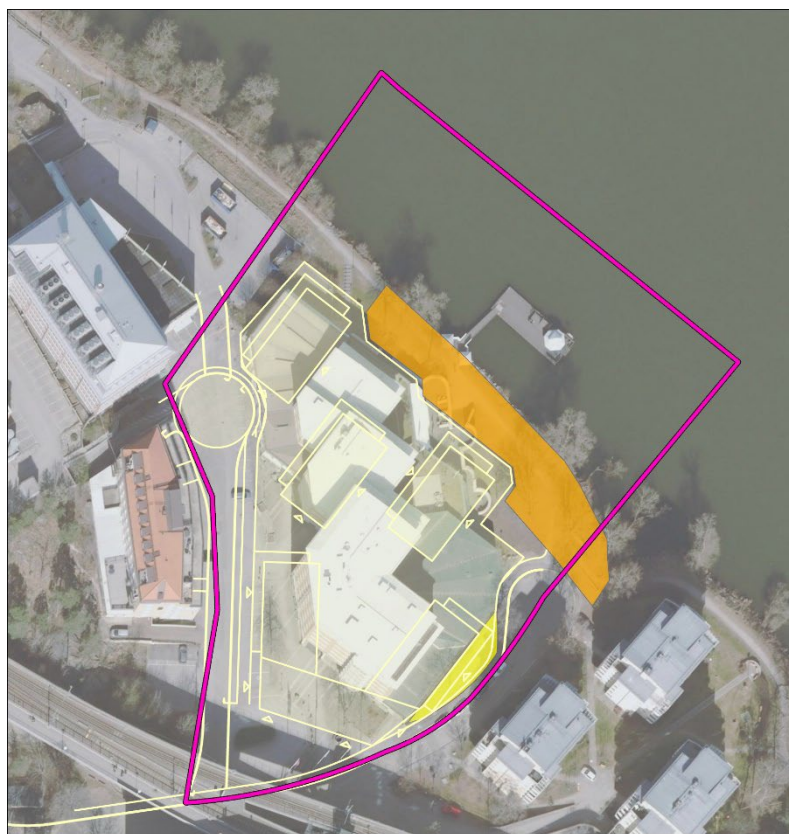
Högsta naturvärde, naturvärdesklass 1. Störst positiv betydelse för biologisk mångfald

Högt naturvärde, naturvärdesklass 2. Stor positiv betydelse för biologisk mångfald.

Påtagligt naturvärde, naturvärdesklass 3. Påtaglig positiv betydelse för biologisk mångfald.

Visst naturvärde, naturvärdesklass 4. Viss betydelse för biologisk mångfald.

För närmare beskrivning av påverkan på områden med värdefull natur hänvisas till naturvärdesinventeringen (Ekologigruppen 2018).

Naturvärdesinventering 2018, Stora Essingen

Naturvärdesklass 3 - Påtagligt naturvärde	Inventeringsområde fågel
Naturvärdesklass 4 - Visst naturvärde	Planerad bebyggelse

0 25 50 m

Bakgrundskarta: Ortofoto 2020 © Stockholms stad.

Figur 5. Naturvärdesobjekt som identifierades vid Ekologigruppens naturvärdesinventering 2018 i förhållande till planerad bebyggelse. Situationsplanen, daterad till 2024-07-05, tillhandahållen från JM AB 2024-08-20.

Detaljplanens påverkan på fåglar

Nedan görs först en bedömning av den påverkan på fågelarter som den planerade bebyggelsen inom detaljplaneområdet bedöms innebära. Därefter följer förslag på skyddsåtgärder som bedöms nödvändiga för att detaljplanen inte ska komma i konflikt med artskyddsförordningen.

När det gäller de tre naturvårdsrelevanta arterna fiskmås, tornseglare och östersjötrut är det Ekologigruppens bedömning att dessa arter generellt omfattas av förbudet mot att skada eller avsiktligt störa fåglar så att det finns en risk att en arts population inte längre kan upprätthållas på en tillfredsställande nivå (Tabell 3). För dessa arter har därför en noggrann utredning gjorts vilken redovisas under rubrik ”Detaljerad utredning av naturvårdsrelevanta fågelarter”. Utredningen beskriver påverkan på de enskilda arterna, information om arternas miljökrav samt generella förslag till nödvändiga skyddsåtgärder.

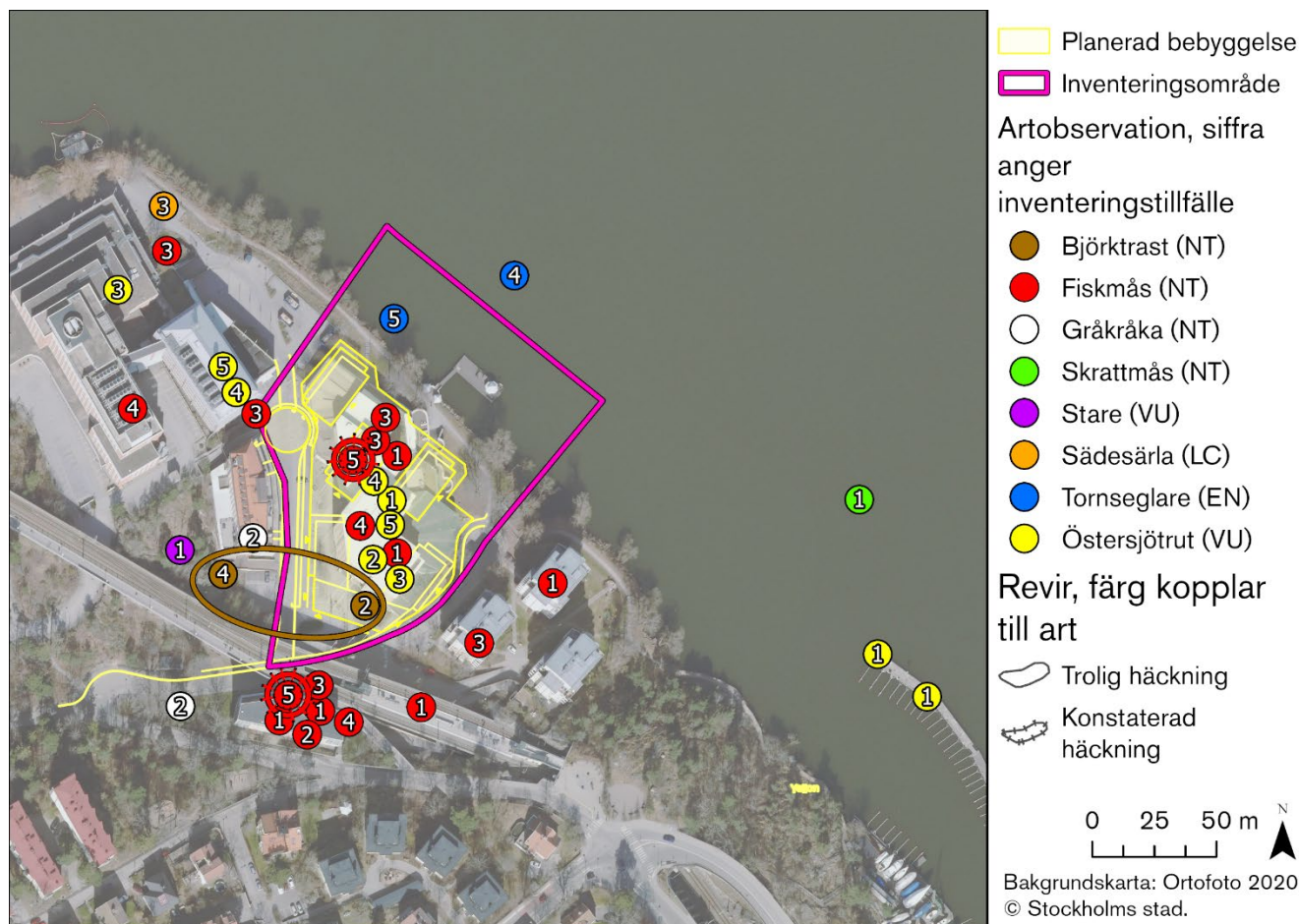
Av kartan nedan (Figur 6) framgår var de naturvårdsrelevanta fågelarterna observerats i förhållande till den planerade bebyggelsen.

Tabell 2. Tabellen redovisar naturvårdsrelevanta fågelarter som registrerats i området vid de fem inventeringstillfällena och i vilken utsträckning dessa arter bedöms bli påverkade av exploateringen genom att arterna löper risk att störas om inte åtgärder vidtas.

Svenskt namn, rödlistekategori	Antal	Bedömd häckning i planområdet	Risk för störning som påverkar lokal population
Fiskmås NT	2 par	Häckade sannolikt med minst två par på hustaket	Ja
Tornseglare EN	4-14 ex	Häckar sannolikt på hustaket/under takpannor	Ja
Östersjötrut VU	1-2 par	Häckade sannolikt med minst två par på hustaket	Ja

Störning under anläggningstiden

Under själva byggtiden innebär aktiviteterna i området en mycket påtaglig men tidsbegränsad störning för fåglarna. Buller och ständig mänsklig närvaro innebär sannolikt att en del av fåglarna inte kommer att häcka under den period som byggaktiviteterna pågår. Åtminstone för mer allmänt förekommande arter kan man dock förutsäga att de återkommer till området efter byggperioden, i den utsträckning området då fortsatt erbjuder lämpliga miljöer för arterna. Ekologigruppen uppfattar att denna tillfälliga störning är av liten betydelse för arternas lokala populationer på några års sikt och därmed inte riskerar att utlösa förbud enligt artskyddsförordningen.

Figur 6. Figuren visar observerade naturvårdsrelevanta fågelarter och revir i relation till planerad bebyggelse. Situationsplan plankartan utarbetad av JM AB/Yellon och emottagen av Ekologigruppen 2024-08-20.

Osäkerheter i bedömningen

Trots noggranna inventeringar finns det vissa generella osäkerheter vid bedömningen av en exploaterings påverkan på de arter som omfattas av en artskyddsutredning. Nedan presenteras de osäkerheter som bedöms relevanta i denna utredning.

En generell svårighet när det gäller bedömningen av risk för påverkan på en fågelart är bedömningen av storleken på artens lokala population och ifall denna har en tillfredställande nivå (se avsnitt om lagstiftning, sidan 9). Den lokala populationen ska utgå från att en population är isolerad genetiskt och/eller geografiskt. För många arter är avgränsning av, och därmed bedömning av storleken på den lokala populationen, mycket svårbedömd. Den lokala populationen antas i denna utredning schablonmässigt motsvara populationen i Stockholms län när det gäller kortflyttande arter och stannfåglar. När det gäller långflyttande arter används hela Sverige som schablon. Påträffade arter i denna utredning som är klassade som långflyttare är tornseglare och östersjötrut. Fiskmås är både en stann- och flyttfågel.

Den nuvarande lagstiftningen avseende fåglar är förhållandevis ny och började gälla 2022-10-01 (se avsnitt om lagstiftning, sidan 9). Det finns fortfarande en viss osäkerhet i hur begrepp som störning och tillfredsställande population ska tolkas i lagstiftningen. Kommande rättsfall som prövar den nya lagen kommer i framtiden tydligare reda ut dessa begrepp.

Skyddsåtgärder

Under denna rubrik presenteras förslag till skyddsåtgärder i syfte att förhindra att planen kommer i konflikt med artskyddsförordningen. Åtgärdsförslagen baseras på en genomgång av vilka fågelarter som förekommer i området och vilka arter som bedöms riskera att påverkas av detaljplanen (Tabell 3). Vi utgår från att åtgärder för ekologisk kontinuitet behöver genomföras i sådan omfattning att åtgärderna helt och hållet uppväger den förväntade negativa påverkan som genomförandet av detaljplanen innebär.

Om de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som föreslås i denna artskyddsutredning genomförs är det Ekologigruppens bedömning att detaljplanen inte strider mot bestämmelserna i artskyddsförordningen.

Åtgärder för att undvika att döda fåglar och skada ägg och bon

I enlighet med artskyddsförordningen är det förbjudet att döda fåglar och att skada deras ägg och bon (se faktaruta sidan 9). För att inte riskera att utlösa detta förbud bör inte rivning av det befintliga huset, avverkning av träd och buskar, röjning och schaktning av växtlighet ske under fåglarnas häckningsperiod. Häckningstiden för fågelarter som förekommer i detaljplaneområdet infaller generellt mellan 15 mars och 15 augusti.

Denna åtgärd gäller för samtliga inom området häckande fågelarter det vill säga inte bara de arter som är naturvårdsrelevanta.

Åtgärder för att uppfylla krav avseende störning av fåglar

I enlighet med artskyddsförordningen är det förbjudet att skada eller avsiktligt störa fåglar så att det finns en risk att en arts population inte längre kan upprätthållas på en tillfredsställande nivå (se faktaruta sidan 9). För att uppfylla kravet behöver skyddsåtgärder genomföras så att planen inte förorsakar en sådan störning.

Till skillnad mot tidigare skrivningar i artskyddsförordningen finns det efter 2022-10-01 inte längre ett strikt skydd mot att skada fåglars fortplantningsområden. Fortplantningsområden och viloplatser bedöms dock ändå vara skyddade i de fall det bedöms att populationen av en fågelart inte kan upprätthållas på en tillfredsställande nivå om den planerade exploateringen genomförs (SFS 2022:928, ASF 2007:845).

Under nästföljande rubrik redovisas en detaljerad utredning av de naturvårdsrelevanta fågelarter som noterades vid inventeringarna. I utredningen ingår beskrivning av arternas ekologi, deras förekomst i utredningsområdet, bedömning av exploaterings påverkan samt förslag till skyddsåtgärder för att undvika konflikt med artskyddsförordningen.

För övrigt förekommande fågelarter, det vill säga sådana arter som inte är naturvårdsrelevanta (Tabell 2) föreslås inga skyddsåtgärder utöver åtgärder för att undvika att döda fåglar eller skada deras ägg eller bon. Arterna kan ändå, i vissa fall, gynnas av de åtgärder som genomförs för andra arter.

Detaljerad utredning av naturvårdsrelevanta fågelarter

Detta avsnitt inleds med en kortare beskrivning av de naturvårdsrelevanta arter som bedöms kunna ha revir eller häcka inom inventeringsområdet och vars population bedöms riskera att påverkas av föreslagen detaljplan. Beskrivningen omfattar arternas ekologi, status/trend och förekomst i detaljplaneområdet. Under status och trend motiveras varför en art har bedömts vara naturvårdsrelevant. Naturvårdsrelevanta arter omfattar arter som är, eller nyligen varit rödlistade, arter markerade med B i artskyddsförordningens bilaga 1, naturvårdsarter, arter som uppvisar en negativ trend samt arter med lokalt liten population (se faktaruta sidan 6).

Utifrån slutsatserna kring detaljplanens påverkan anges vilka skyddsåtgärder som bedöms nödvändiga för att upprätthålla en tillfredsställande population. Åtgärderna beskrivs utifrån målsättningen att de ska leda till förbättrade förutsättningar för arten i så pass stor utsträckning att förbättringen med god marginal väger upp detaljplanens förväntade negativa påverkan.

Information om arternas ekologi har inhämtats från Artfakta (ArtDatabanken 2024), om status och trender från Sveriges fåglar (Wirdheim 2023), Övervakning av fåglarnas populationsutveckling (Green m. fl. 2023) och från Rödlistan 2020. Information om fågelarters förekomst i inventeringsområdet har inhämtats från databasen Artportalen (sökning 2004–2024)

De naturvårdsrelevanta fågelarter som noterats med häckningskriterium inom utredningsområdet är alla rödlistade, dessa är fiskmås^{NT}, tornseglare^{EN} och östersjötrut^{VU}. För dessa arter har en detaljerad utredning bedömts nödvändig för att avgöra om skyddsåtgärder behövs för att förhindra att planen hamnar i konflikt med artskyddsförordningen.

Fiskmås^{NT}

Ekologi

Fiskmåsen är en flyttfågel som ibland stannar i Sverige. Arten häckar ensam eller i kolonier i våtmarker, längst kuster, på öar, vid insjöar och ibland även på hustak i samhällen. Den är en allätare som äter fisk, maskar och skalbaggar men födosöker också i tätbebyggda områden där den exempelvis kan hitta matrester från människor.

Status/trend

Arten har vid tidigare rödlistningstillfällen bedömts som LC (livskraftig), men populationen minskar nu med en takt som medför att kriterierna för NT (nära hotad) blir uppfyllda. Minskningstakten har uppgått till 16 (7-22) % under de senaste 18 åren. Minskningstakten för den svenska populationen bedöms vara nära gränsvärdet för Sårbar (VU). Populationen i Sverige bedöms utgöras av cirka 100 000 par.

Förekomst i detaljplaneområdet

Ett par konstaterades häcka på taket i planområdet, och ett par konstaterades häcka på ett tak strax utanför planområdet. Ytterligare fyra par noterades inom och utanför planområdet och det är troligt att dessa häckade där.

Bedömning av exploaterings påverkan

Lämpliga häckningsplatser försvinner i samband med att huset rivs.

Förslag på skyddsåtgärder

I syfte att undvika att avsiktligt störa fiskmås som kan påverka att arten inte kan bibehålla populationen på en tillfredsställande nivå rekommenderas att den nya byggnaden förses med mindre plattformar, plana ytor som fortsättningsvis kan tjäna som boplatser.

Tornseglare^{EN}

Ekologi

Tornseglare häckar gärna under storkupiga tegelpannor eller i andra håligheter och nischer i byggnader. Majoriteten av tornseglarbeståndet är helt knutet till mänsklig bebyggelse medan en mindre andel häckar i mer ursprungliga miljöer, i första hand i gamla hackspethål och andra typer av håligheter i träd samt i klippskrevor. Tornseglare kan även häcka i holkar som placeras i högt läge under en takfot eller på en husgavel med fria inflygningsmöjligheter. Tornseglaren lever hela sitt liv i luften. Den enda period i livet som tornseglaren inte tillbringar i luften är under häckningen samt vid extremt dåligt väder då de kan klamra sig fast i trädgrenar, på husväggar eller klippbranter. Födan utgörs uteslutande av insekter samt små spindlar som driver fram i luften hängandes i spinneträdar.

Status/trend

Tornseglare häckar från Skåne till Lappland. Tornseglare är rödlistad i kategorin Starkt hotad (EN) på grund av en kraftig populationsminskning. Under de senaste 24 åren har antalet häckande par minskat med närmare 55%. Rödlisteklassningen för tornseglare har successivt försämrats sedan år 2010 då den bedömdes som Nära hotad (NT). En orsak till tornseglarens tillbakagång är sannolikt brist på lämpliga boplatser. Moderna takläggningsmetoder innebär ofta att storkupiga tegelpannor ersätts av exempelvis plåttak eller platta betongpannor vilka inte ger några inflygningsmöjligheter för tornseglare. För de tornseglare som häckar i träd, främst i Norrlands inland, har situationen sannolikt försämrats till följd av minskad mängd äldre skog med hålträd. Andra tänkbara orsaker till den kraftiga populationsminskningen är en vikande tillgång till föda.

Förekomst i detaljplaneområdet

4 – 14 ex sågs födosöka vid två tillfällen runt planområdet. Ekologigruppens bedömning är att det är troligt att dessa häckar i huset. Enligt boende i närheten har tornseglare häckat på samma plats i huset sedan 2015, så även 2024.

Bedömning av exploaterings påverkan

Lämpliga häckningsplatser försvinner i samband med att huset rivs. Eftersom arten är rödlistad som starkt hotad rekommenderas att boplatser ersätts.

Förslag på skyddsåtgärder

I syfte att undvika att avsiktligt störa tornseglare som kan påverka att arten inte kan bibehålla populationen på en tillfredsställande nivå, rekommenderas att den nya byggnaden förses med holkar utformade för tornseglare, alternativt lämpliga takpannor under vilka bo kan placeras.

Östersjötrut^{VU}

Ekologi

Östersjötrut (*Larus fuscus fuscus*) är en underart av silltruten (*Larus fuscus*). Underarten häckar längs Östersjöns kuster i Sverige, Finland och Estland, i norra Norge, vid insjövattnen spridd över hela södra och mellersta Finland, vidare i ryska Karelen till Onega och södra delen av Vita Havet i öster. Den häckar vanligen kolonivis på låga och skogslösa skär. Den kan även häcka på hustak i samhällen. Arten är en allätare som främst äter fisk, men även insekter, daggmaskar och restavfall kan ingå i födan, varför den kan ses födosöka i samhällen

Status/trend

Östersjötrut är rödlistad som VU (sårbar). Minskningen av silltruten beror huvudsakligen på östersjötrutens kraftiga minskning i Östersjön, från cirka 17 000 par till dagens cirka 9 000. Samtidigt som östersjötruten har minskat i Sverige har utbredningens tyngdpunkt förskjutits norrut. Under 1970-talet fanns två tredjedelar av beståndet längs Götalands och Svealands kuster, men numera är norrlandsbeståndet ungefär lika stort som det i södra Sverige.

Förekomst i detaljplaneområdet

Två par sågs vid upprepade tillfällen på taken inom planområdet men häckning kunde inte konstateras då hela taket inte kunde spanas av. Men Ekologigruppen bedömer att det är mycket troligt att paren häckade på hustaket, eller möjligen på något tak intill. Enligt boende i närheten har östersjötrut häckat på ungefär samma plats på huset som tornseglare sedan 2015, så även 2024.

Bedömning av exploaterings påverkan

Lämpliga häckningsplatser försvinner i samband med att huset rivs.

Förslag på skyddsåtgärder

I syfte att undvika att avsiktligt störa östersjötrut som kan påverka att arten inte kan bibehålla populationen på en tillfredsställande nivå, rekommenderas att den nya byggnaden förses med mindre plattformar, plana ytor som fortsättningsvis kan tjäna som boplatser.

Referenser

Tryckta källor

Bengtsson, K. & Green, M. 2013. Skånes Fågelatlas. SkOF, Vellinge. Skånes fågelatlas-den skånska häckande fågelfaunans utveckling enligt de båda atlasinventeringarna 1974–1984 och 2003–2009.

Ekologigruppen 2018. Inventering av naturvärden och skyddsvärda träd. Inventering av tre fastigheter; Ångtvätten 16, Tvålen 4, samt Tvålen 7 inför detaljplanearbete, Stora Essingen

Ekologigruppen 2024 Fågelinventering Ångtvätten 16

Lunds universitet 2023. Green M., Haas F., Lindström Å. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2022.

Naturvårdsverket 2009. *Handbok 2009:2. Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispenser.* Stockholm: Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket 2010. Manual för uppföljning i skyddade områden – Skyddsvärda fåglar. 2010-12-21. Kapitel förenklad revirkartering.

Naturvårdsverket 2012. Undersökningstyp: Fåglar: Revirkartering, generell metod. Version 1:1: 2012-06-21 (Författare Sören Svensson).

Naturvårdsverket 2022. Yttrande gällande Artskyddsutredningens betänkande SOU 2021:15 Skydd av arter-vårt gemensamma ansvar (M2021/01219). Ärendenummer NV-05619-21

Ottosson, U., R. Ottvall, J. Elmberg, M. Green, R. Gustafsson, F. Haas, N. Holmqvist, Å. Lindström, L. Nilsson, M. Svensson, S. Svensson, and M. Tjernberg. 2012. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst. SOF, Halmstad.

SLU Artdatabanken. 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. SLU, Uppsala

Wirdheim, A. & Green, M. 2023. Sveriges fåglar 2022. – BirdLife Sverige – Sveriges Ornitologiska Förening, Halmstad.

Svensson. S. Et al., 1999. Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, supplement nr 31.

Digitala källor

Artdatabanken 2024 Artfakta. Fakta om arter. <https://artfakta.se/artbestamning/> (Hämtad: 2024-08-16)

ASF 2007:845. Artskyddsförordning

Artportalen 2023. Artportalen, rapportsystem för arter. <http://www.artportalen.se> (Hämtad: 2024-08-16)

BirdLife 2012. SOF-Sveriges ornitologiska förening. Häckningskriterier. <http://birdlife.se/atlasinventering/hackningskriterier/>

SFS 2022:928 Svensk författningssamling

Svensk Fågeltaxering. Uttag 1998-2024. <http://www.fageltaxering.lu.se>.

Sveriges Riksdag 2022a. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/miljobalk-1998808_sfs-1998-808/#K8 (Hämtad 2023-10-19).

Sveriges Riksdag 2022b. Hänsynsreglerna. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/miljobalk-1998808_sfs-1998-808/#K2 (Hämtad 2023-10-19).)

Bilaga 1.

Icke naturvårdsrelevanta fågelarter

I tabellen nedan redovisas de icke naturvårdsrelevanta arter som noterats i utredningsområdet (Ekologigruppen 20244). För dessa arter bedöms att detaljplanen inte riskerar att förhindra möjligheten att upprätthålla populationen av arten på en tillfredställande nivå. Dessa arter utreds därför inte närmare i denna artskyddsutredning.

Tabell 3. Tabellen redovisar de icke naturvårdsrelevanta fågelarter som noterats i planområdet. I tabellen görs även en bedömning av häckstatus samt uppskattning av antalet par.

Svenskt namn	Aktivitet	Bedömd häckstatus enligt svensk fågelatlas	Uppskattat antal par	Datum
Blåmes	Permanent revir	Trolig häckning	4-5	31/3, 12/4, 12/5, 8/6
Gärdsmyg	Lockläte/obs I häcktid	Möjlig häckning	1	8/6
Koltrast	Födosökande/obs I häcktid	Trolig häckning	5-6	31/3, 12/4, 12/5, 8/6
Kungsfågel	Permanent revir	Trolig häckning	1	12/5, 8/6
Nötskrika	Lockläte/ obs I häcktid	Möjlig häckning	1	12/5
Nötväcka	Permanent revir	Trolig häckning	1	31/3, 12/4, 8/6
Pilfink	Obs I häcktid	Möjlig häckning	1	12/4
Ringduva	Permanent revir	Trolig häckning	2	31/3, 12/4, 12/5, 8/6
Rödhake	Permanent revir	Trolig häckning	1	12/4, 12/5, 8/6
Skata	Obs I häcktid	Trolig häckning	1	31/3, 12/4, 12/5, 8/6
Steglits	Obs i häcktid	Möjlig häckning	1	8/6
Större hackspett	Obs I häcktid	Trolig häckning	1	31/3, 12/4, 12/5, 8/6
Svarthätta	Spel/sång	Möjlig häckning	1	8/6
Talgoxe	Permanent revir	Trolig häckning	5-6	31/3, 12/4, 12/5, 8/6